ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

ԶՈՒԱՐԹԱՄՏՕՐԷՆ ԳՐԻ ԱՌԱՒ

Մ. Գ. ՓԻՐԱՃԵԱՆ

8-7 | 771
Ֆ-47 | Ֆերանյան Ն.Գ.
Գարմանապահը

8-7
Ֆ 47

ՉԱՐՄԱՆԱՉԱՆՔ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

ՁՈՒԱՐԹԱՄՏՕՐԷՆ ԳՐԻ ԱՌԱՒ
Մ. Գ. ՖԷՐԱՀԵԱՆ

1949
ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՏՊԱՐԱՆ
ՊՈՍՏԸՆ

A 80/25
ՀՍՍՀ ԳԱ ՄՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳՐ. ԴԱՐԱՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Զարմանազան տեսակ մը օրագրութիւններ են: Օրը օրին տեղի ունեցած դէպքերու, անցքերու ու անոնց հետ կապակցութիւն ունեցող անձերու եւ կազմակերպութիւններու շուրջ զուարթաբանօրէն ու սրամտութեամբ գրի առնուած եւ իր ժամանակին Ֆրէզնոյի «Ասպարէզ» շաբաթաթերթին մէջ հրատարակուած տեղեկագրութիւններ են:

Անոնց շահեկանութիւնը եւ ընթերցանութեան համար հետաքրքիր բնոյթ ունենալը նկատի առած՝ գրքոյկի ձեւով հրատարակութեան կը յանձնեմ:

Մ. Գ. ՖԷՐԱՀԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1, 1949
Լօզ Անճըլըս, Գալիֆորնիա

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Խորհրդային Ռուսիոյ ներկայացուցիչները Ժընէվ հաւաքուած Զէնընկէցութեան Համաժողովին մէջ կատարեալ զէնընկէցութիւն կ՚առաջարկեն եւ կ՚ըսեն թէ Ռուսիա պատրաստ է զէնընկէցութեան, լման կերպով, եթէ բոլոր պետութիւնները միեւնոյնը ընեն։ Եթէ Խորհրդային Ռուսիան նախ ներքնապէս զէնընկէց ըլլար՝ իր հովանիին տակ ապրող ժողովուրդները հալածող տարբեր տարբեր զէնքերը թափել ու թաղելով, այն ատեն իր առաջարկին անկեղծութեան կրնայինք հաւատալ։ — ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՏՆԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻ—։

Պատերազմը ոճիր է, սակայն ներքին ջարդերը առաքինութիւն են։ որովհետեւ առաջինը դրամատէրերու կողմէ բանուոր—գիւղացիին վրայ կը գործադրուի, մինչդեռ երկրորդը բանուոր—գիւղացիին անունով բանուոր—գիւղացիին վրայ կը գործադրուի։

Միացեալ Նահանգներու Աշխատաւորութեան Նախարար ՏԷՅՎԻՍ կ՚ըսէ թէ՝ այն օտարականները որ Ամերիկա գալով գինեհատութեան օրէնքը կ՚եղծանեն, պէտք է երկրէն վտարուին, ինչպէս գող մը ասպատակելու համար մտած տնէն կը վտարուի։ Ներսի տեղացի գողերը պէտք չէ անհանգիստ ընել, որովհետեւ անոնք իրենց տունն է որ կը կողոպտեն։ ԱՆՁ ՄԸ ԻՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԳՈՂՆԱԼ

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին ազգային հաստատութիւն մըն է եւ այդ հաստատութեան դուռը Տէրտէրի դրպանն է։

Քաղաքիս մէջ Ամերիկացի մայր մը իր աղջկան ոտնակոխ եղած պատիւը փրկեց, այդ պատուոյ հետ ազատօրէն խաղացող մարդը ըսպաննելով։ Եթէ այդ մայրը ժամանակին քիչ մը աւելի զգոյշ եղած ըլլար, թէ՛ իր աղջկան պատիւը ոտնակոխ ըլլալէ եւ թէ՛ զայն ոտնակոխ ընողը սպաննուելէ փրկած կ՚ըլլար։ Մէկ քարով երկու թռչուն զարնել ամէն մարդու գործ չէ։

Մուստաֆա Քէմալ Աֆղանիստանի Էմիրին աղջիկը կնութեան պիտի առնէ եղեր։ Եթէ Ամերիկեան Իւղի Թագաւորներէն միոյն աղջկան հետ ամուսնանար, Մուստաֆա Քէմալ աշխարհիս ամենամեծ դիւանագէտը կը դառնար։

Դեկտեմբեր 2, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն — ՀՕԿ — Հայաստանի վերաշինութեան պիտի նպաստէ եղեր, Երեւանի մէջ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏՈՒՆ մը շինելով։ Այս է Երեւանէն եկած հրահանգը։ Անշուշտ այդ շէնքը իր մէջ պիտի պարունակէ տաք եւ պաղ ջուր, բաղնիք, ճաշարան եւ մետաքսէ շապիկ ու գուլպայ ծախող խանութ մը, (haberdasher) *։ Սակայն մութ կէտ մը կայ, որն է, մինչեւ այդ շէնքին սենեակները Ամերիկայէն վերադարձող բոլշեւիկներով լեցուիլը արդեօ՞ք չգրաւուած սենեակները կղպանքի տակ պիտի մնան, թէ ոչ Երեւանի բոլշեւիկները պիտի բնակին անոնց մէջ։*

Բարեկամ մը ինծ կը հարցնէր, ինչո՞ւ Երեւանի բոլշեւիկները Ամերիկայի Հօկ-երէն Երեւանի մէջ Ամերիկեան Տուն մը շինելու համար դրամ կը պահանջեն, փոխանակ նոր բնակարաններու շինութեան համար դրամ պահանջելու։ Պատասխանը շատ պարզ է — «Կեդրոն Գործկոմ» եւ «Հակայեղափոխականներու» համար գետնափոր նկուղները իսկ խիստ շատ են իբր բնակավայրեր, մինչդեռ զտարիւն բոլշեւիկներու երկարակեցութեան համար առողջապահական օրէնքներով շինուած նոր շէնքեր պէտք են։

Ամերիկայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան լուծուած Կարմիր Խաչ-ը $25,000 *թողուցած էր Երեւանի մէջ Մայրանոցի մը շինութեան համար. բոլշեւիկները Երեւանի ոեւէ մի փողոցը այդ շէնքին տեղը ապականել չուզեցին, հետեւաբար շէնքին շինութիւնը չարտօնեցին։ Երեւանի հեղեղէն աղէտեալներու ի նպաստ եղած հանգանակութեան Դաշնակցականները մասնակցեցան ու անոր փոխարէն Երեւանէն թուք ու մուր ստացան։ Շիրակի երկրաշարժի աղէտեալներու ի նպաստ կատարուած հանգանակութեան Դաշնակցականները մասնակցեցան եւ Շիրակի գիւղերու վերաշինութեան արգելք եղան։*

Դաշնակցականներ, ի սէր Հայրենիքի վերաշինութեան , Երեւանի մէջ կառուցուելիք «Ամերիկայի Տուն» հանգանակութեան մի՛ մասնակցիք, որպէսզի այս ձեռնարկն ալ միւսներուն պէս ձախողութեան չմատնէք։

Ցունաստանի մէջ Ռամկավարները Ցուզայութիւն կ՚ընեն Դաշնակցականներու մասին Յոյն կառավարութեան ԺՈՒՌՆԱԼ-ներ տալով։ Մարդիկ կը ձգտին Ցուզայի պէս մեծ գործ կատարել։ Եթէ Ցու-

ղան Քրիստոսը մատնած չըլլար եւ Քրիստոս չխաչուէր, այժմ Քրիստոնէութիւն չպիտի ունենայինք։

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

1894–ին Եօզղատի մէջ կախաղան բարձրացաւ յեղափոխական Ժիրայր Գալուստ Պօյաճեան։ Թուրք կառավարութիւնը մարմինը թաղման համար Հայ Առաքելական եկեղեցին տարաւ, սակայն այն ժամանակ Եօզղատ գտնուող Կեսարիոյ Առաջնորդ Տրդատ վարդապետ Պալեան Ժիրայրի մարմինը ընդունել ու թաղել մերժեց, առարկելով որ Ժիրայր յեղափոխական էր եւ Հայ չէր։ 1927–ին Ժիրայրի յեղափոխական սաներէն Մանուէլ Թօլիկեան Քաղաքիս մէջ մահացաւ. Նա նախ քան իր մեռնիլը խնդրած էր որ իր թաղումը ոչ-կրօնական ըլլայ։ Քաղաքիս քահանայ Տէր Ատոմը պրն. Թօլիկեանի մահուան ծանուցումը եկեղեցւոյ բեմէն չըրաւ, այն պատճառով որ պրն. Թօլիկեանի թաղումը ոչ-կրօնական պիտի ըլլար, հետեւաբար հայ ազգային մը չէր նա։ Անհատի մը հայ ըլլալ կամ չըլլալը տէրտէր ու վարդապետի ըմբռնումն է պիտի որոշէ։ Արդեօք տէրտէր ու վարդապետի մը հայութիւնը ո՞վ եւ ի՞նչ բան պիտի որոշէ։

Տէր Ատոմ ուղղափառաբար եկեղեցւոյ բեմէն «Արշըն Մալ Ալան», «Այրի Տիկին», «Աղուէսի Պոչ» ներկայացումները կ՚ընէ, սակայն նընջեցեալի մը ծանուցումը կը մերժէ։ Շատ բնական է, «ՈՂՋ ԱՂՈՒԵՍԸ ՄԵՌԱԾ ԱՌԻՒԾԷՆ ԼԱՒ Է»։

Ամերիկեան լրագիրներէն մին կը հարցնէր, «Ամերիկեան ժողովուրդը կը խորհի՞»։ Երբ ժողովուրդ մը իրեն համար խորհողներ ունի, այլեւս ի՞նչ պէտք ունի խորհելու։ Ինչո՞ւ խորհիլ օրուան սեղանի պատրաստութեան մասին, քանի որ ամէն կարգի ճաշարաններ այդ հոգը ստանձնած են։ Ինչո՞ւ խորհիլ լուացքի մասին, քանի որ լուացարարները կը կատարեն այդ գործը։ Ինչո՞ւ խորհիլ դրամի շահարկութեան մասին, քանի որ խոշոր ընկերակցութիւններ քու դրամը քեզ համար կը շահագործեն։ Ինչո՞ւ խորհիլ հանդերձեալի մասին, քանի որ Աստուածաբանական Վարդապետներ այդ գործով կը զբաղին արդէն։ Ամերիկեան ժողովուրդը բան մը միայն ունի խորհելու, եւ այն է՝ ինչպէ՞ս վճարել պարտքը, սակայն այս կէտն ալ օրէնքին յանձնուած է, որ կ՚ըսէ. «ՁՈՒՆԻ ՈՐ ՏԱՑ»։

Դեկտեմբեր 10, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս Բարեգործական Կանանց Օժանդակ Մարմինը քաղաքիս Հայ Ժողովական եկեղեցւոյ շէնքը սրբապղծեց եւ հողաբարձուները գայթակղութեան առաջնորդեց, թեւերը եւ սրունքները մերկ հայ աղջիկ մը պարել տալով եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, իր պատրաստած հացկերոյթին: Շէնքը հականեխական միջոցներով սրբամաքրել կարելի է, սակայն պարը դիտող մաքրակրօն հողաբարձուներու աչքերէն դէպի ներս սպրդող գայթակղեցուցիչ տպաւորութիւնը ինչպէ՞ս մաքրելու է անոնց սրտերէն: «Զոր ինչ ասէք ի սիրտս ձեր յ'անկողինս ձեր զղջացարուք ի Տէր»:

Ամսոյս 18-ին, կիրակի առաւօտ, ճիշդ աղօթքի ժողովի պահէն առաջ Հայ Գեթսեմանի եկեղեցին ծխնելոյզէն կրակ առաւ եւ շէնքը վնասեց: Զրոյց կայ թէ Աստուած բարկացաւ իր տան սրբապղծումէն եւ վերէն կրակ թափեց եկեղեցւոյ վրայ, որպէսզի կրակով մաքրէ զայն, քանի որ պարով սրբապղծուած էր: Կանանց Օժանդակը ներողութեան նամակ գրած է հողաբարձութեան եղածին համար: Կանայք հոս ալ սխալ մը գործած են, ինչպէս սխալած էին իրենց պատրաստած պարով. պէտք էր որ ներողութեան նամակը Աստուծոյ գրած ըլլային, որովհետեւ Աստուծոյ տունն էր որ սրբապղծած էին եւ ոչ թէ հողաբարձութեան տունը: Եթէ այսպէս վարուէին, հաւանական է եկեղեցին կրակէ փրկած ըլլային:

Հայաստան Աշխարհը Ամազոններ — կին մարտիկներ — տուաւ, որոնք իրենց ամուսիններու կողքին կռուեցան թշնամւոյն դէմ: Ամերիկա Աշխարհը եւս կուտա՛յ Ամազոններ, որոնք իրենց ամուսիններու հետ կը կռուին, նոյնիսկ տանին զէնք-մուրճ-ով կը սպաննեն իրենց ամուսինները: Շատ շիտակ է անոնց ըրածը. նախ ներքին թշնամիները պէտք է մաքրել:

Ամուսնացած հայ մը, որուն կինը Մեքսիկօ կը սպասէր Ամերիկա մտնելու համար, դատարան կը դիմէ քաղաքացիութեան համար: Դատարանը կը մերժէ զայն քաղաքացիութեան ընդունիլ, այն պատճառով որ կինը իր հետ Ամերիկա չէ, եւ մարդուն Ամերիկա բնակութիւնը առժամանակեայ կ'ընդունի, հետեւաբար չի կրնար քաղաքացի դառնալ: Հայը չի կրնար իր կինը հոս բերել տալ, որովհետեւ քաղա-

քացի չէ, եւ ոչ-քաղաքացիներու գօթան բաց չէ: Հայը չի կրնար քաղաքացի դառնալ, որովհետեւ կինը հոս չէ: Ահաւասիկ Գորդեան Օրինական հանգոյց մը, որն քակողի մը կը սպասէ:

Դեկտեմբեր 15, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

«Գոհանամ զքէն Հայր զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց եւ ի գիտնոց եւ յայտնեցեր տղայոց»: Քրիստոսի վերագրուած խօսք մըն է այս: Հետեւաբար պէտք էր որ Աստուածաբանութիւնը աւելի տղայոց վերապահուած ու անոնց արհեստը եղած ըլլար, քան թէ համալսարաններ աւարտող եւ բարձր թոշակներ ստացող իմաստուն եւ գիտուն քարոզիչներու:

«Երանի հոգւով աղքատաց, զի նոցա է արքայութիւն երկնից»: Աղքատութիւն բան մը չունենալ, բանի մը կարօտ ըլլալ կը նշանակէ: Այս է պատճառը որ միշտ աղքատ հոգիներն են որ երկնից մէջ եւ երկրիս վրայ թագաւորութեան կը բաղձան:

Կ'ուզուի— Հովիւ մը քաղաքիս Գեթսեմանի Հայ Ժողովական Եկեղեցւոյ համար, որն գիտնայ երկաթէ գաւազանով հովուել իր հօտը: Դիմել Հոգաբարձու, քսակով Հարուստ, Դերձակեանին: Դիմումնագրոյն պէտք է կցուի հրաժարական մը որ ի պահանջել հարկին պրն. Դերձակեան կրնայ գործածել առանց հովիւէն հրաժարիլը պահանջելու ձանձրոյթին: Ականջը խօսի Նիւ Եորքի Թէմմէնի Հօլլին, որ իրեն մրցակից մը ունի:

Ասպարէզի մէջ պրն. Հ. Ռստիկեան բաց նամակով մը Ֆրէզնոյի Վարդապետին չահու աղբիւրը ցամքեցնելու փորձ մը ըրած էր: Կ'երեւի թէ պրն. Ռստիկեան հին դպրոցի լոյսով կը կարդայ Աւետարանը, ուր ըսուած է. «Հովիւ բարի դնէ զանձն իւր վասն ոչխարաց իւրոց»: Սակայն նոր լոյսով պէտք է կարդալ այդ մասը, եւ պէտք է ըլլայ, «Հովիւ բարի դնէ զանձն իւր ի վերայ ոչխարաց իւրոց»:

Բոլշեւիկները կ'ըսեն, «ԿՐՕՆՔԸ ԱՓԻՈՆ Է», կը թմրեցնէ: Զեմ կարծեր որ այս ասացուածքին հեղինակ բոլշեւիկը Ամերիկեան Արթ-

նութեան Աղօթաժողովները երբեք այցելած ըլլայ, ի մասնաւորի Վառող Մացառ-ը, (Burning Bush), Սուրբ Թռչողներ (Holy Jumpers) Սուրբ Գլտորուողներ, (Holy Rollers) Ոգեստացողներ, (Pentecost).

Դեկտեմբեր 22, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ռամկավարները Հայաստանի Հանրապետութեան, ի ներքուստ— իրենց համար—, կը հաւատային եւ արտաքուստ — ուրիշներու համար— չէին հաւատար: Այս էր պատճառը որ այն ատեն Նախարարութեան աթոռներու աչք տնկեցին եւ պահանջեցին որ ինը աթոռներէն հինգը իրենց տրուի, իբր շնորհք: Այժմ Ռամկավարները Խորհրդային Հայաստանի կը հաւատան արտաքուստ — ուրիշներու համար — իսկ ներքուստ — իրենց համար — չեն հաւատար, որովհետեւ Կոմիսարութեան աթոռ ձեռք ձգելու համար դեռ սակարկութեան չեն մտած բոլշեւիկներու հետ:

Ռամկավարները «ԲԱԶ ՆԱԶԱՐՆԵՐ» են երբ գրիչ շարժելու գայ Դաշնակցութեան դէմ, իսկ սողուններ՝ երբ նոյն իսկ բողոքի առիթը ներկայանայ բոլշեւիկներու դէմ: Մեղադրելի չեն, որովհետեւ անոնց ստացած կուսակցական դաստիարակութիւնն է պատճառը, որն է աղմկարար դառնալ Դեմոկրատիկ իշխանութեան տակ, քանի որ հոն վտանգ չկայ, իսկ սողալ բռնապետներու ոտքին տակ, քանի որ հոն վտանգ կը սպառնայ: Աս ալ ճարպիկութիւն մըն է:

Քաղաքիս մէջ Ամերիկացի մը «ՄԵԾՆ ՊԵՏՐՈՍ»-ը կը սպաննէ կանխամտածութեամբ: Տէրը սպաննողին դէմ $250,000-ի վնասուց դատ կը բանայ, եւ կը փաստէ որ ՆԱ. մարզուած գերասան մըն էր, իսկ սպաննողը կը փաստէ որ ՆԱ. հասարակ ընտանիքի կը պատկանէր եւ ԱՐԻՍՏՈԿՐԱՏ մը չէր, եւ ցեղակիցներէն մի քանի հատ դատարան կը բերէ իբր նմոյշ: Սակայն 12 երդուեալ դատաւորներէն 11-ին համաձայնութեամբ սպաննուողին արժէքը կը գնահատուի $125,000, եւ այդ գումարը սպաննողը պէտք է վճարէ իբր վնասուց հատուցում: Այս երկրի մէջ ՇՈՒՆԵՐԸ աւելի մեծ արժէք ունին քան թէ ՄԱՐԴԻԿ:

Այս երկրի օրէնքը ոգելից ըմպելին երբ ստացուածք չ՚ընդունիր, եթէ մարդ մը գողնայ զայն պատիժէ ազատ է։ Ահաւասիկ զբաղմունքի նոր ասպարէզ մը որ շատ ընդարձակ է եւ շահաւոր։ Անգործ մարդոց աչքը լոյս։ «ԳՈՂԸ ԳՈՂԷՆ ԳՈՂՑԱՒ, ԱՍՏՈՒԱԾ ՏԵՍԱՒ ԶԱՐՄԱՑԱՒ»։

Յ.Գ.—Եկեղեցիներու կողմէ գործածուած ԳԻՆԻՆ այս ցանկին մէջ չէ, այնպէս որ այն որ եկեղեցիին գինին կը գողնայ, երբ գող կը պատժուի, բաց ի եկեղեցւոյ հովիւէն։

Դեկտեմբեր 28, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Դպրոցին մէջ առաջադէմ, ատենախօսութեան մէջ ճարտասան, Կիրակնօրեայ Աւետարանական դասընթացքին մէջ առաջնորդող, հաւակով պատանի— 19 տարեկան, ոստիկաններու ձեռքէն սպրդելու մէջ ճարպիկ, ոճրագործութեան մէջ անգերազանցելիօրէն հրէշային, անշուշտ ի բաց առեալ Թուրքերը։ Ահաւասիկ պատկերը 12 տարեկան աղջնակ Marion Parker-*ը առեւանգող, սպաննող, մարմինը կտրատող, մարմնոյն մէկ մասը աղջկան հօրը յանձնող եւ երբ փրկանք* $1,500 *ստացող* William Edward Hickman-*ի։*

Անցեալ տարի քաղաքիս մէջ Աւետարանական քարոզիչ Mrs. McPherson *առեւանգուած էր, սակայն նա ողջ առողջ վերադարձաւ իր արկածախնդրութենէն եւ մինչեւ այսօր անոր առեւանգիչը չգտնուեցաւ եւ ոչ ալ պիտի գտնուի, քանի որ նա ինքզինք առեւանգած էր։ Եթէ* Hickman *փոխանակ փոքրիկ անմեղ* Marion-*ը առեւանգելու* Mrs. McPherson-*ը առեւանգած ըլլար, թէ ամէն կերպ լաւ վարձատրութեան կ՚արժանանար, իր արարքին համար, եւ թէ ժողովրդական հերոս մը կը դառնար, փոխանակ վատոգի մը ըլլալու, ինչպէս է այժմ։*

Բարեգործականը իր «ՅՈՒՇԱՐԱՐ»-ով Խորհրդային Հայաստանի գովքը կ՚ընէ եւ գաղթականները Հայաստան չընդունելուն համար կ՚արդարացնէ զայն, պատճառաբանելով որ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊԱՏԸՍ-ՊԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՇԷՆՔԵՐ ՉԿԱՆ։ Բարեգործականը ԳԱՂԹԱԿԱՆ ըսելով միմիայն Հայերը կակնարկէ անշուշտ, որոնք նոր Հայաստանի նոր բնակիչները դառնալ կը փափաքին։ Մինչ-

դեռ Հայաստան գացող Թուրքերը գաղթականներ չեն, որովհետեւ անոնք հին Հայաստանի հին բնակիչներն են, իսկ այժմ իրենց հին տուները կը վերադառնան։ Արդեօ՞ք կարելի չէ Ամերիկա բնակող Կովկասահայերը եւս այդ ոչ-գաղթական Թուրքերու կարգին դասել եւ թող տալ որ անոնք ալ իրենց հին տուները վերադառնան անարգելք։

Յունուար 28, 1927

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս եկեղեցիներու Հոգաբարձութեանց ընտրութեան եղանակը հասած է։ Տէր Ատոմը աշխատեցաւ իր մարդիկը ընտրել տալ, սակայն ձախողեցաւ։ Պատ. Երեցեանի դէմ կազմուած է հոսանք մը որ կը փափաքի ճամբել Պատուելին։ Ըսուած է թէ «ԱՆԽԵԼՔ ԲԱՐԵԿԱՄԷՆ ԽԵԼԱՑԻ ԹՇՆԱՄԻՆ ԼԱՒ Է», հապա եթէ թշնամին անխելք ըլլայ, այն ատեն կը պատահի այն ինչ որ պիտի պատահի Պատ. Երեցեանի հակառակորդներուն, այսինքն ՁԱԽՈՂԻԼ։ Պատ. Երեցեանի հակառակորդներու պարագլուխը ՄԵԾ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՄԲ, (malady grandeur) կը տառապի։

Թէ Առաքելական եւ թէ Գեթսեմանի եկեղեցիներու անդամներէն ոմանք իրենց հովիւներէն ազատիլ կը փափաքին։ Ժամանակին Թուրքիոյ մէջ գիւղ մը Խօճա մը կը վարձէ, գիւղացիք Խօճայէն դժգոհ կը մնան եւ տարին լրանալուն Խօճայէն կը պահանջեն որ իրենց գիւղէն հեռանայ եւ ուրիշ գիւղ մը գտնէ իրեն համար, եւ Խօճան կը պատասխանէ.— ԵՍ ԳԻՒՂԷՆ ԳՈՀ ԵՄ, ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԻՆՁՄԷ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ԿԸՐՆԱՆ ԳԻՒՂԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼ։ Ահաւասիկ երկու եկեղեցիներու հովիւներուն իրենցմէ դժգոհ եղողներուն տուած պատասխանները։

Տէր Ատոմը չուզողները կ՚ըսեն թէ նա շատ «աներես» է։ Պատ. Երեցեանը չուզողները կ՚ըսեն թէ նա «երկերես» է։ Եթէ արդարեւ այս է երկուքին դէմ եղած դժգոհութեան պատճառը, արդեօ՞ք կարելի չէ երկուքին երեսները իրար խառնել եւ այդ խառնուրդէն երկուքին համար ալ միջին նոր երեսներ դուրս բերել։

Տէր Ատոմին կը վճարեն տարեկան $2,000·00 եւ կը պահանջեն որ

Տէրտէրը այդ գումարով գոհանայ եւ դրսէն ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ ՊԱԽՇԻՇ չստանայ: Տէր Ատոմ կը պատասխանէ.— Դուք ի՞նչ կը խորհիք, ես ի՞նչպէս կրնամ $2,000.00–ով գոհանալ, եթէ ՓՐԱՍԱ ծախեմ դարձեալ տարեկան $4,000.00 կրնամ շահիլ: Ահաւասիկ մարդ մը որ Տէրտէրութեան վրայ իբր արհեստ կը նայի եւ ոչ թէ իբր ԿՈՉՈՒՄ: Եթէ Տէրտէրը որոշած է ՓՐԱՍԱ ծախել, պէտք է ըլնք bag and baggage Ալպանիա ղրկել, քանի որ աշխարհիս վրայ ամենաշատ ՓՐԱՍԱ ուտող ժողովուրդը ԱՌՆԱՎՈՒՏՆԵՐՆ են:

Յունուար 14, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս Գեթսեմանի ժողովական եկեղեցին ոեւէ կուսակցական բնոյթ կրող ձեռնարկ մը եկեղեցւոյ բեմէն ծանուցանել չ'արտօներ, այս է եղած Հոգաբարձութեան որոշումը: Սակայն ծանուցուելիք ձեռնարկին բնոյթը որոշող դատաւորն է Պատ. Երեցեան: Օրինակ, Հայաստանի Հանրապետութեան Մայիս 28–ի ծննդեան տարեդարձը պիտի տօնուի, Պատուելին իբր կուսակցական ձեռնարկ զայն չի ծանուցաներ առանց Հոգաբարձութեան հաւանութեան: Հայաստանի Հանրապետութեան Դեկտ. 2–ի անկման տարեդարձը պիտի տօնուի, Պատուելին կը ծանուցանէ զայն իբր ոչ–կուսակցական ձեռնարկ: Ռամկավարները հրապարակային ժողով կ'ունենան, Պատուելին կը ծանուցանէ զայն իբր ոչ–կուսակցական ձեռնարկ, Հոգաբարձութեան հաւանութիւնը նախապէս ստանալ աւելորդ կը նկատէ:

Պատ. Երէցեանի տեսակէտով միմիայն Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն է: Եւ որովհետեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը Դաշնակցութիւնը ստեղծեց, կուսակցական ձեռնարկ է այդ: Հայաստանի Հանրապետութեան ծննդեան տարեդարձը Դաշնակցականները կը տօնեն, հետեւաբար կուսակցական ձեռնարկ է այդ: Հայաստանի Հանրապետութիւնը բոլշեւիկները տապալեցին, ուրեմն անոնք կուսակցական ձեռնարկ մը տապալող ոչ–կուսակցականներ են: Բոլշեւիկեան յաղթութիւնը բոլշեւիկեան ճաշուկներ կը տօնեն ՀՕԿ–ի դիմակին տակ, անոնք ալ կուսակցական ձեռնարկ մը հակադրող ոչ–կուսակցականներ են: Ռամկավարներու ժողովին ատենախօսը «ընկեր» Զօպանեանն է, հետեւաբար անոր բանաստեղծի հանգամանքը Ռամկավարները անկուսակցականի կը վերածէ:

Կուսակցական հանգամանք կրող Հայկական Եռագոյնը, որ Գեթսեմանի եկեղեցւոյ պատը եւ տարին անգամ մը, Decoration Day, Պատ. Երեցեանի կուրծքը կը զարդարէ, պէտք է փոխանակուին անկուսակցական կարմիր դրօշակով, որուն վրայ կայ մանգաղ եւ մուրճ մը եւ «ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ, ՄԻԱՑԷՔ» վերտառութիւնը: Անեւ որուն վրայ գրուած է"Russian Socialist Federated Soviet Republic": Անշուշտ չ՚սպասուիր որ բոլոր մարդիկ իրար հետ համաձայն ըլլան, սակայն անկեղծութիւնը կը պահանջէ որ մարդ մը իր անձին հետ համաձայն ըլլայ, այսինքն իր գաղափարը եւ գործը զուգընթաց ըլլան:

Յունուար 21, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ֆրէզնօ գումարուած Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Պատգամաւորական Ժողովը անջատ Առաջնորդարանի գործով կը զբաղի: Քաղաքիս Առաքելական եկեղեցին փոխանակ պատգամաւոր ղրկելու նամակով կը յայտնէ իր ընդդիմադրութիւնը, Ֆրէզնոյի մէջ այդ նամակը «բարձի թող» կ՚ըլլայ: Քաղաքիս Հոգաբարձութիւնը Պատգամաւորական Ժողովին այդ քայլէն վիրաւորուած է: Պիտի թելադրէի որ Հոգաբարձութիւնը ձայն չհանէ եւ եղածով գոհանայ, եթէ ոչ իբր «հակայեղափոխականներ» զիրենք ալ Տրոցկիին քով կը ղրկեն:

Անջատ Առաջնորդարանի հիմը կը կազմէ Տիրայր Եպիսկոպոսին դէմ եղած դժգոհութիւնը, եւ քանի որ այժմ Բարգէն Եպիս. Ամերիկա չէ, անջատ Քալիֆորնիոյ Առաջնորդական աթոռին աչք տնկողն է Վարդան Վարդապետ: Եթէ ես քաղաքիս Պատգամաւոր ըլլայի ձայնս կուտայի որ Քալիֆորնիա անջատ Առաջնորդութիւն դառնար եւ Մուրատչայցի Տիգրանը, (Վարդան Վարդապետ) իր մուրատը ստանար: Իսկ եթէ օր մըն ալ մեր քաղաքը Ֆրէզնօյանիստ Առաջնորդէն դժգոհ ըլլար, մեր քաղաքն ալ անջատ Առաջնորդութիւն կը դառնար: Անշուշտ մինչեւ այդ օր քաղաքիս Առաջնորդական աթոռին կամ նոր թեկնածու մը դուրս կուգար, կամ Տէրտէրներու Վարդապետութեան աստիճան տալու օրէնքը կ՚անցընէր:

Մինչեւ այսօր Hickman-ի աւազակութիւններու թիւը 20-ի կը հասնի, իսկ սպանութիւնը երկուքի: Օրերը որչափ երկարին, այնչափ նոր ոճիրներ դուրս կուգան անոր կողմէ գործուած: Անցեալ տարի նա 40 Չէք-եր կեղծած էր: Hickman իր ոճիրներու շարանին վերջ կը ցանկար ՔԱՐՈԶԻՉ դառնալ: Մարմինները տանջելէ եւ սպաննելէ գոհացում առած՝ հոգիները սպաննելու ասպարէզը աւելի հրապուրիչ երեւցած ըլլալու է անոր:

Hickman-ի պաշտպան փաստաբանները կ'ըսեն թէ նա խենթ է, որովհետեւ բնականոն մարդ մը այդ կարգի ոճիրներ չի կրնար գործել: Բնականոն մարդ մը ոեւէ ոճիր չի կրնար գործել: Սակայն ես պիտի ըսեմ, Hickman ոչ թէ ԽԵՆԹ է, այլ ԽԻՆԴ (sport) է ոճիր գործելու մէջ, ու անով կը զբօսնու:

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ռամկավար (Democrat) օրագրող Hearst իր «դեղին» օրաթերթերու մէջ (անոր հրատարակած օրաթերթ եւ պարբերականներու թիւը 30-ի կը հասնի), ցնցիչ «փաստաթուղթ»-եր հրատարակեց Մեքսիկոյի արխիւներէն գողցուած, որոնց համար նա վճարած է $15,000, մերկացնելով սարսափելի գաղտնիք մը, իբր թէ Մեքսիկօ Ամերիկեան Ծերակուտականներ եւ խմբագիրներ կաշառած է, առանց կաշառուածներու անունները հրատարակելու: Ամերիկեան Քոնկրէսը քննութեան ձեռնարկեց, Hearst «կաշառուած» Ծերակուտականներու եւ խմբագիրներու անունները յայտնեց, եւ միանգամայն խոստովանեցաւ որ ինք երբեք իր հրատարակութեան ճշմարտութեան չէր հաւատար: Կը խորհիմ թէ Հայ Ռամկավար Օրագրողները իրենց վարպետ Hearst-ին քայլերուն կը հետեւին իրենց հրատարակած զգայացունց լուրերով, սակայն առանց անոնց ճշմարտութեան իրենք իսկ հաւատալու:

Hearst այդ «փաստաթղթեր»ը հրատարակեց, որովհետեւ նա հաշիւ ունէր Մեքսիկոյի կառավարութեան դէմ Hearst տասնեակ հազար էյքըր հող ունէր Մեքսիկոյի մէջ, իւրաքանչիւր էյքըրին արժէքը $10·00 տուած էր տուրքի վճարման համար: Մեքսիկոյի կառավարութիւնը այդ հողերը գրաւեց եւ իւրաքանչիւր էյքըրին համար

վճարեց $11·00, Hearst–ի տուած արժէքէն տոլար մը աւելի։ Անշուշտ Հայ Ռամկավարները եւս այս կարգի «ցաւ»եր կ'ունենան երբ «հաստատ լուր»եր կը հրատարակեն Դաշնակցութեան դէմ։

Խալիի եւ կրօնքի վաճառականները իրենց բերան ԿՈՂՆԱԿ–ով քարիւղի վաճառականներուն Լօզանի Դաշնագրութեան վաւերացման ի նպաստ մղած պայքարին կը միանան։ Այս Հայ վաճառականները Հայկական Հարցի բարեկամ Gerard–ը Ամերիկեան Թուրք դեսպանը հայկական ջարդերու պատասխանատուութեամբ ամբաստանելու անխոհեմ ընթացքին համար կը մեղադրեն։ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ՄԻԱՑԷՔ։ Այս է օրուան կարգախօսը։ Հաւատք ու կրօնք ծախող եւ խալիի վաճառական մեկենասներ ունեցող ԿՈՂՆԱԿԵԱՆ–ներ պատճառ մը չունին այս կարգախօսէն դուրս մնալու, մանաւանդ երբ իրենց վաճառելի ապրանքը ՍՈՒՐԲ է։ ՆՊԱՏԱԿԸ ՄԻՋՈՑԸ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ։

Յունուար 28, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

«Անծանօթ» ծանօթ մը ինծ ղրկած է «Պայքար» թերթի մէջ հրատարակուած Պրն. Զօպանեանի Դաշնակցութեան ուղղուած ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՕՐԷՆ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔ մի յօդուածը,— ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՅԵՏ ԱՅՍՈՒ ԴԱՐՁԻ ԵԿԷՔ— նօթագրութեամբ։ Այդ կտորուածքը թէպէտեւ խունկի հոտ չէր բուրեր, սակայն ինծ տրուած խրատը կրօնական չունչ ունէր։ Քանի որ հոգեւորականները իրենց ժողովուրդները ղժոխքի սարսափներով ԴԱՐՁ–ի բերելու նուիրուած են, կրնան խորհիլ թէ «ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆ» ալ իբր դարձի միջոց կրնայ գործածուիլ։

Երկրի մէջ գիւղերը իրենց նախիրը արածելու համար ԶՕՊԱՆ–ներ կ'ունենային։ Նախիրը ԶՕՊԱՆ–ին ձայնին վարժուած կ'ըլլար ու անոր ձայնին կը հետեւէր։ Կան չորքոտանիի խելք ունեցող երկոտանիներ որոնք կրնան Բանաստեղծ Զօպանին ձայնին հետեւիլ, եւ հաւանական է ինծ «Անծանօթ» ծանօթը այս դասակարգին պատկանի, սակայն ինծ համար կ'ըսեմ, ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԿԱՐ ՁԻՍ։

Բանաստեղծութիւնը արհեստ մը չէ, այլ կոչում մը, հետեւաբար ապրուստի միջոց մը չէ մեր ժողովուրդին համար։ Ապրիլ փափաքող ամէն մարդ ապրուստի միջոցի մասին խորհելու իրաւունքը ունի, իսկ եթէ միջոց մը գոհացուցիչ չէ, կրնայ զայն փոխել եւ ուրիշ մը ընտրել։ Եթէ Պրն. Զօպանեան իր ապրուստը ապահովելու համար իր բանաստեղծի կոչումը ՀԱՅՀՈՅԵԼՈՒ ԱՐՀԵՍՏ-ին հետ կը փոխանակէ եւ այս վերջինը իրեն հանգիստ կեանք մը կ'ապահովէ, գանգատելու պատճառ մը չկայ, պէտք է անմիջապէս այդ արհեստին փէշերուն կպիլ եւ ընել լաւագոյնը, ինչպէս ոեւէ արհեստաւոր պիտի ընէր իր ճիւղին մէջ։

Միչիկըն Նահանգին մէջ մարդ մը Հիքմէն-ի ոճիրը ընդօրինակած էր, հինգ տարեկան երեխայ մը սպաննելով ու անոր մարմինը կտրատելով։ Ոճրագործը ձերբակալուած ու իր ոճիրը խոստովանած է։ Նա 47 տարեկան է, ամուսնացած, իր գիւղին եկեղեցւոյ սարկաւագը, կրօնական գործերու մէջ «ԲԱՐԵՊԱՇՏ» առաջնորդող մը։ Ամէն ոճիր իր շարժառիթը ունի, հաւանական է այս ոճիրին շարժառիթն ալ ոճրագործին «ԹԹՈՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ» ըլլայ, խորհելով թէ լաւագոյն է այդ անմեղ մանուկը մեղքով լեցուն այս աշխարհէն հեռացնել եւ դէպի յաւիտենական երջանկութիւն ղրկել։

Յունուար 28, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Սան Ֆրանսիսկոյի ականաւոր փաստաբաններէն մին վերջերս մեռաւ։ Նա կտակած է իր յաճախորդներուն վճարել այնչափ, որչափ անոնք դրամ կորսնցուցած են շահարկութեան մէջ իր խորհուրդին հետեւելով։ Անշուշտ փաստաբանը ոեւէ օրինական պատասխանատուութիւն մը չունէր անոնց կորուստը դարմանելու, եթէ կրած էին, սակայն նա ինքզինք բարոյապէս պատասխանատու զգացած է այդպէս կտակելու։ Բոլշեւիկները պիտի ըսէին,— ՀԸ, ՊՈՒՐԺՈՒԱԿԱՆ ՄԸՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ։

Ուրիշ մտայնութիւն մը եւս պատահեցաւ Շիքակոյի մէջ։ 1905-ին վաճառատուն մը կը սնանկանայ ու իր պարտատէրերը կը ստանան հարիւրին 28 միայն։ Սնանկ մարդը դարձեալ իր գործին մէջ կը յաջո-

ղի եւ երեք ամիս չարունակ կ'աշխատի իր հին պարտատէրերը գտնել եւ անոնց ունեցած պարտքին մնացորդը $700,000 այս տարուան սկիզբը, այսինքն 23 տարի վերջ լիովին կը վճարէ, թէպէտեւ ըստ օրէնքի նա իր պարտքէն ազատուած էր: Այս կարգի մտայնութիւնն է որ մարդոց ու ազգերու միջեւ փոխ–յարաբերութեան վստահութիւն ու հաւատարմութիւն կը ստեղծէ: ԱԿԱՆՋԸ ԽՕՍԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ, որոնք պուրժուական մտայնութենէ կը խուսափին եւ առանց այս մտայնութեան իրենց երկիրը ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԴՐԱԽՏԻ վերածել կը ձգտին: Յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց:

Տրոցքի եւ իր ընկերները սկսած են ուրիշներու համար իրենց պատրաստած գերեզմանները իրենք կլլել: Աթոռակալ Ստալինը իր բոլշեւիկ նախկին ընկերները, որոնք այժմ ընդդիմադիր են, ընդարձակածաւալ Ռուսիոյ խորերը կ'աքսորէ: ԱԴԱՄԱՆԴ ԿԸ ԿՏՐԷ ԱԴԱՄԱՆԴԸ: Ռամկավարները սովորութիւն ըրած են ուրանալ որ ոեւէ Հայ ձերբակալուած ու բանտարկուած է Հայ բոլշեւիկներու կողմէ: Բոլշեւիկները միշտ նիւթ կը պատրաստեն Ռամկավար թերթերու համար: Հաւանական է այս լուրը Ռամկավարները չհերքեն, քանի որ Տրոցքի ՀԱՅ ՉԷ:

Յունուար 27, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Պոլսոյ Սամաթիան եւ Զմիւռնիոյ Քարաթը երեւելի էին իրենց համալսարանական հայհոյիչներով: Ինձ այնպէս կ'երեւի թէ այդ համալսարաններու շրջանաւարտները հոս ալ սկսած են իրենց սորված արհեստը կիրարկել, միայն սա տարբերութեամբ որ Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ մթնոլորտին տակ անոնք աւելի յանդուգն էին եւ հրապարակաւ կ'արտայայտուէին, իսկ հոս, ամերիկեան ճնշող օդը զիրենք նապաստակներու փոխած է եւ ինչ որ ըսել կը փափաքին՝ կ'ըսեն անստորագիր նամակներով եւ կը մնան ծանօթ — ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ —:

Կղերը ինքզինք կրօնքին հետ կը նոյնացնէ եւ եթէ անոր յոռի կողմերը մատնանշես, անմիջապէս հաւարի կը դիմէ, ըսելով թէ կըրօնքը անպատուած է: Կրօնքին աղէկ կամ գէշ ըլլալը կղերին ընթաց–

քին հետ կապել անարդարութիւն մըն է: Ընդհանուր առմամբ օրէնքները լաւ են, սակայն եթէ վատ բան մը կայ, ան ալ անոնց կիրարկութեան մէջ փնտռելու է: Արդեօ՞ք հաւկիթ մը հոտած է ըսելը հաւը անպատուել է:

Եգիպտահայ գաղութին կեանքը ալեկոծուած է: Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Համադաշնակիցներու միջեւ պատերազմ կայ հոն: Համադաշնակիցներն են Ռամկավար, Հնչակեան, Հօկճի, աղա եւ փաշաեականներ: Պատերազմի դաշտէն հասած լուրերն են.— Չորս տարի առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Թշնամի բանակին վրայ նախայարձակ եղաւ եւ քուէի ռմբակոծութեամբ Աղեզսանդրիոյ ազգային իշխանութեան տէր դարձաւ, հին աղտեղութիւնները մաքրեց եւ շինարար գործի սկսեց:

Թշնամին մնացեալ ճակատ կազմած — Գահիրէի Առաջնորդին հրամանատարութեան տակ — հակայարձակման սկսեց, կառավարութեան դիմելով, որպէսզի կորսնցուցած գետինը վերստանայ:

Զինադադար հռչակուեցաւ, որու միջոցին նոր ընտրութեան մը ձեռնարկուեցաւ, եւ որովհետեւ Աղեքսանդրիոյ մթնոլորտը այնչափ պայծառ չէր որ կարենային քուէները որոշապէս հոն կարդալ, քուէտուփերը Աղեքսանդրիայէն Գահիրէ փոխադրեցին, (երկաթուղիով երեք ժամուան ճամբայ):

Զինադադարը ջուրը ինկաւ, որովհետեւ Գահիրէի մէջ բացուած Աղեքսանդրիոյ քուէները կռուի դաշտը Հ. Յ. Դաշնակցութեան իրաւասութեան տակ կը դնէին:

Հրամանատար Առաջնորդ Թորգոմ Եպիսկոպոս պատերազմի իր տակտիկը փոխեց եւ հրամայեց իր խայտառակ հետեւորդներուն բանի ուժով յարձակիլ Առաջնորդարանին վրայ եւ գրաւել զայն եւ ինք ալ ապօրինութեան զրահ հագած՝ լուծուած հռչակեց Աղեքսանդրիոյ Թեմական Ժողովը:

Համադաշնակցութիւնը Աղեքսանդրիոյ Առաջնորդարանին տէրն է եւ վարձուած հայ ու իտալահպատակ պէտէվիներով գիշեր ցորեկ զէնքի տակ կը պահէ զայն: Յաղթութիւնը կատարեալ է:

Համադաշնակցութիւնը Դաշնակցական թերթի խմբագիրը սպաննել կը սպառնայ: Սպառնացողները դատարանի կը յանձնուին:

Համադաշնակցութիւնը վարձկան զինուորներու համար մինչեւ այսօր 2000 եգիպ. ոսկի ծախսած է, որով Գահիրէի Առաջնորդարանին պարտքը քսան հազար եգիպ. ոսկիի կը հասնի:

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԼ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Սպանեալներ դեռ չկան, սակայն վարձկաններու բիր ու երկաթէ դաւազաններով ջարդուած գլուխ եւ կոտրուած թեւերէն բաւական արիւն հոսած է:

Եգիպտոսը Ռամկավարներու բերդաքաղաքն է: Հոն է Մելգոնեան կարկանդակը, ուրկէ կարեւոր բաժին հանուած է Ռամկավար պետերուն: Նոյնպէս հոն է Բարեգործականի կեդրոնը, որ պաշտօններ կը բաշխէ Ռամկավար պետերուն: Եգիպտոս, Մելգոնեան Կտակ եւ Բարեգործական Միութիւն այն երրորդութիւնն է, որուն կենսունակութեամբ կը սնանին Ռամկավար պետերը: Հետեւաբար այդ երրորդութեան անխախտ պահպանման համար մարդիկ պատրաստ են կռուելու, նոյնիսկ ուրիշներու արիւն թափել տալու: Այն եռանդը որ Ռամկավարները ցոյց կուտան իրենց միջնաբերդը պահելու, եթէ թափած ըլլային Հայաստանի ազատագրութեան համար, հաւանական է մեր քաղաքական դրութիւնը այժմ տարբեր ըլլար:

Ծանօթ մը բոլշեւիկեան դրօշակի վրայ դրուած Մուրճ եւ Մանգաղի նշանակութիւնը ինծմէ կը հարցնէր: Ամենամօտ ու յարմար նշանակութիւնը որ կրնայի տալ, հետեւեալը եղաւ: Մուրճը մտաւորականներու համար յայտարար մըն է, եթէ անոնք բոլշեւիկեան միահեծան դրօշակին հակառակին, մուրճով պիտի ճզմուի իրենց գլուխները: Իսկ մանգաղը գիւղացիներուն համար յայտարար մըն է, եթէ անոնք այդ դրօշակին հակառակին, մանգաղով պիտի հնձուին, ինչպէս գիւղացին իր ցորենը կը հնձէ: Բոլշեւիկեան դրօշակը իր վրայ յաւելում մը եւս պէտք է կրէ, այն է ձիւնապատ սարահարթ եւ սառուցեալ լիճ, ի նշան աքսորավայրի:

Երբեմն Գանձակեցի, երբեմն Սեբաստացի երեւցող եւ քաղաքէս ու շրջակայքի մէջ այլ եւ այլ սրտաշարժ պատմութիւններով դրամ շորթող հայը, որուն իսկական անունը իր զոհերուն անյայտ է, առատ հունձք հնձած է հոս: Իր զոհերուն մէջ գտնուած են անձինք, որոնք իրենց կեանքին մէջ հանրային ձեռնարկներէ միշտ հեռու եւ ձեռնպահ մնացած են, սակայն այս խաչագողին թափած կոկորդիլոսի արցունքները անոնց քսակներուն բերանները եւս կրցած է թուլցնել: Արեւելեան նահանգներու մէջ կազմակերպութիւններէն ոմանք Ֆաքիր Թահրա Պէյի մոգական արհեստը կը գործածեն իբր միջոց հանգանակութեան: Պիտի թելադրէի որ Գալիֆորնիոյ մէջ ալ միեւնոյն կազմա–

կերպութիւնները այս ճարպիկ դրամաշորթը գործածէին իբր Հանգանակութեան միջոց եւ վարձէին զայն խոստանալով տալ անոր իր հանած դրամներուն որոշ մէկ մասը:

Փետրուար 3, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Բարեգործականը հանգանակութեան քէմփէյնի մը սկսած է, որն պիտի շարունակուի երկու տարի: Եթէ այդ քէմփէյնէն $150,000 *գոյանայ, Նուպար Փաշան այդ գումարին վրայ պիտի բարդէ* $100,000 *եւ այս գումարով Խորհրդային Հայաստանի մէջ (Երեւանի Հանրապետութեան հետ չշփոթէք) — ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ — անունով գիւղ մը պիտի կառուցուի: Այսինքն, ժողովրդեան հանգանակութեամբ գումար մը նուէր պիտի տրուի Նուպար Փաշային, եւ նա ալ իր կարգին իր անունով ԳԻՒՂ մը նուէր պիտի տայ Խորհրդային Հայաստանին:*

Ապագայ սերունդը — ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ-ի — կառուցման մասին երկու կարծիքի պիտի հետեւի: Մին այն թէ՝ — ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ-ը — Նուպար Իշխանին ժամանակ ու անոր կողմէ շինուած է, ինչպէս Տիգրանակերտը շինողը եղած Տիգրան Թագաւոր: Միւսը այն թէ՝ Հայ պատմութիւնը Նուպար անունով իշխան մը չէ արձանագրած, հետեւաբար Նուպարաշէնը Նուպար անունով հարուստի մը անձնական ծախքով շինուած է, ինչպէս անցելոյն մէջ հարուստներ եկեղեցիներ շինել տուած ու իրենց անունը արձանագրած են դրան վրայ: Ներկայ սերունդս անցելոյն պատմութիւնը կազմելու համար կարծիքներու եւ տեսութիւններու վրայ կը կանգնինք, պատճառ մը չկայ թէ ինչո՞ւ ապագայ սերունդն ալ միեւնոյնը չպիտի ընէ:

Գաղթական Հայ ժողովուրդը չի կրնար Խորհրդային Հայաստան երթալ, որովհետեւ կ'ըսեն թէ բաւելու չափ շէնքեր չկան հոն ժողովուրդը պատսպարելու: Եթէ բոլոր Նոր Մալաթիա–Արաբկիր–Սեբաստիա–Խարբերդները եւ Նուպարաշէնը կառուցուին եւ բնակավայրի հարցը լուծուի, պիտի ըսեն թէ՝ բաւելու չափ մշակութեան հող չկայ հոն: Եթէ ճահիճները ցամքեցնենք եւ զանոնք մշակելի հողերու վերածենք, պիտի ըսեն թէ՝ բաւելու չափ գործ չկայ: Եթէ Կոնեաքի, Բամպակի, Կօշիկի գործարաններով լեցնենք Հայաստանը, այն ատեն

Ի՞նչ պիտի ըսեն, պատասխանը շատ պարզ է,— ԿԱՄՔ ՉԿԱՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ:

Պոլսոյ կառավարութիւնը փողոցի հանրակառքերու Կոնտրակտորներուն հրահանգած է որ ձմեռուան եղանակին ներս չընդունին այն ճամբորդները, որոնք ՍՈԽ կերած են: Փորձով պիտի հասկնան որ ՍՈԽ չկերած ճամբորդները ներս չընդունիլը աւելի գործնական ու շահաւոր պիտի ըլլայ: Մի գուցէ այդ օրէնքը հաստատող պաշտօնատան մէջ Ֆրէզնոյէն Ամերիկացի խորհրդական մը գտնուի, ուր փորձառութիւն շահած ըլլայ ՍՈԽ ու ՍԽՏՈՐԻ պատճառաւ Հայոց ձեռքէն ժողովարան մը խլելու գործին մէջ:

Պրուսայի մէջ Ամերիկեան դպրոց յաճախող Թուրք աղջիկներէն չորսը Քրիստոնեայ եղած են, հակառակ անոր որ Ամերիկեան դպրոցին մէջ կրօնքի դասաւանդութիւնը արգիլուած է: Մինչ Թուրք կառավարութիւնը քննութեամբ կը զբաղի, մենք Միսիոնարներու ԱՉՔԻ ԼՈՅՍ կը մաղթենք: Անոնց ցանած սերմերը սկսած են արդիւնք տալ:

Այն բարի օրերուն Պոլսոյ մէջ քրիստոնէացած Թուրք կին մը կար որ չորս ոսկի ամսականով ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔ կը ծախէր Միսիոնարներուն համար, այն պայմանաւ որ առ նուազն ամիսը մէկ ոսկի արժողութեամբ Ս. Գիրք ծախէր: Թուրք կինը ամիսը անգամ մը իր լուացքի օրը կաթսային տակ իբր փայտ մէկ ոսկի արժողութեամբ Ս. Գիրք կը վառէր, եւ մնացած երեք ոսկին ամէն ամիս կը գանձէր:— Քրիստոնէացած Յոյն գրավաճառ մը այս բանը գիտէր եւ յաճախ կը տեղեկագրէր միսիոնարներուն, սակայն անոնք կը պատասխանէին — ՄԵՆՔ ՄԵՐ ՔՈՅՐԸ ԼԱՒ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՆՔ, ՆԱ Ս. ԳԻՐՔԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԷՋ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ —: Հաւանական է այս չորս Թրքուհիները եւս գրավաճառ Թրքուհիներին պէս քրիստոնէական կարասին մէջ ներկելու չուան ունենան:

Երբ հայ տիկին եւ աղջիկներ հարիւրաւորներով Թուրք հարէմներ կը տարուէին, միսիոնարները կ՚ուրախանային ըսելով՝ — Այս խնդրոյն մէջ Աստուծոյ մատը կայ—, որովհետեւ քրիստոնեայ կիները Մահմետական միջնաբերդը ներսէն պիտի պայթեցնեն գանենք քրիստոնեայ ընելով, ինչ որ իրենք չէին յաջողեր ընել:— Կարդացէք Տր. Պարթընի ՔՐԻՍՉԸՆ ԷՓՐՕՉ ԹՈՒ ԻՍԼԱՄ գիրքը: Չըլլայ որ այժմ

Թուրք աղջիկներն ալ քրիստոնէանալով միսիոնարներու միջնաբերդը ներսէն պայթեցնել աշխատին, զանոնք մահմետականացնելով:

Եգիպտահայ պատերազմի դաշտէն ստացուած նոր լուրերն են: Գահիրէի մէջ Պատերազմական Խորհուրդ մը տեղի ունեցած է, Թորգոմ Եպիսկոպոս Նախագահ, Ռամկավար Թէքէեան Ատենապետ եւ երեսուն Աւագանիներ ներկայ: Խորհուրդը նկատի առած է պատերազմը յաջողութեամբ շարունակելու միջոցները եւ ամենակարեւոր ու յարմարագոյնը գտած է Եգիպտոսի կառավարութեան ԺՈՒՌՆԱԼ մը ներկայացնել եւ խնդրել երկրէն վտարել Տր. Օհանջանեան, Աղբալեան, Նաւասարդեան եւ ուրիշ աչքի զարնող Դաշնակցականներ, իբր անբաղձալի տարր:

Ժողովրդեան ցասումը մեծ եղած է դէպի Պատերազմական Խորհուրդը: Եկեղեցւոյ բակին մէջ տեղի ունեցած է հսկայ ցոյց մը, 800 անձերու մասնակցութեամբ: Թորգոմ Եպիսկոպոս ստիպուած է իր քարոզը պարապ նստարաններուն ուղղել:

Ցոյցերը կը շարունակուին: Վարձկան Պէտէվիներ եկեղեցին ժողովուրդին դէմ կը պաշտպանեն:

Ժողովուրդը ազգային կալուածներու մատակարարութեան հաշիւը կը պահանջէ, սակայն հաշիւ տուող չկայ:

Ֆլորիտա նահանգին մէջ Ամերիկացի քարոզիչ մը պսակի արարողութեան համար դրամ առնել կը մերժէ, այն պատճառով որ դրամ առնելը իր պաշտօնը ԱՌԵՒՏՈՒՐ-ի կը վերածէ: Քարոզիչը առեւտուրի մարդ չէ եղեր, թող աշակերտէ Հայ կղերին ու անոնցմէ սորվի ոչ թէ միայն պսակադրութենէ դրամ առնել, այլ մկրտութիւն, թաղում, տնօրհնէնք եւ գործակատարութիւններէ: Մարդ կը ստիպուի հարցնել, եթէ կղերը իր պաշտօնին կիրարկութեան համար դրամ պիտի առնայ դրսէն, այլեւս ինչո՞ւ ամսական կը վճարուի:

Փետր. 11, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Բարեկարգուած եւ արդիականացած Թուրքիոյ մէջ կրօնքի բացարձակ ազատութիւն կը տիրէ, այսինքն ուեւէ մէկը ազատ է իր դաւանած կրօնքէն հեռանալով ուրիշ կրօնք մը ընդունիլ առանց ուեւէ կառավարական արգելքի։ Վերջերս Պրուսայի մէջ չորս Թուրք օրիորդներ կը փափաքին հաստատուած այդ ազատութեան սահմանին մէջ ապրիլ եւ շարժիլ եւ իրենց ազատ կամքով մահմետականութենէն քրիստոնէութեան կը դառնան։ Սակայն այդ չորս Թուրք օրիորդները փորձով տեսան որ հաստատուած կրօնափոխութեան ազատութիւնը ոչ-մահմետականներուն համար է եղեր միայն։

Նոյնպէս միջցեղային ամուսնութիւնը ազատ հռչակուած է արդիացած Թուրքիոյ մէջ, այսինքն կառավարութիւնը ուեւէ արգելք չպիտի յարուցանէ, եթէ Թուրք մը Հայ աղջկայ հետ եւ Հայ մը Թուրք աղջկայ հետ ամուսնութիւն կնքէ։ Սակայն այս ազատութիւնն ալ միմիայն Թուրքերուն համար է։ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ԽԵՂԴԷ ՀԱՅԵՐԸ։

Թուրք կառավարութիւնը Քէմալի պատկերով թղթէ դրամներ հրապարակ դրած է։ Վերջերս տեսնուած են որ Քէմալի աչքերը ասեղով ծակծկուած են դրամներու վրայ եւ կառավարութիւնը խիստ հրաման ըրած է որ ամէն անձ նախ քան թղթէ դրամ ստանալը, լոյսի տակ քննէ թղթէ դրամը եւ եթէ տեսնէ՛ որ Քէմալի աչքերը փորուած են՝ անմիջապէս կառավարութեան յանձնէ դրամին տէրը։ Ամերիկացի վաճառականներու առջեւ առեւտուրի նոր շուկայ մը եւս կը բացուի Թուրքիոյ մէջ, գրպանի ելեքտրական լոյսեր ծախելու, որով Թուրքիոյ ժողովուրդը կարենայ թղթէ դրամները քննել լոյսի տակ։

Այն օտարականները որ Թուրքիա կը մտնեն, ստիպուած են իրենց անցագրերը Թուրք ոստիկանի մը յանձնել եւ ենթարկուիլ Թուրք կառավարութեան օրէնքներուն, իբր թրքահպատակ։ Ամերիկեան քաղաքացի Հայու մը անցագիրը Թուրք ոստիկան մը կ՚առնէ ու կը պատռէ իբր քուրջի մի կտոր։ Ամերիկեան կառավարութիւնը ի վիճակի չէ իր քաղաքացին պաշտպանել, քանի որ Թուրք կառավարութիւնը ԿԱՊԻՏԱԼԱՍԻՈՆՆԵՐԸ ջնջած է։ Լօզանի Դաշնագրոյն պաշտպաններն են որ կը փափաքին Ամերիկեան անցագրերը Թուրք ոստիկանի մը ձեռամբ պատռուած տեսնել։

Ամերիկայի ՍԻՈՆ կրօնական քաղաքին հիմնադիր Դաուի կ՚ըսէր թէ ինք չպիտի մեռնի, եւ երբ մահուան անկողինն էր, ըսաւ թէ պիտի մեռնի, սակայն 1000 տարի վերջ պիտի վերադառնայ։ Այն որ անոր խօսքին ճշմարտութեան չի հաւատար, կրնայ 1000 տարի հոս սպասել եւ իր աչքով տեսնել անոր վերադարձը։

Տիթրոյիթ քաղաքի — ՏՈՒՆ ԴԱՒԹԻ — կրօնական հաստատութեան հիմնադիր Բըրնէլ ըսած էր որ իր մահէն երեք օր վերջ ինք յարութիւն պիտի առնէ։ Եւ եղաւ որ նա ալ մեռաւ եւ իր հետեւորդները անոր մարմինը երեք օր եւ երեք գիշեր պահեցին, անոր շուրջ հսկում կատարեցին եւ սպասեցին որ նա յարութիւն առնէ, սակայն տեսան որ իրենց առաջնորդը իր խօսքը չպահեց եւ յարութիւն տեղի չունեցաւ։

Եթէ բոլոր խաբեբաները, խաչագողները, ոճրագործները, ջարդարարները յարութիւն պիտի առնեն, ես պիտի փափաքէի որ գոնէ անոնց զոհերը յարութիւն չառնէին, որպէսզի չարագործները զոհեր չունենային եւ առ ի չգոյէ զոհի աշխարհս բարեկարգուելու շրջան մը սկսէր։

Պաշտպան փաստաբաններ աշխատեցան որ ոճրագործ Հիքմէն յիմար ցոյց տան, որպէսզի զայն կախաղանէ ազատեն։ Քննիչ բժիշկներէն մին վկայեց եւ ըսաւ որ ինք համոզուած է որ Հիքմէն յիմար է, որովհետեւ երբ փորձի համար Հիքմէնի ոտքին տակ խտտեց, անոր ոտքի մեծ մատը փոխանակ դէպի վեր դառնալու, դէպի վար դարձաւ, որն յիմարութեան նշան է, ըսաւ նա։ Մարդոց, ի մասնաւորի այդ բժշկին, մտաւոր առողջութեան չափը հասկնալու լաւ փորձ մը ահաւասիկ։

Փետր. 18, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քուպա գումարուած Համ-Ամերիկեան ժողովին առթիւ Հոլանտական թերթ մը ծաղրանկար մը հրատարակած է եւ Ամերիկեան շաբաթաթերթ մը զայն ընդօրինակած է։ Այդ համագումարի բացման ճառը խօսեցաւ Նախագահ Քուլիճ։ Ծաղրանկարը կը ցուցնէ բեմին վրայ կանգնած Նախագահ Քուլիճ ԱՂՈՒԷՍ*-ի դէմքով, վանականի երկար վերարկու մը հագած, որուն տակէն դուրս ցցուած է աղուէսի երկար պոչը եւ աղուէսի ոտքերը, բեմին վրայ, աղուէսին կողքին դրուած է կողով մը, որուն մէջ կայ մաքրուած եւ ուտելու պատրաստ գէր բադ մը, ունկնդիրներն են Հարաւային Ամերիկայի Հանրապետութիւններու ներկայացուցիչներ։ Կողովին մէջ դրուած բադին վրայ գրուած է —* ՆԻԿԱՐԱԿՈՒԱ *—։ Ծաղրանկարին տակ գրուած է Նախագահ Քուլիճի ճառին հետեւեալ նախադասութիւնը.—* ՓՈՔՐԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՎԵՀԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՐԳՈՒԱԾ ԵՆ։ *Եւ որուն կցուած է հետեւեալ յատկանշական արտայայտութիւնը.—* ԱՂՈՒԷՍԸ ՈՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ։

Նիկարագուա Կեդրոնական Ամերիկայի ազատ Հանրապետութիւններէն մին է։ Անոր Նախագահի ընտրութեան ձեւին ու անոր պաշտօնավարութեան դէմ բողոքող հոսանք մը կայ, որուն արդիւնքը եղաւ քաղաքական պառակտում, որուն մէջ Նախագահի կողմը պարտուեցաւ եւ բողոքողները կը պատրաստուէին Նախագահը պաշտօնանկ ընել եւ օրինաւոր ընտրութեամբ մը անոր տեղ ուրիշ մը դնել։ Ամերիկեան կառավարութիւնը անմիջապէս միջամտեց, պարտուող Նախագահին օգնեց, երկիրը Ծովային զինուորներու շղթային տակ առաւ եւ պատերազմեցաւ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ*-ներու դէմ, պարտութեան մատնելով զանոնք։ Այս բոլորը ըրաւ մասնաւոր Ամերիկացի դրամատէրերու շահերը պաշտպանելու համար, որոնք Նիկարագուայի Նախագահէն առանձնաշնորհումներ կորզած էին եւ յեղափոխականները անոնց դէմ կը բողոքէին։ Այս է պատճառը որ Ամերիկեան Նախագահը կը ծաղրեն —* ԱՂՈՒԷՍ ՄԸ ՈՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՔԱՐՈԶԷ *— ըսելով։*

Վերջին ութ տարուան մէջ Ամերիկեան Հանրապետական Վարչութիւնը փտութեան աննախընթաց նշաններ ցոյց տուաւ։ Այդ Վարչութեան Կաբինէթին երեք անդամները — Ֆօլ, Դօհըրթի եւ Դէնբի զգայացունց զեղծումներու մէջ բռնուեցան եւ ոչ մին պատժուեցաւ։

Այդ Վարչութիւնը մասնաւոր անհատներու դրամագլուխը պաշտպանելու համար ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն միջամտեց, որ երբեք գործ չունէր հոն, եւ անտես առաւ այն միջամտութիւնները՝ ուր բարոյական պարտականութիւն մը ունէր կատարելիք։— ՏՈԼԱՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ—, այսպէս է որակուած Ամերիկեան կառավարութեան քաղաքականութիւնը։

Այս երկրին մէջ ունինք կարգ մը Հայեր, որոնք, երբ խնդիրը Հայուն հաւաքական շահերը պաշտպանելու գայ, իրենց պատեանին մէջ կը սմքին, այդ շահերը պաշտպանելու համար ոեւէ քայլ չեն առներ, նոյնիսկ առնողները կը մեղադրեն ու անոնց կատարած գործը կը չէզոքացնեն։ Այս կարգի մարդոց վարած քաղաքականութիւնն ալ — ՏՈԼԱՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ է։ ՀԱՅՐՆ ԶԻՆՉ ԳՈՐԾԷ ՈՐԴԻՆ ՆՄԱՆ ՆՄԻՆ ԳՈՐԾԷ։

Պուլկարիոյ քաղաքներէն միուն Հայ գաղութը, որ համեստ գործաւորներէ բաղկացած է, նոր սերունդին հայեցի կրթութիւն տալու համար դպրոց մը կը պահէ, որուն տարեկան ծախքերը չի կրնար հոգալ։ Գերման Որբախնամը եւ Հայ Բարեգործականը տարեկան որոշ գումարով կ'օգնեն այդ դպրոցին։ Այս տարի անոնց պիւտճէն 15,000 լէվայի բաց կ'ունենայ եւ այդ բացը գոցելու համար կը դիմեն այդ երկու կազմակերպութիւններուն, որ իրենց նպաստը քիչ մը եւս աւելցնեն։ Ի պատասխան եղած դիմումին՝ Գերման Որբախնամը իր 15,000 լէվայի նպաստը 18,000-ի կը բարձրացնէ, իսկ Եգիպտոսի Հայ Բարեգործականը իր 5000 լէվայի նպաստը... կը ջնջէ բոլորովին եւ կը դադրեցնէ։ Դպրոցի Վարչութիւնը իր Բարեգործականի դիմումին մէջ սխալ մը գործած է, փոխանակ դրամի քանակին աւելցումը խնդրելու, եթէ Բարեգործականէն իրենից դպրոցին Տեսուչ մը խնդրած ըլլային, անպատճառ Բարեգործականը իր արբանեակ Ռամկավար Շէֆ-երէն մին կը ղրկէր հոն, իբր ՏԵՍՈՒՉ, եւ այս կերպ դպրոցին պիւտճէի բացը գոցուած կ'ըլլար։

Փետր. 25, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Թերթերու մէջ կը կարդանք որ — Ղալի — Մուստաֆա Քէմալ փաշա հիւանդ է եւ Անկարայի փողոցներէն միոյն մէջ մարած ինկած է: Հաւանական է անոր հիւանդութեան պատճառը արեան պակասութիւն եղած ըլլայ, որուն դարմանը շատ դիւրին է, այսինքն, քիչ մըն ալ արիւն խմել եւ այս կերպ կը զօրանայ ու հիւանդութենէն կը բժշկուի: Որովհետեւ քրիստոնեայ ցեղերը — Նապաստակ-ներ են, մահմետականներու տեսակէտէն, այս պատճառաւ քրիստոնեայ — Նապաստակ-ի արիւնը — Ղալի-ի մը արեան հետ չի կրնար հաշտուիլ եւ նոյնանալ, ուստի պէտք է որ —Ղալի-ն Թուրք — Առիւծ-ներու արիւնը խմէ որ իր հիւանդութեան կատարեալ դարման ըլլայ: ՆՄԱՆ ՋՆՄԱՆՆ ՍԻՐԷ:

Քաղաքիս Ամերիկեան Թերթերուն մէջ հետեւեալ երկու լուրերը կը կարդանք, որոնք Ֆրէզնոյի տեղական լուրերուն պէտք է պատկանին, եւ սակայն Ֆրէզնոյի Հայ Թերթերը զանց ըրած են զանոնք հրատարակել, հաւանական է այդ երկու լուրերու հրատարակութիւնը Հայ Թերթերէն ոմանց համար — Բուրժուական մտայնութեան — եւ ոմանց համար ալ — Մաքրակրօն-ութեան հակառակ նկատուած ըլլայ:

ԱՌԱՋԻՆ ԼՈՒՐ

Ֆրէզնոյի մէջ Պ. Յակոբեան անուն մարդ մը Ս. Թիւֆէնքճեանի նամակ մը գրած եւ երկու սպառնալիք ըրած է անոր. Թէ նա նախ Ս. Թիւֆէնքճեանը եւ ամբողջ անոր ընտանիքը պիտի սպաննէ. Թէ՝ յետոյ ինքզինք պիտի սպաննէ: Եթէ այդ նամակագիրը իր երկու սպառնալիքներէն երկրորդը առաջ գործադրած ըլլար, անոր լրջութեան աւելի դիւրաւ կրնայինք հաւատալ եւ ըսել — Ահաւասիկ մարդ մը որ իր խօսքին տէրն է եւ գործի մարդ —:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼՈՒՐ

Մովսէս Մովսէսեան իր կնոջ տնէն բացակայութեան գիշեր մը գինարբուք կը սարքէ իր տան մէջ եւ կը հրաւիրէ իր բարեկամ ու բարեկամուհիները: Հրաւիրեալները բոլորն ալ լաւ հագուած ու կոկիկ տնէն ներս կը մտնեն, սակայն քիչ վերջ ներսի օդը այնքան կը տաքնայ որ Ադամային մերկութեան կը դիմեն, որպէսզի քիչ մը զովանան: Կինը այժմ ապահարզան կը պահանջէ իր ամուսին Մովսէսեանէն: Ե–

թէ տեղի ունեցած դանիական դատավարութեամբ այդ գինարբուքին ներկայ եղող մարդոց ու կանանց մերկութիւնը ծածկուած չըլլար, պիտի խորհէինք թէ Ֆրէզնոյի սաստիկ տաք օրերուն մէկ արդիւնքն է եղած այդ մերկերու գինարբուքը:

Նիւ Եորքի մէջ Ամերիկացի միլիոնատէր մը այդ կարգի գինարբուք մը սարքած էր անցեալ տարի, որն մեծ աղմուկ եւ հրապարակութիւն առաջ բերաւ: Այժմ այդ Ամերիկացին Նիւ Եորքի կառավարութեան հիւրն է: Կը մեղադրեմ Ֆրէզնոյի Հայ թերթերը որ նախանձախնդրութիւնը չունին ցոյց տալու որ Նիւ Եորքի Ամերիկացի միլիոնատէրին մրցակից Հայ միլիոնատէր մըն ալ Ֆրէզնօ ունի:

Ֆիլիքապէս ախտաւոր Ամերիկացի մը վերջին 20 տարիներ ամէն կարգի մասնագէտ բժիշկներու քննութեան եւ դարմանքին առարկան դարձած է. այդ մարդուն հասակը 20 տարուան մէջ 7 մատնաչափ կարճցած է եւ բժիշկները չեն կրցած անոր հիւանդութիւնը հասկնալ: Մենք կը ճանչնանք Բարոյական Ախտաւորներ, որոնց հասակը 7 վայրկեանի մէջ 20 մատնաչափ ու աւելի կծկուած է, եւ ախտաքննիչները զայն անուանած են — ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԱԽՏ — ու անցողական:— ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՊԻՏԻ ԲԺՇԿԷ — այդ ախտը, կ'ըսեն:

Վերջապէս Ամերիկայի մէջ գտնուած է անկեղծ ու հարազատ Հայ Բոլշեւիկը: Եթէ Հայ ազգը Բոլշեւիզմի ձեռքով աշխարհային դրախտէն ներս մտնելու արժանանայ, այս կարգի Հայ Բոլշեւիկներու անկեղծութեան կը պարտինք այդ բարիքը: Ակնարկուած Հայ Բոլշեւիկը որ ամուսնացած է, տղայ մը կ'ունենայ եւ զայն կ'անուանէ ԼԵՆԻՆ: Տղան որ այժմ վեց տարեկան է, իր անունը չի սիրեր, չի փափաքիր որ զինք ԼԵՆԻՆ կոչեն, ու իր անունը հարցնողներուն երբեք չի պատասխաներ: Միջազգային Յեղափոխական հօր մը ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ զաւակը: Այս դէպքը ցոյց կուտայ որ Բոլշեւիկները հակայեղափոխականները մաքրելու իրենց մղած պայքարին մէջ տակաւին շատ դժուարութիւններու պիտի հանդիպին:

Մարտ 2, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցաւ քաղաքիս Օրքէստրա Ակումբի նը-ւագահանդէսը. մեծ բազմութիւն մը ներկայ էր, ոչ թէ երաժշտու-թիւնը գնահատել եւ կամ նուագողները քաջալերելու, այլ հանդէսին երկրորդ մասը կազմող պարը վայելելու։ Նուագածութեան միջոցին թէպէտեւ հայկական ժողովներու աղ ու պղպեղը եղող մանուկներու ճիչ ու լացը եւ կամ աթոռակամածին վրայ մանկապարտիզական խա-ղեր չկային, եւ հազիւ անոնց բացակայութիւնը զգալի դառնալ սկսած էր եւ մենք հանդիսատեսներս կը պատրաստուէինք մեր ականջներու ուշադրութիւնը սրահի խաղաղութեան մէջ դէպի բեմը դարձնել եւ երաժշտութիւնը լսել, ահաւասիկ երիտասարդ ու երիտասարդուհի ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ–ու հանած ժխորը, խնծիղքը ու քրքիւանքը սրահի չորս կողմերէն լսելի կը դառնար, անոնք անհամբեր պարի սկսելուն կը սպասէին եւ շատ գոհ պիտի մնային, եթէ հանդէսին երաժշտական մա-սը երբեք տեղի չունենար։

Երաժշտութիւն ու պար գեղարուեստական աշխարհին մէջ քոյր-եղբայր են, այնպէս որ եթէ Օրքէստրա Ակումբը նպատակ ունի եր-կուքն ալ քաջալերել միանգամայն, գեղարուեստական ոգիին հակա-ռակ բան մը կատարած չըլլար։ Պարողներու շարքին աչքի կ'իյնար Պատուելիներու, Սարկաւագներու, Բարեպաշտներու զաւակները, ե-կեղեցւոյ երգիչ խմբի անդամները, որոնք մեծ փորձառութեամբ եւ շնորհալի կերպով կը կատարէին իրենց պարի վէտ վէտ ծփանք ու թեքթեքումները, եւ ես նստած տեղս խորհեցայ թէ՝ այլեւս ինչո՞ւ համար է որ Պատուելիները միշտ պարի հակառակ կը քարոզեն եւ պա-րի սրահները — ԴԺՈԽՔԻ ԴՈՒՌ — կ'անուանէն, քանի որ մատաղ սե-րունդը արդէն պարի սիրահար դարձած է։ Մի գուցէ Պատուելիները եկեղեցւոյ տարիքաւոր անդամներէն վախնան, որ չըլլայ թէ անոնք ալ օր մը — ՊԱՐԱՊԱՇՏ-ներ դառնան։

Պիոս Պապը արդիացած կանանց հագուստները անպարկեշտ եւ անբարոյական կը նկատէ եւ կ'ըսէ թէ՝ այդ կերպ հագուած կիներ ի-րենց հագուստի ձեւերովը Աստուծոյ աչքերը կ'անպատուեն։ Չեմ գի-տեր թէ ինչո՞ւ Աստուծոյ աչքերը իր արարածներու մերկութենէն պիտի անպատուուին։ Աստուած նախամարդն ու նախակինը մերկ ստեղծեց ու անոնց մերկութիւնը ծածկելու համար կաշիէ հանդերձ-ներ շինեց ու անոնց հագցուց։ Կը խորհիմ թէ արդի կանայք նոյնիսկ

իրենց կէս–ծածկուած հանդերձներով աւելի իրենց մերկութիւնը կը ծածկեն, քան թէ Աստուծոյ չինած կաշիէ հանդերձներով:

Պիոս Պապին այս կերպ արտայայտուիլը Աստուծոյ դէմ անարգանք մըն է, անոր ամենակարողութիւնը կ'անգիտանայ: Պապը Աստուծոյ աչքերուն նայուածքը իր աչքերու նայուածքին հետ կը բաղդատէ ու կը նոյնացնէ: Եթէ Պապը կանանց մարմիններու մերկ մասը տեսնելով՝ չերեւցած մասին ալ թափանցելու երեւակայութիւնը կ'ունենայ իր մտքին մէջ, Աստուած անոր կարիք չունի, նա իր ստեղծած արարածներուն գեղեցկութեան ծանօթ է, նա ամէն տեղէ եւ ամէն ինչ կը տեսնէ, նոյնիսկ առանց նայելու: Դաւիթ իր Սաղմոսներու միոյն մէջ ըսած է,— Ով Տէր, եթէ դժոխքը անկողինս ընեմ, դու հոն ես... Մութը քեզի խաւար չէ. խաւարը եւ լոյսը միեւնոյն բանն է քու առջեւդ—:

Ամերիկայի Ծովային Հայ զինուոր մը արձակուրդով Պոլիս կ'երթայ իր մայրը տեսնելու: Պոլիս հասնելուն զինք ուղղակի բանտ կ'առաջնորդեն եւ հինգ օր բանտ պահելէն վերջ առաջին շոգենաւով Պոլսէն կը հեռացնեն զայն: Ամերիկեան դեսպանը ոեւէ կերպ չի կրնար օգնել Ամերիկեան քաղաքացի Հայ զինուորին: Հայ զինուորը բանտին մէջ նստած կը բողոքէ որ զինք թող չեն տար իր մայրը տեսնելու, սակայն բանտին պաշտօնեան կ'ըսէ,— Ինչո՞ւ այդչափ կ'աճապարես, 18 տարի Ամերիկայի մէջ համբերած ես առանց մայրդ տեսնելու, միթէ՞ չես կրնար հոս օր մը համբերել առանց մայրդ տեսնելու—: ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ պատասխան մը: Միեւնոյն պատասխանը կրնան տալ այն բոլոր Հայերը, որոնք Լօզանի Դաշնագրութեան վաւերացման մէջ ոեւէ օգուտ կամ վնաս չենք տեսներ յանկերգը կը կրկնեն միշտ:

Եւթահ նահանգէն ծանօթ Կիլիկիացի Հայ մը ինձ կը գրէ թէ՝ իբր Մորմոն Միսիոնար նա Կիլիկիա պիտի երթայ եւ հոն քարոզէ: Այս Հայը հայերէն չի գիտեր. անգլիերէն սորված չէ եւ չի կրնար երկտող մը գրել: Կէս–կտուր տաճկերէն է գիտցածը, առանց տաճկերէն գրել կարդալ գիտնալու: Ինձ գրած նամակը հայերէն գրերով տաճկերէն լեզուով է: Միսիոնար մը որչափ տգէտ ըլլայ, այնչափ կրօնամոլ ու — Բարեպաշտ — կը մնայ: Հաւանական է այս է միակ առաւելութիւնը այս նոր ԱՌԱՔԵԱԼԻՆ, որ կ'երթայ ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՍՓՌԵԼՈՒ: Այլեւս կրնաք իր հետեւորդներու — եթէ պիտի ունենայ — մտաւոր պաշարը չափել:

Մարտ 9, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս արուարձաններէն Լոնկ–Պիչի մէջ Հոլեհարց — Սփիրիչիւէլիստ— կին մը կայ որ մեռելներու հետ խօսիլ ու անոնցմէ լուրեր ստանալու արհեստով կը զբաղի: Մի քանի օր առաջ ծպտեալ ոստիկան մը ներս կը սպրդի խօսող հոգիին ոգի կամ մեռած մէկը ըլլալը որոշելու համար: Սենեակին մթութեան մէջ հոգին կը սկսի սնտուկէ մը խօսիլ: Ոստիկանը յանկարծ սնտուկին վրայ կը յարձակի հոգին բռնելու համար եւ դուրսի ընկերներուն ներս խուժելու ազդանշանը կու տայ: Մինչեւ որ դուրսի ոստիկանները ներս խուժեն, ներսի ոստիկանը սնտուկի մէջի հոգիէն այնպիսի հարուած մը կը ստանայ ծնօտին վրայ, որն մեռած հոգիի կողմէ տրուած հարուածի չի նմանիր: Ոստիկանները սնտուկի մէջի պատգամ տուող հոգին կը բռնեն, եւ դուրս կուգայ որ խօսող մեռեալ հոգին նոյնինքն կինը ինքն է՝ սեւ սեղմահագուստով, եւ ուրիշ հոգի չկայ հոն:

Եթէ արդարեւ կայ մէկը որ կրնայ մեռելներու հոգիները մեզ մօտ բերել եւ մեզ հետ խօսել տալ, այդպիսի մէկը ինչո՞ւ մթութեան, խաւարի, սնտուկ եւ ուրիշ ձեռնածուական գործիքներու օգնութեան պէտք է դիմէ: Միթէ՞ հոգիները խաւարը սիրող, լոյսէն խուսափող ձեռնածուներ են: Երբ մէկը աղամանդ մը ծախել առաջարկէ մեզ եւ ըսէ որ կրնաք այդ աղամանդը մութի մէջ քննել եւ չթոյլատրէ լոյսի տակ քննել, անշուշտ այդ մարդուն երբեք չենք մօտենար: Լոյս եւ խաւար միմիայն կոյրերու համար հաւասար են: Աչքը կոյր կ'ըլլայ, ըսուած է. սակայն ես պիտի ըսեմ, ՀԱՒԱՏՔԸ ԹԷ՛ ԿՈՅՐ ԵՒ ԹԷ՛ ԽՈՒԼ Կ'ԸԼԼԱՅ:

Հայ թերթերու յօդուածագիրներէն ոմանք սովորութիւն ըրած են ԿԵՂԾ անունով ստորագրել: Եթէ գործածուած կեղծ անունը յօդուածագրոյն գրչանունը ու անոր ինքնութիւնը ընթերցողներուն ծանօթ եղած ըլլար, երբեք տարբերութիւն չպիտի ընէր այդ կեղծ անուան երեւիլը: Սակայն ԱՆԾԱՆՕԹ ծածկանունով գրողները կը նմանին այն աւազակներուն, որոնք երբ գողութիւն կ'ընեն, իրենց դէմքը դիմակով մը կը ծածկեն, որպէսզի անյայտ մնան: ԿԵՂԾ անունով ստորագրող յօդուածագիրները իրենց գրածներէն ամչնալու եւ իրենց ինքնութիւնը ծածկելու պատճառներ պէտք է ունեցած ըլլան: Եթէ իրենց գրածները լաւ բաներ են եւ ճշմարտութիւններ, ինչո՞ւ կը ծածկուին:

Եթէ այդպէս չեն, ինչո՞ւ կը գրեն։ Հարց մը որ անպատասխան պիտի մնայ։

Երանի թէ Հայ թերթերու խմբագիրները հրատարակութեան համար իրենց թերթերուն ղրկուած յօդուածները գրուածին պէս անփոփոխ հրատարակելու սովորութիւնը ընդգրկէին։ Այն ատեն շատ մը յօդուածագիրներ հրապարակային խայտառակութենէն խուսափելու համար երբեք չպիտի յանդգնէին գրել, եւ մենք՝ ընթերցողներս ալ անոնց կարծեցեալ գրութիւնները կարդալէ պիտի փրկուէինք։ Սակայն խմբագիրներու միտքը զբաղեցնող խնդիրը ոչ թէ ընթերցանութեան նիւթերու ընտրութիւնը եւ գրողներու կարողութեան խնդիրն է, այլ այն թէ իրենց խմբագրած թերթերը ինչպէ՞ս լեցնելու է։

Հայ թերթերու մէջ կը կարդանք որ հայ Մոգ. Թահրա Պէյ Թոյլ պիտի տայ որ զինք խաչեն հրապարակաւ — ձեռքերէն եւ ոտքերէն խոշոր երկաթէ գամերով զինք խաչափայտին գամեն — եւ ինք խաչափայտէն վար պիտի իջնէ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ։ Սրբազան պատմութիւնը մեզ կ'ըսէ թէ 1928 տարի առաջ Աստուծոյ Որդին — որն միանգամայն կատարեալ մարդ եւ կատարեալ Աստուած էր — Հրէաներու կողմէ խաչուեցաւ, սակայն նա խաչին վրայ մեռաւ ու թաղուեցաւ։ Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն ՄԱՐԴ ու ԱՍՏՈՒԾՈՅ միջեւ։ Կարծեմ անտեղի չպիտի ըլլար հոս թելադրել Թահրա Պէյին եւ ըսել,— Զգուշութիւն ըրէ որ քեզ խաչին գամողները ՀՐԷԱՆԵՐ չըլլան—։

Կարլ Ռատէք, Ռուս բոլշեւիկներու նախկին կեդրոնական դէմքերէն մին, որ վերջերս կարծիքի տարբերութեան պատճառաւ իր ընկերներու կողմէն աքսորի դատապարտուեցաւ, իր աքսորավայրէն փախած, մինչեւ Լեհական սահմանը հասած ու հոն բռնուած է։ Ահաւասիկ մարդ մը որ իր ձեռքով ստեղծած Ռուսական Դրախտէն փախչելով՝ Եւրոպական Դժոխքը մտնելու համար կը վտանգէ իր կեանքը։

Ռատէք այն ճարտարապետներէն մին էր որ ամբողջ Ռուսիա մը ընդարձակ բանտ ու սպանդանոցի վերածեց, կառուցանելով հոս հոն տեղական զնդաններու մասնայարկեր իբր տանջարան գործածուելու

համար: Այժմ նա իր շինած բանտին կալանաւորներէն մին է եւ կ'աշխատի անկէ դուրս գալ: Ժողովրդական առածը կ'ըսէ.— ՈՒՐԻՇԻՆ ՀԱՄԱՐ ՀՈՐ ՓՈՐՈՂԸ ԻՆՔԸ ՄԷՋԸ ԿԻՅՆԱՅ:—

Մարտ 16, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Վերջապէս ոճրագործ Հիքմէն մահուան վճիռ ստացաւ, թէպէտեւ վճռին գործադրութիւնը պիտի յետաձգուի, մինչեւ որ դատը քննուի Բարձրագոյն Դատարանի կողմէ: Մահուան պատժոյ չհաւատացող Ամերիկացի ծանօթ մը, իբր չքմեղանք, Հիքմէնի ընտանեկան յարկը կը մեղադրէր եւ պատճառ կուտար թէ՝ Հիքմէնի ծնողքը աղքատ էին, ոչ թէ միայն դրամով, այլ սիրոյ մէջ, հայրը արձակած էր իր կինը եւ Հիքմէն իր մօր խնամատարութեան տակ մեծցած էր: Լաւ, սակայն ի՞նչ ըսել մի քանի տարի առաջ Շիքակոյի մէջ կատարուած քստմնելի ոճիրի մասին, որուն հեղինակ երկու պատանիները միլիոնատէրի զաւակներ էին, անոնց ծնողները ապահարզան չէին առած իրարմէ: Ուրեմն պարապ տեղ չէ որ Սողոմոն Իմաստուն ըսած է.— Ով Տէր, աղքատութիւն կամ հարստութիւն մի՛ տար ինծի, իմ սովորական հացովս կերակրէ զիս, չըլլայ որ կշտանամ եւ քեզ ուրանամ եւ Տէրը ո՞վ է ըսեմ, եւ չըլլայ որ աղքատանամ ու գողութիւն ընեմ:—

Սողոմոնին Իմաստուն ածականը տրուած է ոչ թէ իր կենցաղին, այլ խօսքերուն համար: Երբ մարդ մը 600 կին կ'առնէ, չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս իմաստուն եղած կ'ըլլայ: Սակայն Սողոմոն ալ Քարոզիչներու կը նմանի, որոնք յաճախ կ'ըսեն,— Մեր խօսքերուն հետեւեցէք, մեր գործքերուն երբեք:— Ուրեմն Առաքեալին — ՀԱՒԱՏՔ ԱՌԱՆՑ ԳՈՐԾՈՑ ՄԵՌԵԱԼ Է *— խօսքը պարապ ու անիմաստ է:*

Ամերիկեան Քոնկրէսը Ստէնտըրտ Քարիւղի Ընկերութեան գործառնութիւնը քննելու համար Յանձնախումբ մը ընտրած է: Ինտիանա նահանգին Ստէնտըրտ Քարիւղի Ընկերութեան Նախագահ Ստիւարտը հարցաքննելու պէտքը կը զգացուի եւ կը հրաւիրուի հարցաքննութեան: Նա իրեն ուղղուած հարցերուն կէս կտուր պատասխան կուտայ եւ լման պատասխաններ տալը կը մերժէ: Ռաքֆէլլըրի տղան, որ Քա-

ըւղի Ընկերութեանց տէրը կը նկատուի, Ստիւարտ այդ ընթացքէն կը վիրաւորուի եւ իր պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ հարցաքննուելու եւ տալու այն բոլոր տեղեկութիւնները որ Քոնկրէսը ստանալ կը բաղձայ: Ռաքֆէլլըրի տղուն այս համարձակ եւ անվախ ընթացքը բոլորը ապշեցուց եւ շատեր ըսին,— Ահաւասիկ պարկեշտ միլիոնատէր մը որ իր գործառնութիւնները լուսարձակի ենթարկելէ չի վախնար:—

Ռաքֆէլլըրի տղան ներկայացաւ Քոնկրէսի Քննիչ Յանձնախմբին, հարցաքննուեցաւ, նա իրեն ուղղուած բոլոր հարցերուն այնչափ լման պատասխաններ տուաւ որ երբ հարցաքննութիւնը լմնցաւ, ոչինչ ըսած էր: Անոր տուած պատասխանները նմանեցան այն սեւամորթին տուած պատասխաններուն, որն իր քով ըմպելիք ունենալու ամբաստանութեամբ բանտարկուած, դատարան տարուած եւ հարցաքննութեան կը սպասէր: Դատարան միեւնոյն յանցանքով ուրիշ բանտարկեալներ եւս կային, որոնք սեւամորթէն առաջ հարցաքննուեցան: Դատաւորը ամբաստանեալին կը հարցնէր թէ ըմպելիքը ուրկէ՞ ստացած է, եւ ամբաստանեալի պատասխանն էր.— Տէր դատաւոր, երբ ճամբէն կ'անցնէի, անծանօթ մարդ մը մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ որ լաւ ըմպելիք ունի ծախու եւ ես ալ գնեցի, սակայն ծախողին ոչ անունը եւ ոչ ալ հասցէն ունիմ:— Երբ կարգը սեւամորթին կուգայ, դատաւորը կ'ըսէ անոր.— Անշուշտ դուն ալ քու նախորդիդ պէս ըմպելիքը ճամբուն վրայ անծանօթէ մը գնեցիր, այնպէս չէ՞:— Սեւամորթը կը պատասխանէ.— Ո՛չ, Տէր դատաւոր, ըմպելիքը ծախող մարդուն ես ծանօթ եմ, նա ինծի դրացի է եւ անունը կուտայ —: Դատաւորը զարմացած կ'ըսէ.— Ահաւասիկ ամբաստանեալ մը որ ճշմարտութիւնը կ'ըսէ:— Եւ երբ դատաւորը այդ մարդուն հասցէն կը հարցնէ, սեւամորթը կ'ըսէ.— Տէր դատաւոր, այդ մարդը իր ջորիէն աքացի մը ստացաւ եւ վաղուց է որ մեռած է արդէն:—

Այդ Քարիւղի Ընկերութեան Նախագահ Ստիւարտ այժմ Յանձնախմբին հարցումներուն չպատասխանած ըլլալուն համար բանտարկութեան դատապարտուած է, սակայն դեռ բանտէն շատ հեռու է նա: Տարիներ առաջ Ստէնտըրտ Քարիւղի Ընկերութիւնը Շիքակոյի դատարանին մէջ դատաւոր Լէնտիսի կողմէն 29 միլիոն տուգանքի ենթարկուեցաւ, նահանգին օրէնքները եղծած ըլլալուն համար: Ռաքֆէ-

ըրր երբ այդ վճիռը լսեց, պաղարիւնութեամբ ըսաւ.— Մինչեւ որ այդ 29 միլիոնի տուգանքը գանձուի, վաղուց դատաւոր Լէնդիս իր գերեզմանին մէջ փոշիացած պիտի ըլլայ:—

Մոսկուայի Պետական Թատրոնը Ռուս երգիչ Շալիապինը Ռուսիա կը հրաւիրէ, եւ անոր կ'առաջարկէ $375·00 ամսական եւ վեց ամսուան պայմանագրութիւն: Շալիապին Ամերիկայի մէջ քսան վայրկեանէն կը շահի առաջարկուած գումարը: Բոլշեւիկները ամէն ինչ վարդագոյն կը տեսնեն, քանի որ ԿԱՐՄԻՐ տեսնելու վարժուած են եւ կը խորհին թէ ամէն մարդ ալ Ռուսիան վարդագոյն կը տեսնէ:

Երբ Հիւսիսային Ամերիկա գտնուեցաւ եւ Եւրոպացի գաղթականներ սկսան բնակութիւն հաստատել հոն, Ամերիկայի Արեւելեան ցամաքամասը՝ Նոր Անգլիա, Հիւսիսայինը՝ Նոր Գաղիա, Հարաւայինը՝ Նոր Սպանիա անուններով կոչեցին: Հայաստան եւս նոր գտնուած ըլլալու է, որովհետեւ հոն գաղթել ծրագրողներ Ամերիկայի հետեւողականութեամբ Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Սեբաստիա անուններու տակ կը փափաքին բնակութիւն հաստատել հոն: Սակայն պէտք է նկատի ունենալ որ այժմ հին Նոր Անգլիան եղած է Ամերիկեան Նահանգներ, Նոր Գաղիան եղած է Քանատա, եւ Նոր Սպանիան եղած է Մեքսիկօ:

Մի քանի օր առաջ տեղւոյս դատարանին մէջ շարժապատկերի դերասանի մը ապահարզանի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ: Դերասանը երկու խոշոր շուներ ունէր, համաձայնեցաւ որ իր կինը ունենայ այդ շուները, սակայն կինը դատաւորին բացատրեց որ իւրաքանչիւր շուն կ'արժէ օրական $1·50 կերակրելու համար եւ ինք դրամ չունի զանոնք կերակրելու: Դատաւորը իմացաւ որ դերասանը ամսական $1100·00 կը ստանայ, հրամայեց դերասանին որ իր կնոջ վճարէ ամսական $45·00, իւրաքանչիւր շան ամսական ապրուստին համար: Կինը դարձեալ խօսք առաւ ու ըսաւ, որ իր ապրուստին համար ալ միջոց չունի եւ ամուսին դերասանը դատաւորին բացատրեց որ ինք արդէն իր նախկին կնոջ համար ամսական $150·00 կը վճարէ, անոր ապրուստին համար: Դատաւորը նայեցաւ դերասանին ու ըսաւ.— Քանի որ կրնաս երկու շուն ապրեցնել, կրնաս երկու կին ալ ապրեցնել:— Եւ հրամայեց երկրորդ կնոջ ապրուստին համար վճարել ամսական $230·00:

Ուրիշ Ամերիկացի կին մը իր ամուսնէն ապահարզան կը պահանջէր եւ իբր պատճառ ցոյց տուաւ որ իր ամուսինը զինք ծեծելու համար նոր միջոց մը գտած է եւ կը գործածէ: Այսինքն, ամուսինը երկու զոյգ կռփամարտի ձեռնոցներ կը բերէ տուն, մին իրեն եւ միւսը կնոջ համար եւ այսպէս իր կնոջ կռփամարտի դասեր կուտայ: Ամերիկացի կին ունեցող Հայ ամուսիններ պէտք է զգոյշ ըլլան այս միջոցը գործածելէ, որովհետեւ կռփամարտը Ամերիկեան զբօսանք մըն է ու անոնք անոր վարժ են, մինչդեռ Հայ տղամարդը գօտեմարտի զբօսանքին վարժ է:

Մարտ 23, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԻՐԱՏԻ ՄԸ հանած է, որուն մէջ կ'ըսէ,— Հոգաբարձութիւնս նկատի ունենալով ժամանակէ մը ի վեր հայ թերթերու ոմանց մէջ եկեղեցւոյս հովւոյն եւ հոգաբարձութեան հասցէին կարգ մը անպատասխանատու մարդոց կողմէ եղած բացարձակ անհիմն ու սուտապատիր յարձակումներուն, (պէտք է կարդալ յարձակումները)—... Գիտէ՞ք ինչ որոշած է ընել: Անշուշտ քիչ շատ խելքը գլուխը մէկը պիտի ըսէր — որոշած է ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ մարդիկը պատասխանատուութեան կանչել եւ պահանջել որ իրենց գրածները փաստեն—: Ոչ, այդպիսի բան չկայ, Հոգաբարձութիւնը փաստի հետ գործ չունի, մանաւանդ գրածներուս ճշմարիտ ըլլալը իրենց անձամբ ծանօթ է, նոյնիսկ իրենք անձամբ վկաներ են գրածներուս: Այլ անոնք կ'ըսեն,— հովիւ եւ հոգաբարձութիւնս առանց ոեւէ անձնական նկատումներու խոստացած ենք, ի սէր ազգին, համերաշխութեամբ գործել—: Փառք քեզ Համիտ, հոս ալ կան ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ մարդիկ, որոնք քո շաւղիդ հետեւելով կ'ըսեն,— ԱՍԱՅԻՇ ՊԻՐ ՔԷՄԱԼ ՏԸՐ—:

Հոգաբարձութիւնը անցածը անցած նկատած է, իսկ ապագայի մասին ըրած է նոր կարգադրութիւն մը: Ի՞նչ կը խորհիք որ ըլլար այդ նոր կարգադրութիւնը. նոր գայթակղութիւններու տեղի չտա՞լ: Ուհ, այդ խնդրով ո՞վ կը շահագրգռուի: Այլ որոշած է,— Ինչպէս մինչեւ ցարդ եղած գրութիւններ եւ յետ այսու ալ ըլլալիք ԱՆՆՊԱՍՏ տեղե–

կութիւնները աննկատ առնել—: Եթէ ԱՆՃԻՇՏ տեղեկութիւնները ըսած ըլլային, փոխանակ ԱՆՆՊԱՍՏ ըսելու—վտանգաւոր քայլ մը առած կ'ըլլային: Տեղեկագրողը իր ըսածները փաստելու պիտի դիմէր եւ հոգաբարձութիւնը անել դրութեան պիտի մտնէր: Հետեւաբար ամենախելացի կերպն է ԱՆՆՊԱՍՏ ըսել, որպէսզի փաստ պահանջելու կարիք չմնայ: Ջայլամն ալ այսպէս կը վարուի, որսորդէն ինքզինք պահելու համար գլուխը աւազին մէջ կը ծածկէ, առանց խորհելու թէ իր ահագին մարմինը որսորդի նշանառութեան կը թողու:

Կան մարդիկ, որոնք կ'ըսեն թէ մեր ազգը դիւանագէտներ չունի, եթէ ոչ մենք վաղուց ազատագրուած կ'ըլլայինք: Սխալ է այս կարծիքը: Ունինք ճարպիկ, նուրբ եւ ամէն լարի վրայ խաղացող դիւանագէտներ, սակայն սխալ գործ յանձնած ենք այդպիսիներուն: Տեսէք քաղաքին Տէր Ատոմը, որ ճարպիկութեամբ հոգաբարձութիւնը իրեն կը ծառայեցնէ, հրապարակ կը քաշէ եւ կը դնէ զանոնք պատերազմի ճակատագծին վրայ, իրեն ընկերակից ու բաժնեկից կ'ընէ զանոնք, եւ այս կերպ իր արարքները կը մթագնէ եւ հոգաբարձութիւնները եւս ԱՆՆՊԱՍՏ յարձակումներու կ'ենթարկէ եւ զինք մոռցնել կուտայ: Տէր Ատոմը փոխանակ կրօնական նեղլիկ ասպարէզի՝ քաղաքական ընդարձակ ասպարէզը ինկած ըլլար ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ Եսայի Մարգարէն քանիցս կը դերազանցէր:

Բարեգործականը իր գործունէութեան դաշտը օրէ օր ընդարձակելու վրայ է: Ցարդ իր հոգատարութեան ու նպաստի ենթականերն էին որբ, որբուհի ու գաղթականները: Որովհետեւ Բարեգործականը այս կարգի նպաստընկալներու կարիքէն աւելի դրամ ունի եւ կը հաւաքէ, հետեւաբար իր պաշտպանեալ եւ պատսպարեալներու շարքին մէջ առած է Ռամկավար գործիչ ու բանաստեղծները, քանի որ անոնք ալ թէ՛ որբ են թէ՛ գաղթական:

Բարեգործականին դէպի նորաբոյս ՈՐԲԵՐ-ը ցոյց տուած առատաձեռնութիւնը ուրիշ նոր ՈՐԲԱՇԽԱՐՀ-ի դուռ մը բացած է իր առջեւ եւ Բարեգործականը սկսած է զանոնք ալ իր թեւարկութեան տակ առնել: Այս ամենավերջին ՈՐԲԵՐՆ են Ռամկավար թերթերը. օրինակ, Փարիզի Ռամկավար թերթին Բարեգործականը տարեկան 50 ոսկի նպաստ կուտայ, ի վարձատրութիւն այդ թերթին որբավայել եւ գաղ-

Թականավոյել խոնարհամտութեան եւ սպասարկութեան եւ պէտք է որ Բարեգործականը իր հովանաւորութեան տակ առնէ բոլոր Ռամկավար Թերթերը, քանի որ անոնց բոլորն ալ ծնողազուրկ որբերու պէս ընթերցողներէ զուրկ են, իսկ քաղաքական ասպարէզի մէջ ԳԱՂԹԱԿԱՆ՝ առանց հանդրուանի:

Ռամկավար-Բարեգործական կաշիի վաճառական պրն. Կարիկեան որ մեծ աղմուկով Հայաստան գնաց, հոն հաստատուելու համար, իբր ռահվիրայ, եւ ցոյց տուաւ որ հայրենասիրական պահանջքն էր իր կատարածը, վերջերս առանց աղմուկի, սուսիկ փուսիկ, Հայաստանին Մնաս Բարի ըսած է: Ոմանք կը գանգատին որ պրն. Կարիկեան իր բերանը այժմ ոստրէի պէս գոցած է եւ ոչինչ կ'ըսէ թէ ինչո՞ւ Հայաստանէն հեռացած է: Կը խորհիմ թէ այս կարգի պահանջքոտ անձինք միմիայն խօսող լեզուէ կը հասկնան եւ ոչ թէ անխօս ԳՈՐԾՔԷ, առանց խորհելու թէ լեզուն կրնայ սահիլ եւ ճշմարտութենէ հեռանալ, քանի որ թաց տեղ պառկած է, մինչդեռ ԳՈՐԾՔ-ը խօսքին գործնականն է:

Քաղաքիս Ամերիկեան եկեղեցւոյ մը տանիքին վրայ ցուցատախտակ մը կայ, որուն վրայ խոշոր գրերով գրուած եւ ելեքտրական լոյսերով լուսաւորուած է հետեւեալ վերտառութիւնը,— ՅԻՍՈՒՍ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԼՈՅՍՆ Է—: Ամերիկեան առեւտուրը ծանուցումներու վրայ հիմնուած է. սակայն երբ բան մը բոլոր մարդոց համար ալ հաւասարապէս անվիճելիօրէն ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է, այդ բանը մասնաւոր ծանուցման առարկայ չի դառնար: Օրինակ, ոչ ոք կը ցուցակագրէ թէ,— ԱՇԽԱՐՀԸ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՂԸ ԱՐԵԳԱԿՆ Է:— Ծանուցումը ծախու ապրանքին յաւելեալ արժէք տալու համար գործածուած միջոց մըն է, եւ ոչ թէ ապրանքին իսկականութեանը եւ ներկայացուածին պէս եղած ըլլալուն մի առհաւատչեան:

Երուսաղէմի մէջ հաստատուած ԿԱՐՏԸՆ ԹՈՒՄԲ անուն կրօնական հաստատութիւն մը կը յայտարարէ, թէ՝ Քրիստոսի խաչելութեան իսկական վայրը եղող Գողգոթան, որն ծանօթ է ԳԱՆԿԻ ԲԼՈՒՐ անուան տակ, եւ գերեզմանը վերջերս գտնուած են, որոնց տեղն են Դամասկոսի դռնէն դուրս եւ Երիքովի ճամբուն վրայ բլուր մը ու անոր կից պարտէզ մը: Յիշեալ ընկերութիւնը նոյնպէս կը յայտարարէ, թէ՝ Սուրբ Կոնստանդինի մայր Սուրբ Հեղինայի երազը, որուն մէջ

Խաչին պահուած վայրը անոր յայտնուած էր, գիտնականօրէն անհիմն փաստուած է: Տարօրինակ է որ կրօնքի հիմք կազմող խոշոր դէպքեր տեսիլք եւ երազներու վրայ հաստատուած են. ինչպէս են Յովհաննէս Մկրտչի եւ Քրիստոսի ծնունդները, Քրիստոսի դէպի Եգիպտոս փախուստը, Դամասկոսի ճամբուն վրայ Պօղոսի հաւատափոխութեան պարագան եւայլն: Այս դէպքերէն ոչ մին փաստարկութեան օրէնքին սահմանին մէջ կրնայ մտնել: Եթէ իսկական Գողգոթան եւ Գերեզմանը գտնուած են, ուրեմն մինչեւ ցարդ իբր Գողգոթայ, Խաչվերաց եւ Քրիստոսի Գերեզման ընդունուած եւ ճանչցուած տեղերը սխալ տեղեր են եղեր, հետեւաբար այդ սրբավայրերուն վրայ կատարուած դարերու պաշտամունքն ալ տարապարհակ:

Մարտ, 30, 1928

ՉԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ամերիկացի չըջիկ օրիորդ մը Եգիպտոս կ'այցելէ եւ Գահիրէի փողոցներու միոյն մէջ կը տեսնէ տեղացի մը որ լիմոնաջուր կը ծախէ: Օրիորդը անմիջապէս մարդուն կը փաթթուի, կը գգուէ զայն ուժգին եւ թող չի տար որ մարդը իրմէ հեռանայ: Գահիրէցին եղածէն ապշած կը մնայ, սակայն նա անգլիերէն չի գիտեր, իսկ օրիորդը արաբերէն չի գիտեր, որպէսզի զիրար հասկնան եւ խնդիրը բացատրուի: Երկուքն ալ ոստիկանատուն կ'առաջնորդուին եւ հոն թարգմանի մը միջոցաւ խնդիրը կը պարզուի հետեւեալ կերպով: Օրիորդը գաղիացի սիրահար մը ունի եղեր որ մեռած է եւ երբ գահիրէցին կը տեսնէ փողոցի վրայ, այնպէս կը զգայ թէ իր սիրահարին հոգին գահիրէցիին մէջ մտած է եւ կը պահանջէ որ գահիրէցին իրեն հետ ամուսնանայ, կը խոստանայ անոր վճարել $4000·00, բերել զայն Ամերիկա եւ դնել լաւ գործի մը մէջ, իբր ամուսնութեան կանխավճար: Ամերիկեան Հիւպատոսը խնդիրը կը քննէ եւ կը փաստուի որ օրիորդը խելառ չէ եւ լուրջ է իր առաջարկին մէջ: Սէրը ոչ թէ միայն կոյր կ'ըլլայ, այլ Մեռեալը Ողջերու մէջ փնտռել տալու յիմարութեան կրնայ մղել իր զոհը:

Քաղաքիս մէջ Հայ Կաթոլիկներէն մին իր մանուկը Ամերիկացի Կաթոլիկ կղերի մը մկրտել կուտայ: Յետ մկրտութեան քահանային հինգ տոլար կուտայ, քահանան շատ է կ'ըսէ իրեն առաջարկուած դրա–

մը եւ միայն երկու տոլար կը վերցնէ ու գոհ սրտով կը հեռանայ։ Ի՜ՆՉ ՀԱԿԱՊԱՏԿԵՐ։ Եթէ այդ հինգ տոլարը մեր Տէր Աստմին ձեռքին մէջ դրուած ըլլար, նա անմիջապէս կը դրպանէր այդ գումարը եւ կ՚ըսէր, — Այս դրամը ինծի համար, հապա եկեղեցիի՞ն ինչ պիտի տաս—։ Ի բաց առեալ համեղ ԿԱԹԱՅ-ի պահանջքէն, որուն համար տունը ակնապիշ սպասող կայ միշտ։

Մարդիկ կան որ երբ իրենց ըսած կամ ըրածները գրի առնես եւ տեղեկագրես, բարկութեան նոպայէ մը կը բռնուին, կը թշնամանան քեզ, եւ քեզ մրոտելու համար ամէն օրինաւոր ու ապօրինի միջոցներու կը դիմեն։ Զեմ գիտեր ինչո՞ւ այդպէս կը վարուին։ Եթէ տեղեկագրուածը սխալ ու անճիշտ է, հաշիւ կը պահանջեն։ Իսկ եթէ անսխալ եւ ճիշտ է, եւ սակայն ընթերցումը ականջի դէշ կը հնչէ, կրկնութենէ հրաժարին։ Նպատակս է այդպիսիներուն ականջները դէշ բաներ լսելէ խորշելու վարժեցնել, որպէսզի անոնց միւս զգայարանքներն ալ ականջներուն օրինակին հետեւին։

Ժընէվ Ազգերու Զինաթափութեան մեծ ժողովը գումարուած է։ Հոն է Սովիէտ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը զինաթափութեան ծրագրով մը։ Վիճաբանութեան միջոցին Անգլիոյ ներկայացուցիչը ձաղկեց Սովիէտ Ռուսիան, որ ժողովին եկած էր ոչ թէ զինաթափութիւնը յաջողցնելու, այլ դրամապաշտ երկիրներու դիմակը վար առնելու, ինչպէս Սովիէտ պաշտօնական թերթը կանխաւ յայտարարած էր։ Եւրոպական Պետութիւններու ներկայացուցիչները ըսին,— Արդեօ՞ք Ռուսիա կը խորհի ներքնապէս ալ զինաթափ ըլլալ։ Սովիէտ Ռուսիա ձիթենիի ճիւղ մը բռնած է մեր գլխուն վերեւ, սակայն իսկականին մէջ բռնածը աւելի ԲԻԲ-ի կը նմանի քան թէ ձիթենիի ճիւղի։ Ժողովըրդեան անդորրութեան պահպանումը այնչափ կարեւոր է որչափ սահմաններու պաշտպանութիւնը։— Ներկայ եղող 25 պետութիւններէն միայն Գերմանիան ու Թուրքիան էին որ Ռուսիոյ տեսակէտը կը պաշտպանէին։ Ռուսիան կը ձգտի ԴՐԱՄԱՊԱՇՏ երկիրներու դիմակը վար առնել, դրամապաշտ երկիրները իրենց կարգին Ռուսիոյ դիմակը վար կ՚առնեն։ Ժընէվի ժողովը կարծես ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ժողով մը եղած ըլլայ, ներկաներու բոլորն ալ ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐ են։

Ֆրէզնոյի Հայ Թերթերու մէջ հարց մը դրուած է թէ մենք ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ունի՞նք, թէ ոչ։ Չեմ գիտեր թէ պետութիւն ըսելով այդ հարցին հեղինակը ի՞նչ կ'ըմբռնէ։ Եթէ պետութիւն բառին արմատը ՊԵՏ կ'ընդունի, այսինքն ԳԼԽԱՒՈՐ, ըստ ամերիկեան ոճի ՊՕՍ, եւ այդ առումով կը գործածէ պետութիւնը, անշուշտ ունինք, ինչո՞ւ չէ, եւ զօրաւոր տեսակէն. բոլշեւիկներն են մեր ՊՕՍ-ը։ Եթէ կառավարութիւն առումով կը գործածէ Պետութիւն բառը, այն ալ ունինք. Սովիէտ Ռուսիան է մեր կառավարութիւնը։ Եթէ աշխարհագրական հողամասի առումով կը գործածէ Պետութիւն բառը, այն ալ ունինք, որն է ընդարձակածաւալ ՌՈՒՍԻԱՆ։

Ունինք շատ մը ԹՈՎՄԱՍ-ներ, որոնք կը տարակուսին ու այդ կարգի հարց կը յղանան իրենց մտքերուն մէջ։ Օրինակ, Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ մի հրապարակային քաղաքական ժողով, ուր պէտք է ծածանի ՊԵՏԱԿԱՆ դրօշակը, անշուշտ Ռուսական Կարմիր Դրօշակը պիտի ծածանի հոն, ինչպէս Թրքականը պիտի ծածանէր, եթէ այդ կարգի ժողով մը Պոլիս տեղի ունեցած ըլլար։ Ուրիշ օրինակ մը, կը փափաքիս Երեւան երթալ արտասահմանէն, արտօնագիրդ պէտք է Մոսկուայէն գայ, եթէ բախտաւոր ես։ Ամբողջ Ռուս Պետութեան տիրացած ենք եւ տակաւին ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ մասին կը խորհինք։

Ապիրլ 13, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Մեծն Պետրոս առաջին Ռուս Զարն էր որ Եւրոպական Օրիանտացիայի հետեւեցաւ, հրաժարելով Ասիականէն։ Որպէսզի Ասիայէն ապահարզանը կատարեալ ըլլայ, թողուց մայրաքաղաք Մոսկուան, որն մինչեւ այդ օր Չինաստանի մայրաքաղաք Պէկին-ի պատկերն էր իր ներքնաքաղաք Սուրբ Կրէմլինով, եւ կառոյց Պետրոկրատը։ 200 տարի վերջ բոլշեւիկ Լենին Մեծն Պետրոսի գործած սխալը տեսաւ, շտկեց այդ սխալը եւ Ռուսիոյ երեսը դարձուց դարձեալ դէպի Ասիա։ Որպէսզի Ասիական Օրիանտացիան կատարեալ ըլլայ, մայրաքաղաքը դարձեալ փոխադրեց Մոսկուա եւ վերահաստատեց ներքնաքաղաք Կրէմլին-ը իր նախկին Սրբութեան մէջ։

Բոլշեւիկները համաշխարհային յեղափոխութիւնը պիտի իրագործեն եւրոպական ազգերու Ասիական Օրինատացիա տալով. այսինքն, Արեւմուտքը Արեւելքցնելով: Արեւմուտքը խաւար, իսկ Արեւելքը լոյս կը սփռէ: Տիրող կրօնքները, օրինակ, Բրահմինականութիւն, Բուդդայականութիւն, Մովսիսականութիւն, Քրիստոնէութիւն, Մահմետականութիւն, բոլորն ալ Արեւելքի մէջ ծագում առած են, եւ պէտք էր որ Բոլշեւիկութիւնն ալ, իբր կրօնք, Արեւելքի մէջ ծագում առնելով աշխարհ ողողէր:

Արեւելքի կրօնական օրիանտացիան դէպի Աստուածպաշտութիւն՝ իսկ քաղաքականը դէպի Ինքնակալութիւն կ՚առաջնորդեն: Իսկ Արեւմտեան կրօնական օրիանտացիան դէպի Մարդկայնութիւն — ՀԻՒՄԻՆԻԶՄ — եւ քաղաքականը դէպի Ռամկապետութիւն կ՚առաջնորդեն:

Ամիսներ առաջ քաղաքիս Գեթսեմանի Հայ Աւետարանական եկեղեցին հրդեհէ մը վնասուեցաւ: Ապահովագրական ընկերութիւնը վնասը վճարեց եւ եկեղեցին նորոգուեցաւ: Ժողովուրդը կը տեսնէ որ եկեղեցին աւելի լաւ եղած է հրդեհէն վերջ, փառաբանութեան աղօթքի ժողով մը կ՚ունենան ու իրենց գոհունակութիւնը եւ օրհնութիւնը կուտան Տիրոջ, որ հրդեհի պատճառաւ ալ աւելի լաւ եկեղեցի մը տըւաւ իրենց: Ապահովագրական ընկերութիւնը իր տեսած վնասին համար արդեօք ի՞նչ պէտք է ընէ, մեղադրէ՞ Տէրը որ իրեն վնաս պատճառեց, թէ ոչ գոհանայ Տիրոջմէն որ տուած վնասը ալ աւելի մեծ չեղաւ:

Եկեղեցւոյ անդամներէն ոմանք իրենց մէջ եղած անհամաձայնութիւնն եւ երկպառակութիւնը այդ հրդեհին պատճառ կը բռնէին, ըսելով որ Աստուած պատժած է զիրենք հրդեհով: Այժմ այդ պատիժը օրհնութեան փոխուեցաւ: Ուրեմն կ՚արժէ որ եկեղեցւոյ անդամները հանապազ երկպառակ եւ անմիաբան վիճակ մը ունենան եւ հաւանական է այս է պատճառը որ այդ Ն՚ըլլայ յաճախ:

— Սիրեսցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո—, այս է Քրիստոսի պատուէրը իր հետեւորդներուն: Հակառակ այս պատուէրին, եկեղեցւոյ անդամները զիրար կ՚ատեն, եւ որովհետեւ ատելութիւն կայ իրենց սրտերուն մէջ, հաղորդութեան չեն մերձենար: Բնական է մեր անձը

սիրելը։ Եթէ մեր ընկերն ալ մեր անձին պէս մեր քմահաճոյքին ծառայէր եւ մեզ հետ ամէն բանի մէջ համաձայն ըլլար, ինչպէս մեր անձը մեզ հետ է, բնականաբար այդպիսի ընկեր մը մեր անձին պէս պիտի սիրէինք։

Աւագ Հինգշաբթի Ռոմլուայի առթիւ Սպանիոյ Թագաւորը եւ Թագուհին 26 մուրացկաններու ոտները լուացած են իբր խոնարհամտութեան նշան։ Տարուան 364 օրը թագաւորութիւն ընել եւ մէկ օրը խոնարհութիւն ցոյց տալ դէշ բան մը չէ։

Ամերիկացի քարոզիչ մը ձուկի մը պատմութիւնը կ'ընէ եւ կ'ըսէ թէ ԿէՏ ձուկ մը ձկնորս մը կը կլլէ, 15 օր վերջ այդ կէտը ուրիշ ձկնորսներու կողմէ կը բռնուի, եւ երբ փորը կը բանան, հոն կը գտնեն իրենց ընկերը ուշաթափ։ Բայց օդի զօրութեամբ կլլուած ձկնորսը իր ուշքը կը վերստանայ եւ ողջ առողջ իր տուն կ'երթայ։ Քարոզիչը այս պատմութեամբ Յովնանի ձկան պատմութիւնը կը փաստէ, իսկ Յովնանի ձկան պատմութեամբ Հին Կտակարանի ներշնչեալ ըլլալու ճշմարտութիւնը հրաշքներով պիտի փաստեն, ալ աւելի մեծ հրաշք եղած պիտի ըլլար, եթէ ըսէին թէ Յովնան Մարգարէն Կէտ ձուկ մը կլլած, ձուկը իր փորին մէջ Նինուէ քաղաք գացած եւ մեծ հրապարակին վրայ ի տես հոծ բազմութեան մը, այդ Կէտ ձուկը հոն փսխած էր։

1926 թուոյն Եգիպտոսի Բարեգործականի դրասենեակի ծախքը եղած է 5995 ոսկի, իսկ կրթական ծախքը եղած է 595 ոսկի, տասն անգամ աւելի պակաս քան դրասենեակի ծախք։ Քանի որ Բարեգործականը իր գլուխը հաւաքած է Ռամկավար առաջնորդները, յետ այսու ի վիճակի պիտի ըլլայ որբանոցներու եւ գաղթականներու աւելորդ ծախքերը կրճատել, որովհետեւ ամէն տարի որբերը կը մեծնան եւ գաղթականները կը տեղաւորուին, հետեւաբար ծախքերու նոր դուռ պէտք է բանալ։

Զօրաւոր Վահան մը եւս կ'ուզուի, 10,000 Ֆրանք ամսականով, որ կարող ըլլայ Քիւրքճի-Մալէզ-Թէքէ երեք վահաններու կողքին կանգնած Բարեգործականը չորս կողմէն Ռամկավար վահաններով պաշտպանել եւ Բարեգործականի որբերու ու գաղթականներու անունով հա-

ւաքած դրամները որբերու ու գաղթականներու բաց բերաններէն ազատել: Դիմել Եգիպտոսի Բարեգործական Միութեան: Դիմողէն պահանջուած յատկութիւնն է երեք Վահաններէն ու անոնց ընկեր Զօպան-էն յանձնարարական մը ունենալ:

Ռամկավար առաջնորդները Բարեգործականի գանձին վրայ բարեկամական արշաւանք մը գործել սկսած են, անշուշտ Բարեգործականին առաջնորդներուն համաձայնութեամբ: Բարեգործականի ոչ-Ռամկավար անդամները եթէ կը փափաքին Բարեգործականի գանձը այս ասպատակութենէն ազատել, պէտք է միաբերան ըսեն,— ՓՐԿԵՑԷՔ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳԱՆՁԸ ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԷՆ ԵՒ ՄԵՆՔ ԿԱՐՈՂ ԵՆՔ ՁԱՅՆ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԹՇՆԱՄԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ—:

Ապրիլ 27, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Մեր բնակած աշխարհը խաղաղութիւն ու անդորրութիւն սիրող աշխարհ մը չէ: Նա անդադար շարժման մէջ է: Շարժում մը ուշ կամ կանուխ բաղխումի կ'առաջնորդէ: Աշխարհիս վրայ կան մարդիկ ու ազգեր, որոնք խաղաղութեան եւ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու մասին կը խօսին ու կը գրեն: Միացեալ Նահանգաց Ներքին Գործոց Քարտուղարը հինգ մեծ պետութիւններու հրաւէր կը կարդայ պատերազմներու վերջ տալու նպատակաւ: ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ՎԵՐՋ ՏԱԼՈՒ ՄԻԱԿ ԿԵՐՊԸ ՁՊԱՏԵՐԱԶՄԻԼՆ Է: Սակայն ի՞նչ ըսել Միացեալ Նահանգաց Նիկարակուայի մէջ մղած պատերազմին: Պէտք է ըսել թէ դա պատերազմ չէ, միայն փոքրիկ բաղխում մը, որուն զոհերը դեռ հազարներու չեն հասած:

Պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակել ցանկացող մեծ Պետութիւններու փափաքն է իրարու հետ չպատերազմիլ, որովհետեւ տնտեսական ահագին կորուստի դուռ կը բանայ: Բայց երբ տնտեսական շահ ու նոր շուկաներ նուաճելու խնդիր մը կայ, այդ պարագային մեծ Պետութիւններէն ոեւէ մէկը իր յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ լինող փոքրիկ պետութիւն մը ճզմելու եւ կամ ժողովուրդներ ջարդելու ար-

տօնեալ է: Պատերազմի հակառակ ըլլալու շարժառիթը տնտեսական կորուստն է եւ ոչ թէ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆԸ:

Աշխարհս եւս ինք իր մէջ պատերազմի մէջ է: Նա իր զօրութիւնը կը գործածէ եւ ահագին տնտեսական ու մարդկային կորուստներ կը պատճառէ, ինքզինք շարժելով: Թուրքիա, Պուլկարիա, Յունաստան շարժման տեղեր հանդիսացան: Պուլկար ժողովուրդը երկրաշարժէն կրած վնասին պատճառը Պուլկարիոյ Պարլամենտը կը նկատէ, զայն կը մեղադրէ ու կ'ըսէ, որովհետեւ Պարլամենտը Աւագ Ուրբաթ օր, այսինքն Քրիստոսի խաչելութեան օրը, նիստ գումարեց, փոխանակ այդ օր դադար առնելու իբր սուգի նշան, Աստուած բարկացաւ ու իր վրէժը լուծելու համար Պուլկարիան երկրաշարժի ենթարկեց:

Երանի թէ Պուլկար ժողովրդեան այս կերպ հաւատքը շիտակ եղած ըլլար. վերը գտնուէր Աստուած մը, որ ոչ թէ իր մահուան օրը սուգ պահած չըլլալուն, այլ վարը գործուած բոլոր կարգի յանցանք ու ոճիրներու համապատասխան պատիժներ տեղար յանցաւորներու գլխուն: Այն ատեն աշխարհս բնակութեան արժանի տեղ մը եղած կ'ըլլար եւ կը դառնար իսկական դրախտ: Ոչ կառավարութիւններ, ոչ պատերազմներ, ոչ եկեղեցիներ, ոչ օրէնսդիր մարմիններ, ոչ դատարան ու փաստաբաններ պիտի ունենայինք: Մարդիկ ինքնաբերաբար յանցանք գործելէ պիտի հրաժարէին արժանի պատիժէն խուսափելու համար:

Թուրքիայէն դուրս գտնուող հայերէն ոմանց Թրքերէն խօսիլը Հայ գաղութներու ուշադրութիւնը գրաւող խնդիր մը եղած է: Քաղաքիս մէջ երկու Բողոքական եկեղեցի կայ, մին հայերէն, միւսը Թրքերէն կը քարոզէ: Թրքերէն քարոզող մէկ եկեղեցիով չգոհացողներ կան, որոնք կը պահանջեն Պատ. Երէցեանէ ամիսը մէկ անգամ Թրքերէն քարոզել: Նա մերժած է ու իր վրայ հրաւիրած Թրքերէն փափաքողներու քէնը: Եթէ Թրքախօս Հայերը ընդունէին թէ ՀԱՅԵՐԷՆԸ ԻՐԵՆՑՆ է, անոր տիրանալու ու զայն գործածելու համար պիտի թափէին այնչափ աշխատութիւն, յանձն պիտի առնէին այնչափ զոհողութիւն, որչափ կ'ընեն իրենցմէ խլուած ոեւէ ստացուածք մը վերստանալու խնդրոյն մէջ:

Մինչեւ Զարմանազանքներ գրելս երբեք չէի գիտեր թէ ինծմով չահագրգռուող բարեկամներ ունիմ: Նամակներու բաւական հաւաքածոյ ունիմ, ինծ ուղղուած, որոնք զիս ԴԱՐՁ-ի կը հրաւիրեն: Այսինքն կը փափաքին որ իրենց նմանիմ, իրենց պէս խորհիմ ու գործեմ: Դըժբախտաբար այդ նամակները ԱՆԾԱՆՕԹ ՍԵՒ ՁԵՌՔԵՐ-ու կողմէ մըթութեան ու խաւարի մէջ գրուած են, լեզուն գռեհիկ ու հայհոյալից, ոճը անտանելի ու սպառնական, համոզող ոչինչ կը պարունակեն: Եթէ ԴԱՐՁ-ի գալով այս նամակագիրներու կողմ պիտի դառնամ, անոնց պիտի նմանիմ, անոնց քայլերուն պիտի հետեւիմ, անոնց լեզուն պիտի գործածեմ, կը նախընտրեմ ԱՆԴԱՐՁ մնալ եւ առանց այդ կարգի — բարեկամներ— ու. ճգնաւորի կեանք վարել:

Միացեալ Նահանգաց Ներկայացուցչական Տան Ճորճիա Նահանգէն անդամ Լէնկֆորթ ԿԻՐԱԿԻ-ն պահել պարտադրող օրէնք մը ներկայացուցած է Ամերիկեան Քոնկրէսին, 22 կրօնական կազմակերպութիւններ ներկայացուցիչներ ղրկած են Ուաշինկթըն, որպէսզի այդ առաջարկուած օրէնքը ընդունել տալու աշխատին: Առաջարկուած օրէնքը բոլոր աշխարհային խնդիրներ քաջալերելու համար ուղղակի կամ անուղղակի դրամ ստանալը կ'արգիլէ: Օրինակ, Կիրակի օր հում փաթաթէս, նկանակ մը հաց, փաունտ մը սուրճ, կէլըն մը քէրըսին, սիկարէթ, պարբերական ծախելը յանցանք կը յայտարարէ, սակայն եփած փաթաթէս, սէնտվիչ, գաւաթ մը սուրճ, կէզըլին, սիկար, լրագիր ծախելը յանցանք չի նկատեր: Մէկը Կիրակի օր կրնայ ճաշարան մը մտնել եւ հոն գնել նկանակ մը հաց, կամ շիշ մը կաթ, բայց չի կըրնար նպարավաճառի մը խանութէն գնել միեւնոյն բաները առանց յանցաւոր նկատուելու: Նպարավաճառ մը առաջին յանցանքի համար $5-50-ի տուգանքի կ'ենթարկուի, իսկ կրկնութեան պարագային $25-500-ի տուգանք եւ վեց ամիս բանտարկութեան:

Եթէ այդ 22 կրօնական կազմակերպութիւնները իրենց բոլոր անդամ ու հետեւորդներով կը փափաքին Կիրակին սուրբ պահել իրենց հաւատացած ձեւով, ոչ ոք կ'արգիլէ զիրենք այդ բանը ընել, օրէնքի եւ ոստիկանութեան աջակցութեան կարիք չունին: Իսկ եթէ անոնց փափաքն իրենց պէս չհաւատացողները այս կերպ օրինական միջոցներով եւ ոստիկանով ԴԱՐՁ-ի բերել, երկսայրի սուր մը կը դարբնեն: Այն կրօնքը որ առանց կառավարութեան մը աջակցութեան եւ օժան-

դաւութեան չի կրնար կանգուն մնալ, կամ տարածուիլ, գոյութեան իրաւունք չունի:

17–րդ դարու կէսուն Քոննէքթիքըթ նահանգը իր Կիրակնօրեայ օրէնքը ունէր,— ԿԱՊՈՅՏ ՕՐԷՆՔ — անուամբ ծանօթ, հաստատուած Մաքրակրօններու կողմէ: Նաւապետ մը երեք տարի ծովերու վրայ կը մնայ իր տնէն հեռու, երբ տուն կը վերադառնայ, իր կինը զինք տան դրան առաջ կ'ընդունի, եւ նաւապետը իր կինը հոն կը համբուրէ, կը պատահի որ այդ օր Կիրակի կ'ըլլայ: Մարդը անմիջապէս բանտ կ'առաջնորդուի իր գործած սրբապղծութեան համար, փոխանակ իր կնոջ քով, իր տունը մտնելու: Նոյնպէս Կապոյտ Օրէնքը կը պարտադրէր որ ամէն մարդ Կիրակի օր եկեղեցի երթար: Մարդ մը Կիրակի օր եկեղեցիէն կը բացակայի, Երկուշաբթի օր պաշտօնեաներ այդ մարդուն այցելութիւն կուտան եւ կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ Կիրակի օր եկեղեցի չէր եկած: Մարդը կը պատասխանէ, թէ Շաբաթ օր ուշ ատեն երբ տուն կը վերադառնար դաշտէն, առուի մը մէջ կ'իյնայ եւ հագուստը կը թրջըւի, Կիրակի օր կրակ չի կրնար վառել հագուստները չորցնելու համար, քանի որ օրէնքի հակառակ պիտի ըլլար կրակ վառելը, ուրիշ հագուստ չունէր հագնելու, եւ ստիպուած անկողնին մնացած էր եւ չէր կրցած եկեղեցի գնալ: Այս բացատրութենէն վերջ դարձեալ մարդը կը պատժեն իբր օրինազանց: Կրօնքը ոչ թէ պահպանողական, այլ յետադիմական է, դէպի 17–րդ դար կը փափաքի տանիլ մեզ:

Մայիս 18, 1928

ՁԱՐՄԱՆԱՁԱՆՔ

Հայը իբր քրիստոնեայ ժողովուրդ իր ազատութիւնը քրիստոնեայ պետութիւններէն մուրացած է, ցոյց տալով անոնց երեք գլխաւոր պատճառներ իբր իր ազատագրութեան իրաւունք: Առաջին, Հայաստանը երկիր դրախտավայրն է, որովհետեւ Աստուածաշունչին պատմած Եդեմական գետին չորս բաժանումներէն երկուքը — Եփրատ եւ Տիգրիս — Հայաստանի սահմաններէն կ'անցնին: Երկրորդ, Նոյին տապանը Արարատի վրայ հանգչած է, իսկ Արարատը Հայաստանի կեդրոնն է: Երրորդ, Հայը առաջին ազգն է որ քրիստոնէութիւնը ընդունած եւ զայն պետական կրօնք հռչակած է:

Փրոֆ. Դընկըն, Ամերիկացի Եգիպտագէտ եւ Ասորագէտը, կ'ըսէ թէ վերջին 2000 տարուան մէջ 80 տեղեր ցոյց տրուած են իբր դրախտավայր: Արդեօ՞ք չունինք կարող Աստուածաշնչագէտներ, որ հրապարակ գան եւ ի սէր մեր ազգի ազատութեան, Աստուածաշունչով փաստեն թէ դրախտը Հայաստանի մէջ եղած է եւ Հայաստանը մարդկային ազգին օրրանը: Եթէ ոչ դրախտի գիւտը մեր ձեռքէն առնելէն վերջ, Նոյեան տապանն ալ կ'առնեն եւ մենք կը մնանք միատոն եւ առանց ազատագրութեան իրաւունքի:

Հայաստանի մէջ հարուստ քարիւղի դաշտեր գտնուիլը մեզ համար նորութիւն մըն է: Շատ ցաւալի է որ այս գիւտը Հայաստանը Հայ ժողովուրդէն պարպելէն վերջն է որ հրապարակ դրուած է: Եթէ այդ գիւտը համաշխարհային պատերազմէն առաջ գտնուած ըլլար, հաւանական է մենք քարիւղով փրկուած ըլլայինք: Սակայն, ո՞վ գիտէ, կրնայ ըլլալ որ Հայաստանի այդ քարիւղի ընդերկրեայ լիճերը Հայ ժողովուրդեան երակներէն քամուած արիւններու կուտակումը եղած ըլլայ, որն այժմ Ամերիկեան Ստէնտըրտ քարիւղի ընկերութիւնը կը ջանայ շահագործել Հանրապետական Վարչութեան ձեռամբ:

Ասիոյ մէջ գտնուող Փորթուգալի գաղթավայր Գօա կղզիին բնակիչներէն 4000 քրիստոնեաներ Հնդիկ միսիոնարներու միջոցաւ հնդիկ կրօնքը ընդունած են: Արդեօք Մահմետականները իրենց միսիոնարնե՞րը երբ Ամերիկա պիտի ղրկեն, հոս լաւ դաշտ կայ անոնց համար: Վստահ եմ որ Մահմետական միսիոնարներու կարաւանը առաջնորդող Ամերիկեան միսիոնարութեան շարքերէն մարդիկ դուրս պիտի գան:

Պիտի փափաքէի պրն. Վ. Մ. Քիւրքճեանի ձայնակցիլ ու ըսել. «Զարիքներ կան որոնցմէ բարիքներ կը ծնին»: Հետեւեալ երկու դէպքերը այս կէտը կը փաստեն: Առաջին, երբ «Պետական» Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչ Տր. Կամսարական Ամերիկա կը գտնուէր, հայ կնոջ մը թարգմանութեամբ Ուաշինկթըն Ամերիկեան Կարմիր Խաչի կեդրոնին ներկայացաւ եւ Հայ Կարմիր Խաչը մատնեց իբր յեղափոխական նպատակներու ծառայող դրամաշորթ կազմակերպութիւն մը: Հետեւանքը այն եղաւ որ Ամերիկեան Կարմիր Խաչը ալ աւելի լաւ ճանչցաւ ու գնահատեց Հայ Կարմիր Խաչի գործունէութիւնը ու քաջալերեց

գայն: Երկրորդ, Անծանօթ մնացած ուրիշ գունաւոր հայ մը Նիւ Եորքի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէն ոստիկանութեան մատնեց իբր Հակա–Ամերիկեան յեղափոխական կազմակերպութիւն եւ աշխատեցաւ անոր կազմած տօնահանդէսը արգիլել: Հետեւանքը այն եղաւ որ ոստիկանութիւնը ալ աւելի լաւ ծանօթացաւ Դաշնակցութեան գործունէութեան եւ նպատակին ու սրտանց յաջողութիւն մաղթեց անոր:

Սովիէտ Ռուսիա այլեւս բարգաւաճման ճամբու վրայ է: Մոսկուայի մէջ հարիւրաւոր առեւտրականներ իրենց խանութները գոցած, հրապարակէն քաշուած եւ առեւտուրը պետական Կօ–Օպըրէթիվներու թողուցած են, իսկ իրենց դրամագլուխը սկսած են գործածել պետական բաժնեթուղթեր գնելու, որոնք 10–15 տոկոս շահ կ'երաշխաւորեն, անշուշտ խօսք ու խոստումով: Ռուս աշխարհը տեսարաններու փոփոխութեան երկիր մը եղած է վերջին տաս տարիները: Արդիւնքը տեսնելու համար աճապարելու ոչինչ կայ, քանի որ Ռուսիան, իբր երկիր, ընդարձակածաւալ է, ինչպէս ովկիանոսը. անոր ժողովուրդը անթիւ է, իբր ծովու աւազը, իսկ ժամանակը վերջ ու վախճան չունի: «Որ համբերեսցէ իսպառ նա կեցցէ»:

Ռուս բոլշեւիկները Աֆղանի Թագաւոր ու Թագուհիին արքայավայել ընդունելութիւն տուին: Ձերդ Արքայական Մեծութիւն կոչումներով ուղերձներ ըրին անոր: Մեզ կը հաւատացնէին թէ Ջարը սպաննելով ոչ թէ մարդասպանութիւն կը կատարէին, այլ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ–ը կը գլխատէին եւ համայն աշխարհի ընչազուրկներու իշխանութեան հիմը կը դնէին: Այս ալ ուրիշ փաստ մըն է թէ բոլշեւիկները կը ձգտին քանդել ինչ որ Եւրոպական է, իսկ կը պահպանեն ինչ որ Ասիական է:

Ռուս բոլշեւիկները Աֆղանի էմիրը — Յանուն անկախութեան հերոսական պայքար մղող Փատիշահ — անունով ներբողեցին, որպէսզի իրենք զիրենք արդարացնեն: Ասիացի Փատիշահ մը Անգլիոյ ազդեցութենէն ազատուելու եւ կամ Անգլիայէն ալ աւելի շնորհքներ ըստանալու համար երբ Անգլիոյ դէմ կը պայքարի, ՀԵՐՈՍ կը դառնայ: Սակայն երբ Հայ ժողովուրդը Թուրքին եաթաղանէն ազատուելու, կամ իր վիզը դրուած բոլշեւիկեան անկոչ լուծը թօթափելու ձգտի, կը դառնայ հակայեղափոխական, ազգայնական, կեղեքիչ բուրժուա,

եւ կը հալածուի իբր այդպիսին։ Բոլշեւիկիստանը որչափ հարուստ է նոր բառամթերքով, նոյնչափ հարուստ է հակասութիւններով ու այլանդակութիւններով։

Քանի մը ամիսներ առաջ մամուլը Հիճազի Թագաւորին սուրբ պատերազմի պատրաստութեան լուրերով լեցուն էր։ Այժմ մոռացութեան մատնուած է այդ ցնցիչ լուրը։ Անգլիա Հիճազի Թագաւորին տարեկան $300,000 կը վճարէր ի վարձատրութիւն իրմէ սպասուած — ԲԱՐԻ ՎԱՐՈՒՑ —։ Անգլիա դադրեցուց այդ տուրքը եւ Հիճազի Թագաւորը պատերազմի լուրեր հրատարակեց։ Այժմ որ պատերազմի լուրերը դադրած են, դժուար չպիտի ըլլար երեւակայել թէ Անգլիոյ ոսկեայ դեղահատները Հիճազի Թագաւորին պատերազմի ախորժակը գոցած են։

Եթէ պաշտօնի վրայ եղող անձերու ունեցած անձնական կարողութիւնները անոնց ստացած ամսականներէն չափենք, կրնանք ըսել թէ պատերազմի միջոցին Դաշնակիցները անխելքութիւն ըրին պատերազմի բախտը Մարաջախտ Ֆօշին յանձնելով, քանի որ նա կը ստանայ միայն 90,000 Ֆրանք տարեկան Թոշակ։ Հաւանական է անոնք չէին գիտեր թէ Հայ ազգին մէջ ալ աւելի մեծ կարողութեան տէր անձ մը կար քան Ֆօշը։ Բարեգործականը այժմ հպարտ կը զգայ այդ անձին բացարձակ կարողութիւնը օգտագործելով, որն Հայ մըն է եւ անունը Վահան Մալէզեան, որ Բարեգործականէն կը ստանայ տարեկան 120,000 Ֆրանք։ Բարեգործականներ, եթէ չէք ուզեր այդ կարող անձին ծառայութենէն զրկել Բարեգործականը, ձեր քսակներու բերանները լայն բացէք ու ցնծացէք առատօրէն, ու գոց պահեցէք ձեր բերանները։

Յունիս 1, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քալիֆորնիոյ Հայ Աւետարանական Միութեան տարեկան ժողովը այս անգամ տեղի ունեցաւ քաղաքիս Գեթսեմանի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ։ Փակման ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 13, Կիրակի օր յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ, այս վերջին ժողովի յայտագրոյն վրայ կար ԽՄԲԱՃԱՌ։ Այդ բառի նշանակութեան ըմբռնումը ինձ գլխի պը-

տոյտ պատճառեց, ուէ կերպ չկրցայ հասկնալ անոր նշանակութիւնը, ամենամօտ իմաստը որ կրնայի տալ այն էր որ մի դուցէ խումբ մը անձինք քով քովի գալով՝ բոլորը միասին, բոլորը միանդամայն պիտի ճառախօսէին, ինչպէս ԽՄԲԵՐԳ մը տեղի կ՚ունենայ, բայց կը խորհէի թէ, եթէ այդպէս ըլլար, արդեօ՞ք ժողովուրդը պիտի կրնար լսել թէ ճառախօսները ինչ բանի շուրջ կը խօսէին։

Երկու շաբաթ վերջ, Կիրակի օր, Գեթսեմանի եկեղեցւոյ մէջ, ուր երկու շաբաթ առաջ Աւետարանական Միութեան տարեկան ժողովը տեղի ունեցած էր, եւ ուր — Ի՞ՆՉ Կ՚ԱԿՆԿԱԼԵՆՔ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԷ—, ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿԷՏԷՆ, ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԷՆ, ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԷՆ, նիւթերու շուրջ ճառեր խօսուած էին, ԽՄԲԱՃԱՌ բառին նշանակութիւնը բացատրուեցաւ եւ այն ժամանակ իմացայ թէ ի՞նչ կը նշանակէ եղեր այդ բառը։ Այդ օր յիշեալ եկեղեցւոյ անդամներու ժողովը տեղի ունեցաւ պաշտամունքէն վերջ եւ հոն ԽՄԲԱՃԱՌ խօսուեցաւ։ Եկեղեցւոյ անդամներու մեծ մասը միանդամայն ոտքի վրայ, միանդամայն խօսելով՝ կ՚աշխատէին իրարու խօսածը հասկնալ, առանց նոյնիսկ կարող ըլլալու իրենց խօսածը հասկնալու։ Բաբելոնեան խառնակութիւն կը տիրէ երբ բոլորը խմբովին կ՚աշխատին խօսիլ։ Միութեան ժողովի ներկայ Պատուելիներու խումբը անշուշտ մարգարէացած ըլլալու էր թէ այդ եկեղեցւոյ մէջ ԽՄԲԱՃԱՌ պիտի խօսուէր, սակայն միայն թուականի մասին սխալած էր։

Եկեղեցւոյ անդամները տեսնելով որ ԽՄԲԱՃԱՌ—ով չեն կրնար զիրար հասկնալ, կը դիմեն ուրիշ մի գործնական միջոցի, որն է, կը կիրարկեն — ՈՐ ՈՋՆ ԼՈՒԻՑԷ ԲԱՆԻՒ, ԼՈՒԻՑԷ ԳԱՆԻՒ — սկզբունքը եւ իրենց բռունցքներով իրարու գլխու կը խօսին։ Այս կերպ խօսիլը կ՚երեւի թէ իր ազդեցութիւնը կ՚ունենայ, լեզուէ չհասկցող հոգաբարձուները բռունցքով չզգաստանալու համար կծիկը կը դնեն ու ապահով տեղ կ՚ապաստանին։ Ոստիկաններու այցելութիւնը կարգ ու կանոնը կը վերահաստատէ եկեղեցւոյ մէջ եւ ժողովին նոր ընթացք կը տրուի։

Մինչեւ Մայիս 27, 1928, բողոքականութիւնը պահպանողականութեան բոյն կը նկատուէր։ Քաղաքիս Գեթսեմանի եկեղեցին այդ գաղափարը յեղաշրջեց։ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը իր կամայականութեամբ, տգիտութեամբ, ու բռնատիրութեամբ եկեղեցւոյ անդամ—

ներու իրաւունքը անտեսած եւ եկեղեցին խառնակութեան, եւ երկպառակութեան թատերավայրի վերածած էր շատոնց ի վեր: Կարծեմ անդամներու համբերութեան բաժակը յորդած ըլլալու էր որ այդ օր հոգաբարձութեան կարգադրութեան դէմ ապստամբեցաւ ու իր ոտնակոխ եղած իրաւունքը վերստանալու համար յեղափոխական միջոցի դիմեց:

Ոտնակոխ եղած իրաւունք մը վերստանալ, ինչ միջոցներով ալ ըլլայ, յեղափոխական թէ յեղաշրջական, յանձնարարելի գործ մըն է: Սակայն ինչպէ՞ս չզարմանալ երբ անդին ունինք ազգային ու համայնական ոտնակոխ եղած իրաւունքներ, եւ դէպի այդ իրաւունքները անտարբեր ու անհոգ կը մնանք, իսկ երբ մի երեւակայական իրաւունք ոտնակոխ եղած կը նկատենք, երբ մեր անձնական տեսակէտները, համոզումները յառաջ քշելու տեղը կը հասնինք, անմիջապէս բողոքողներ ու բողոքէ գործի անցնողներ կը դառնանք:

Զարմանալի զուգադիպութիւն մը: Մայիս 27, 1928, Կիրակի օր, մինչ եկեղեցւոյ ժողովուրդը իրենց անձնական կիրքերու յանձնուած՝ եկեղեցին կռւամարտի ու պատերազմի դաշտի կը վերածէին, ոչ թէ եկեղեցին գերութենէ ազատելու, այլ ուղղակի իրենց անձնական եսին ու քմահաճոյքին յագուրդ տալու համար, անդին մի ուրիշ կազմակերպութիւն, հալածուած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հրապարակային ժողովի մը մէջ ազատութեան ու անոր արժանիքի մասին կը խօսէր եւ մեր ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՏ-ը օրուան նիւթ կ'ընէր, տօնելով Հայաստանի Անկախութեան Տարեդարձը, մինչդեռ միեւնոյն եկեղեցին այդ ՏՕՆԻ մասնակցելէ հրաժարած էր, առարկելով թէ ՏՕՆ-ը քաղաքական է եւ իրենք, իբր եկեղեցի, քաղաքական խնդիրներէ հեռի կը մնան: Այո՛, Ազգային քաղաքականութենէ հեռի մնալ կը դաւանին, բայց կը հետեւին Կամայականութեան քաղաքականութեան: ԵՍՈՒԹԻՒՆ ու ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ի՜նչ հսկայ տարբերութիւն երկուքին միջեւ:

Յունիս 8, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ամերիկեան վաճառատուն մը Սովիէտ Ռուսիոյ հետ պայմանաւորուած է Ռուսիա ղրկել քսան ՎԱԿԸՆ լեցուն ՁԻՈՒ ՄԻՍ, թիթեղեայ տուփերու մէջ պահուած։ Եթէ մէկ վէկընը միջին հաշուով 40,000 փաունտ միս բովանդակէ, 20 անգամ բազմապատկելով կ'ունենանք ութ միլիոն փաունտ միս։ 140 միլիոն ժողովրդեան համար 8 միլիոն փաունտ ՁԻՈՒ ՄԻՍ գրեթէ ոչինչ է, եթէ բոլորն ալ պիտի մասնակցին ձիու միս ուտելու խրախճանքին։

Բոլշեւիկները կերակուրի համար ձիու միս ներմուծելով երկու նպատակի ծառայած կրնան ըլլալ։ Մին, անոնց ջիղերը քայքայուելու վրայ են մեղկ սնունդի պատճառով, եւ պիրկ ու պինդ պաշար մը անոնց ջիղերը պիտի կարծրացնէ ու վերականգնէ։ Երկրորդ, ձիու մսի վրայ սնանելով իրենց գործառնութիւններու մէջ քիչ մը ՁԻՈՒ ԽԵԼՔ — ՀՕՐՍ ՍԷՆՍ — պիտի գործածեն։

Բուխարին վերջերս Մոսկուայի մէջ ճառ մը խօսեցաւ եւ բոլշեւիկութեան վեց մահացու թշնամիները մի առ մի թուեց։ Որոնք են, 1.— Հարուստ գիւղացիները, անոնք կը մերժեն իրենց ցորենը աժան գնով կառավարութեան ծախել արտածութեան համար։ 2.— Դէպի կրօն կատարուած յետադարձը, ժողովուրդը գրաւուած եկեղեցիներու տեղ նորեր կը շինէ եւ ալ աւելի կրօնամոլ կը դառնայ։ 3.— Հակահրէական շարժումը, որն սկսած է մեծ ծաւալ դառնել։ 4.— Իսկական Ռուսներու դէպի ԱԶԳԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ քալելը, որով անոնք կը ձգտին այլեւայլ ցեղերու ազատութիւնը ժխտել եւ կաշկանդել զանոնք։ 5.— Նոր սերունդի այլասերումը։ 6.— Բոլշեւիկ պաշտօնեաներու կենցաղավարութիւնը, որոնք աւելի կին, գինի եւ թղթախաղութեամբ կը շահագրգռուին քան թէ պետական գործերով։

Հայաստանեայց եկեղեցին ԵՕԹ ՄԱՀԱՑՈՒ մեղքեր կը թուէ, իսկ Բոլշեւիկ Ուղղափառութիւնը ՎԵՑ ՄԱՀԱՑՈՒ թշնամիներ։ Շատ անգամ մէկ մահացու յանցանքը դէպի կործանում առաջնորդելու կը բաւէ։ Բոլշեւիկները պէտք է ընդունին որ այդ վեց մահացու թշնամիները իրենց ցանած սերմերու հունձքերն են որ այժմ կը հնձեն։— ՉԱՐՈՒԹԻՒՆ ՑԱՆՈՂԸ ՈՒՆԱՑՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՀՆՁԷ—։

Մայիս 30-ը Ամերիկայի քաղաքական պատերազմի մէջ իյնող զին-ուորներու գերեզմանները ծաղիկներով զարդարելու յատկացուած տօնի օր մըն է—ՕՐ ՄԵՌԵԼՈՑ—: Յուլիս 4-ը Ամերիկեան անկախութեան հռչակման տօնի օրն է: Քաղաքիս Գեթսեմանի Հայ Աւետարանական եկեղեցին տարիներէ ի վեր իրեն սովորութիւն ըրած է Մայիս 30-ը դաշտահանդէսով տօնել: Իսկ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցին իրեն սովորութիւն ըրած է Յուլիս 4-ը դաշտահանդէսով տօնել: Տօնակատարութեան այս բաժանումը չեմ գիտեր դիպուածո՞վ եղած է, թէ ընտրութեամբ: Ինչ որ ալ ըլլայ այս բաժանումը շատ յարմար ու տեղին է, եւ եկեղեցիներու հոգեբանութիւնը ցոյց կուտայ:

Բողոքական եկեղեցին աւելի մեռելներով, աւելի հանդերձեալ կեանքով կը զբաղի: Անոր համար այս կեանքը փոխանցումի, ալ աւելի գեղեցիկին տիրանալու շրջան ու միջոց մըն է: Ներկայ կեանքը զինք երբեք չի շահագրգռեր: «Հայաստան Աշխարհի» եւ «Զինուորեալ մանկանց» ձօնուած աղօթք ու մաղթանքներ չունի: Իբր հաստատութիւն նա միջազգային է, հետեւաբար անտարբեր ու անշահախնդիր դէպի ոեւէ մի ուրիշ ազգի ազատագրութիւն: Նա երկրիս վրայ երկնային ապրելակերպ կը քարոզէ, թէպէտեւ զայն չի գործադրեր: Իբր եկեղեցի նա ինքզինք ՄԱՅՐ չի նկատեր, հետեւաբար նա զաւակազուրկ է: Անոր տօնակատարութիւնները օտարոտի, անոր ուղղութիւնը օտարաշարժ, անոր ստացած անունը օտարաբուն, անոր գործածած գրականութիւնը օտարազգի, անոր երգեցողութիւնը օտարաձայն է: Վերջապէս ԱԶԳԱՅԻՆ ոչինչ ունի որ ԱԶԳԻՆ անկախութեամբ հետաքըրքըրուի:

Առաքելական եկեղեցին ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ է, ՄԱՅՐ է բոլոր Հայութեան, ուր որ ալ գտնուի: Իր զաւակներու ազատագրութեամբ կը շահագրգռուի, որպէսզի անոնց բարգաւաճ կենցաղով ինք ալ պայծառ մնայ: Հայ դրականութեան պահեստանոցը եղած է: Թէպէտեւ քիչ մը ուշ, այսուամենայնիւ Հայ Հանրապետութեան պահպանման համար կ'աղօթէ: Ազգիս Հայոց Ազատութիւն տուր կը պոռայ Աստուծոյ երեսին: Իր հոգեւորականներու շարքին մէջ ազատագրութեան նուիրուած ԶԻՆՈՒՈՐԵԱՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ-ի լեգէոններ ունեցած է: Ազգային ներկայ իրաւունքները ստանալու համար աշխատիլ ու ճգնիլը երկնային ապագայ վայելքներու արժանանալու քայլ մը նկատած է: Մեր զոհերը

երբ նահատակներ ընդունած է եւ երբեք «Ով Տէր, մենք մեղաւոր էինք եւ մեզ մեր մեղքերուն համար պատժեցիր աղօթքը չէ արտասանած, ինչպէս քանիցս լսած եմ այդ կարգի աղօթքներ բողոքական եկեղեցիներու մէջ»:

Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքին մէջ գործարանի մը թունաւոր ԿԷԶ-ի ամբար մը պայթեցաւ, փախչող ԿԷԶ-ի ամպերը փողոցները տարածուելով մեծ կորուստ պատճառեցին. 11 մարդիկ մեռան, հարիւրաւորներ հիւանդանոց փոխադրուեցան եւ հազարաւորներ իրենց տուներէն փախան: Բարեբախտաբար տեղացող անձրեւը աւելի մեծ կորուստէ փրկեց քաղաքը, տարածուած ԿԷԶ-ը ոչնչացնելով: Գերմանացի մը Սովիէտ Ռուսիոյ համար այս կարգի ԿԷԶ պատրաստող գործարան հիմնած է Ռուսիոյ մէջ: Բայց լաւագոյն է այս կարգի գործարաններ փոխանակ բազմամարդ քաղաք ու երկիրներ հիմնելու, Թուրքիոյ մէջ հիմնել, մանաւանդ յարմարագոյն վայրը Հայկական Նահանգները: Որովհետեւ եթէ պատահի որ ԿԷԶ-ի ամբարը պայթի, փախչող ԿԷԶ-ը հոն ոեւէ մարդկային եւ կամ նիւթական կորուստ չի կրնար պատճառել, քանի որ այդ նահանգներու մէջ բնակչութիւն, կամ ընտանի անասուն, եւ կամ մշակութիւն չկան:

Յունիս 22, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Գերմանիա գիտութեան եւ Ամերիկա նորութեան աշխարհներ են: Վերջերս Գերմանիա անընկղմելի զրահաւոր մը ցուցադրեց, որն կը ղեկավարուի ՐԷՏԻՕ-յով 12 մղոն հեռուէն եւ նաւուն վրայ ոչ նաւապետ, ոչ նաւաստի եւ ոչ մի անձ կը գտնուի: Զրահաւորը լեցուած է խեցով եւ թնդանօթներու հարուածները չեն կրցած ընկղմել այդ զրահաւորը: Եթէ զրահաւորին մէջ լեցուած խեցը — ՄԱՆԹԱՐ — պոլսեցիներու լեզուով նետուած ՄԱՆԹԱՐ-ի չնմանիր, մեծ գիւտ մը պիտի ըլլայ նորանոր պատերազմներու բացման:

Գերմանացի գիտնական մը կ՚ըսէ թէ ինք նոր հրացայտ — ՐԱՔԷՏ — մը հնարած է, որուն միջոցաւ օդանաւ մը Պերլինէն մինչեւ Նիւ Եորք կրնայ մէկ ժամուան մէջ հասնիլ: Ականջը խօսի մեր Կարա-

պետ Կիրակոսեանին, որ իր հնարած մեքենայով մեծ աղմուկ հանեց, սակայն եղածը աղմուկէն անդին չանցաւ:

Ամերիկացի գիտնական մը փորձով գտած է որ շուներու վրայ գործողութիւն կատարելով կարող է անոնց հաջելու արհեստին վերջ տալ, առանց անոնց կոկորդի մէջ եղած ձայնի մկանունքը կտրել հանելու: Այս կարգի գործողութեան ենթարկուած շուն մը այլեւս չի կրնար հաջել: Երբ շուն մը չի կրնար հաջել, շուն ըլլալէ կը դադրի ու իրմէ ակնկալուած պաշտօնը — պահապանութիւն — պէտք եղածին պէս չի կրնար կատարել: Կենդանիներու պաշտպանութեան նուիրուած Ամերիկեան ընկերութեան գործի ուրիշ ասպարէզ մը կը բացուի:

Կ'երեւի թէ գերմանացիները պատերազմէ դեռ չեն կշտացած, ու նոր պատերազմներու պատրաստութիւններ կը տեսնեն, նորանոր հընարքներով: Իսկ Ամերիկան իր ապահով դիրքին վրայ վստահ, չհաջող շուներ պատրաստելու մասին կը խորհի: Պատերազմի պարագային Ամերիկան անհաջ շուները իբր պատերազմական դէտեր գործածելով անոնցմէ մեծ ծառայութիւններ ստանալու հաւանականութիւն կայ:

Մուստաֆա Քէմալ կրօնքը պետութենէն անջատելէն վերջ, այժմ ալ սկսած է մզկիթներու ներսիդին բարեկարգելու հոգով մտատանջուիլ: Առանց նստարաններու, առանց երգ ու երգեհոնի, մզկիթները, մանաւանդ հաւատացեալ մահմետականներու աղօթաձեւերը, նամանաւանդ այժմ որ մահմետականուհիներն ալ մարդոց պէս մզկիթներ գնալ ու աղօթքներու մասնակցելու իրաւունքը ունին, այս բոլորը քաղաքակրթութեան հակառակ եւ ժամանակի խորթութիւններ կը նկատէ: Եթէ Մուստաֆա Քէմալ մզկիթները միսիոնարներու հաստատած ժողովարաններու հետ փոխանակէ, շատ խելացի ու խնայող քայլ մը առած կ'ըլլայ: Մզկիթները ժողովասրահներու վերածելու ծախքը միսիոնարները մեծ սիրով յանձն կ'առնեն: Ի վերջոյ ժողովարանակացած մզկիթները գրաւելը շատ դիւրին գործ է:

Մինչեւ այսօր մզկիթները ջարդարարութեան ծրագիրներ մշակել ու այդ ուղղութեամբ հրահանգներ տալու վայրեր եղած են: Հետեւաբար մզկիթական ներքին վէճ ու կռիւներու ժամանակ երբեք չեն ունեցած մահմետականները: Թող այսուհետեւ քիչ մըն ալ մահմետա-

կանները ժողովարանական վէճ ու կռիւներով զբաղին, իրենց մզկիթները ներսիդին փոխելով, եւ այն ատեն հաւանական է իրենց զոհ հայերու օձիքները ազատ մնան:

Քաղաքիս Ամերիկեան բողոքական յարանուանութիւններէն մին վերջերս եկեղեցական վէճ ու պառակտում մը ունեցաւ իր մէջ: Պառակտուող երկու կողմերէն իւրաքանչիւրը աշխատեցաւ ժողովարանին բացարձակ տէրը դառնալ: Վերջապէս խնդիրը դատարան ինկաւ: Դատաւորը երկու կողմերը լսելէն վերջ որոշում մը չտուաւ, այլ տըւաւ խրատ երկու կողմին ալ եւ թելադրեց որ երթան ու աղօթեն Աստուծոյ որ իրենց խաղաղութիւն, սէր եւ միութիւն տայ, եւ երկու շաբաթ այդպէս ընեն ու վերջը իրեն մօտ գան: Երկու շաբաթ վերջ երկու կողմերը դարձեալ դատարան կը ներկայանան ու իրենց հին պահանջքներուն վրայ հաստատ կը մնան: Դատաւորը կը հարցնէ երկու կողմերուն թէ Աստուծոյ չաղօթեցի՞ք այդ երկու շաբթուան մէջ: Երկու կողմերն ալ կը պատասխանեն թէ թէպէտեւ աղօթած են, սակայն Աստուած իրենց աղօթքին չէ պատասխանած, եւ այժմ իրենց պահանջքի գոհացումը դատաւորէն կը խնդրեն: Դատաւորը ինքզինք անկարող կը զգայ Աստուծոյ չտուածը ինք անձամբ տալու ու անոնց պահանջքին գոհացում տալը կը մերժէ, ԱՀԱՒԱՍԻԿ ԽԵԼԱՑԻ ԴԱՏԱՒՈՐ ՄԸ ՈՐ ԻՐ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵՄԲ ՍՈՂՈՄՈՆԸ ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԷ:

Ամերիկեան հրապարակի վրայ եղող տագնապալի հարցերը Հանրապետական ու Ռամկավար կուսակցութիւններու համաժողովներն էին, որոնք իրենց նախագահական թեկնածուները պիտի ընտրէին: այժմ երկուքն ալ վերջացած են: Հանրապետական համաժողովի բացման առթիւ երեք կղերականներ — Պապական, Բողոքական եւ Մովսիսական — աղօթքներ մատուցին Աստուծոյ, որ Հանրապետական կուսակցութիւնը իր մասնաւոր շնորհքին արժանացնէ: Միեւնոյն բանը ըրին Ռամկավարները: Իսկ քաղաքիս մէջ Ամերիկեան բողոքական յարանուանութիւններու կղերականներ աղօթաժողով մը գումարելով Աստուծմէ խնդրեցին որ գոնէ Ռամկավարներու վրայ հակէ եւ չթոյլատրէ որ անոնք գինեհատական օրէնքը յետս կոչելու գաղափարը չորդեգրեն:

Ինչպէս կ՚երեւի, այլեւս աղօթքները Աստուծմէ պատասխան ըս-

տանալու համար մատուցուած խնդրանքներ ըլլալէ դադրած են եւ դարձած են ծանուցում ու յայտարարութիւններու նիւթ ու առարկայ: Եթէ ոչ, ինչո՞ւ Աստուծմէ խնդրել որ իր չէզոքութիւնը մէկդի թողու եւ Հանրապետական կամ Ռամկավարական դառնայ: Արդեօք այս կարգի աղօթք մատուցանողները կը սպասե՞ն, կամ կը փափաքի՞ն, որ Աստուած կուսակցական դառնայ:

Ամերիկեան Ռամկավար կուսակցութիւնը իր ընդունած ՊԼԱՏ-ՖՕՐՄՈՎ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուսակից դարձած է: Նա կը խոստանայ Ամերիկեան կառավարութեան Հայ ժողովրդեան տուած խոստումը կատարել եւ Հայ ինքնուրոյն կառավարութիւն մը հաստատելու աջակցիլ: Ուրեմն Հայ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան առջեւ գործի լայն ասպարէզ մը կը բացուի, պայքարիլ, մաքառիլ, կռուիլ Ամերիկեան Ռամկավար կուսակցութեան դէմ իբր Դաշնակցութեան կուսակցի. մրոտել, մեղադրել, ամբաստանել զայն որ այդ անմիտ, անխելք, վտանգաւոր, վնասակար Պլատֆորմը ընդգրկած է:

Որպէսզի Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները իրենց դաւանանքին հաւատարիմ մնան, պէտք է որ Ամերիկեան Նախագահական ընտրութիւններու առթիւ իրենց համար նոր ուղեգիծ մը ընտրեն: Ռամկավարները, բոլշեւիկները եւ բոլոր հակա-Դաշնակցականները պէտք է որ Հանրապետականներու յաջողութեան համար քուէարկեն, քանի որ այդպէս ընելով Հայաստանի Անկախութեան կը հարուածեն: Իսկ Դաշնակցականները եւ բոլոր անոնց համակիրները պէտք է Ռամկավարներու յաջողութեան համար քուէարկեն, քանի որ անոնց Պլատֆորմն է որ Հայաստանի անկախութեան լոյս մը կը ցոլացնէ:

Յունիս 29, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Սովիէտ Ռուսիա սկսած է Անգլիական հրապարակէն Քանատական ցորեն գնել իր երկիրը ներմուծելու համար, որպէսզի նախատեսուած սովին դէմ պատրաստուին: Մինչեւ այժմ գնած է երկու հարիւր հազար ԹԸՆ ցորեն, իւրաքանչիւր ԹԸՆ երկու հազար փաունտ կը կըշ-

ռէ, եւ իր գնումը դեռ կը շարունակէ։ Ռուսիա որ ժամանակին Եւրոպա կը կերակրէր իր ցորենով, այժմ շնորհիւ բոլշեւիկեան կարգ ու սարքերու, Եւրոպայէն ցորեն կը ներմուծէ։ Մի քանի տարի առաջ պատահած սովը միլիոնաւոր Ռուս զոհեր խլեց եւ եթէ Ամերիկեան օգնութիւնը չըլլար, զոհերուն թիւը քանիցս պիտի բազմապատկուէր, իսկ այժմ դարձեալ սովը իր մագիլները սկսած է տարածել Ռուսիոյ վրայ։

Հաւանական է գտնուին բոլշեւիկեան չքնաղ մտայնութիւնը ունեցող մարդիկ, որոնք խորհին թէ այս սովին պատճառը Եւրոպական Իմպերիալիստ Կառավարութիւններն են, որոնք բնութեան հետ դաշնակցած, եւ բնութիւնը իրենց կամքին գերի ըրած են, այնպէս որ բնութիւնը իր տաքուկ արեւին շողերը Ռուսական հողին վրայ առատօրէն ու ազատօրէն չցոլացնէր, իր անձրեւով մուժիկներու արտերը չոռոգէր, իր ձիւն ու փուքը, սառն ու սառնամանիքը առատօրէն կը ղրկէ հոն եւ Ռուս բուսականութիւնը կը փճացնէ, որուն արդիւնքը կ'ըլլայ ՍՈՎ-ը։ Եթէ արդարեւ աշխարհիս վրայ կայ զօրութիւն մը որ կրնայ բնութիւնը շղթայել, ընտելացնել եւ զայն ըստ կամի եւ ի պատեհ առթի գործածել, այդպիսի զօրութեան առաջ խոնարհելու, երկրպագելու ու անոր անտրտունջ գերին ու ենթական դառնալու դատապարտուած պիտի ըլլանք։ Ուրեմն, ինչո՞ւ խթանին դէմ աքացի նետել։

Այնչափ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԿԻՐ ԴՐԱԽՏԱՎԱՅՐ — երգեցինք որ վերջապէս զայն իրականացած տեսանք, այսինքն Հայաստանի մէկ մասը Ռուսական դրախտին անբաժանելի ու անջնջելի մասը դարձաւ։ Դրախտի մէկ մասը դառնալ կը նշանակէ դրախտանալ։ Ռուսական դրախտի բնակիչները գործելու, հողը մշակելու, ցանելու, հնձելու պէտքը չեն զգար, որովհետեւ, նախ դրախտի մէջ կ'ապրին, ուր ՔԸՐՏԱՄԲ ԵՐԵՍԱՑ ՔՈ ԿԵՐԻՍՑԵՍ ՁՀԱՑ ՔՈ-ի անէծքը մուտք չէ գտած։ Երկրորդ, իրենց ցանածը հնձել ու վայելելու իրաւունքէն զրկուած են։ Ուր բռնութիւնը կը տիրէ, անոր երկուորեակները—ՍՈՎ ՈՒ ԿԱԽԱՂԱՆ ժողովրդեան մտերիմ ընկերները կը դառնան։

Ամերիկեան Դեմոկրատ (ռամկավար) կուսակցութիւնը ծաղրանկարներու մէջ էՇ-ով կը պատկերացուի։ Էշը յամառութիւն յիշել

կուտայ: Դեմոկրատները իրենց յամառութիւնը ցոյց կուտան Հայկական խնդրոյն մէջ: 1924-ի իրենց Պլատֆորմի մէջ մտցուցած էին Հայկական Հարցը եւ յամառութեամբ շարունակեցին իրենց այդ գործը եւ յաջողեցան Լօզանի տխրանուն դաշնագիրը ձախողեցնել: Այժմ միեւնոյն յամառութեամբ իրենց ներկայ տարուան Պլատֆորմի մէջ անցուցին Հայկական Հարցի շուրջ հատուած մը: Դեմոկրատները իրենց ընթացքով ցոյց կուտան որ ՊԱՐՏԱՃԱՆԱՉ են, անոնք իրենց պարտքերը չեղեալ հրատարակելու սովորութիւնը չունին եւ արդարեւ կը փափաքին վճարել:

Ամերիկեան Հանրապետական կուսակցութիւնը ծաղրանկարներու մէջ ՓԻՂ-ով կը պատկերացուի: Փիղը որկրամոլութիւն կը յիշեցնէ: Այս է պատճառը որ Հանրապետականները իրենց շահուն հետեւելով՝ Լօզանի դատապարտելի դաշնագիրը պատրաստեցին, առանց նոյնիսկ Հայու անունն ու գոյութիւնը յիշելու: Իրենց Պլատֆորմներով միմիայն Հայ Ազգին իրենց ունեցած պարտքը յիշեցին, առանց յիշելու իրենց խոստումները ու դէպի Հայ ազգը իրենց ունեցած պատասխանատըւութիւնը: Հանրապետական ՓԻՂ-ը իր իսկական դերի մէջն է, կընճիթը վեր բարձրացուցած, բերանը լայն բացած, փիստակներ (ՓԻՆԸԹՍ) որսալու ետեւէ է, հոգ չէ թէ այդ փիստակները Հայկական շահերն են, զորս կը կլլէ:

Հայոց մէջ գոյութիւն ունեցող քաղաքական կուսակցութեան մը անուան կցուած ՌԱՄԿԱՎԱՐ մակդիրը թիւր-անուանում է, աւելի յարմար պիտի ըլլար Հանրապետական կոչել, քանի որ Հանրապետական կուսակցութեան հետեւողականութեամբ միշտ իր բերանը բաց, Բարեգործականին նետած փիստակներու ետեւէն կը վազէ, հոգ չէ թէ նետուած այդ փիստակները որբ ու այրիներու բերնէն գլացուած փշուրներ ըլլան: Փիստակ որսալու հոգն է որ Ռամկավարները չի թոյլատրեր որ իրենց երազած եւ ծրագրի մէկ մասը կազմած ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ պետական կազմը իրականացնելու աշխատին: Միջանկեալ, արդեօ՞ք Ռամկավար տեսաբանները պատմութեան մէջ ունէ տեղ, ունէ ժամանակ հանդիպած են ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ վարչաձեւի մը որ ոչ-սահմանադրական ըլլայ: Գիտերու այս աշխարհին մէջ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ-ն ալ թող Ռամկավարներու գիւտը ըլլայ:

Բարեգործականը ԱՊԱԳԱՅԻՆ, եթէ թոյլատրուի, Հայաստանի մէջ կառուցուելիք ՆՈՒԲԱՐԱՇԷՆ-ի համար ՆԵՐԿԱՅԻՍ հանգանակութեան սկսած է, առանց մեզ ըսելու թէ՝ եթէ ՆՈՒԲԱՐԱՇԷՆԸ չկառուցուի, հաւաքուած դրամները ի՞նչ պիտի ըլլան: Բարեգործականը այս մասին ոչինչ կ՚ըսէ, եւ կը փափաքի որ մենք զօրութեամբ հասկընանք որ եթէ Նուպարաշէն չիրականանայ, հաւաքուած գումարը կը դառնայ Բարեգործականի հիմնադրամի մէկ մասը:

Ռամկավարներու աչքը լոյս, անգործութենէ տառապելու վախը չունին: Ահաւասիկ լաւ առիթ մը Բարեգործականի հանգանակութեան յաջողութեան ծառայելու: Օն, ուրեմն, Ռամկավարներ, խօսքի ասպարէզ, թափեցէք ամէն ջանք որպէսզի ուրիշները Բարեգործականի հանգանակութեան մասնակցին: Բարեգործականը որչափ հարստանայ, որչափ անոր հիմնական դրամը կուտակուի, Ռամկավարներու գործը այնչափ յաջող կ՚երթայ, Ռամկավար առաջնորդներու առաջ այնչափ նորանոր պաշտօնեաններու, խոշոր ամսականներ ստանալու դռներ կը բացուին: ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԿԹԱՆ ԿՈՎՆ Է:

Յուլիս 7, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Այն հին բարի օրերուն երբ Թուրք կառավարութեան ուէէ մէկ պաշտօնատունը մտնէիր, Թուրք պաշտօնեան կամ ՆԱՄԱԶ-ի, եւ կամ ՆԱՄԱԶ-ի պատրաստութեան վրայ պիտի գտնէիր, այնպէս որ անոր գործի ժամերուն կարեւոր մէկ մասը կրօնական պարտականութիւն կատարելու վերապահուած էր: Եթէ Մուստաֆա Քէմալ իր ներմուծած բարեփոխութեամբ օրական հինգ անգամ ՆԱՄԱԶ-ի արարողութեան կատարումը ջնջէ եւ Եւրոպական քրիստոնեայ եկեղեցիներու արարողութեան ձեւը ներմուծէ, այն ատեն ժամանակի մեծ խնայողութիւն կատարած կ՚ըլլայ:

Հաւանական է այդ ժամանակի խնայողութեան շահու փոխարէն, ուրիշ չնախատեսուած վնաս մը հասնի Թուրք ժողովրդեան, որն է անմաքրութենէ ու աղտոտութենէ յառաջ եկած ու գալիք նորանոր հի-

ւանդութիւններ: Որովհետեւ օրական հինգ անգամ ՆԱՄԱԶ կատարելու արժանի ըլլալու համար բարեպաշտ մահմետական մը ստիպուած էր խուրջանչիւր ՆԱՄԱԶ-է առաջ լուացուիլ ու մաքրուիլ. կարեւոր առողջապահական օրէնք մը, որն մարգարէ-Մուհամմէտ, իբր բժիշկ, արժանօրէն նախատեսած ու սահմանած էր իր անապատի հետեւորդներուն:

Բոլշեւիկ տիրապետութեան տակ պաշտօնեաները իրենց պաշտօնի ժամերուն խոշոր մէկ տոկոսը կուսակցական ժողովներու յատկացընելու ստիպուած են: Սակայն Թուրք ու բոլշեւիկ այս երկու պարտականութիւններու մէջ աչքառու տարբերութիւններ կան: Թուրք պաշտօնեան անպատճառ ստիպուած չէր ՆԱՄԱԶ կատարել, եթէ նա չէր փափաքեր, մինչդեռ բոլշեւիկ պաշտօնեան ստիպուած է ժողովներու գնալ, եթէ նա չփափաքիր վարչականօրէն չնորհազուրկ ըլլալ: Թուրքին ՆԱՄԱԶ-ի սովորութիւնը տարիներ առաջ էր որ կը կատարուէր, անոնք այժմ այդ սովորութենէն հրաժարելու վրայ են, մինչդեռ բոլշեւիկներու ժողովներու ներկայ ըլլալու սովորութիւնը նոր է եւ օրէ օր զարգանալու վրայ: Թուրքը ՆԱՄԱԶ-ի կատարումէն վերջ հոգեկան թեթեւութիւն մը կը զգար, մինչդեռ բոլշեւիկը ժողովներու այցելութենէ վերջ աւելի ծանրաբեռնուած կը զգայ:

Տրոցկիի ընկերներէն Զինովիէվ, Կամենէվ եւ ուրիշ 36 հերձուածող, հերետիկոս ու այդ պատճառաւ ալ աքսորականներ դարձի գալով մեղայագիր ստորագրած եւ բոլշեւիկեան ուղղափառ փարախը մտնելու ու վերադառնալու արտօնութիւն ստացած են: Ուղղափառ բոլշեւիկները անշուշտ հետեւեալ յանդիմանութիւնը ըրած են այդ դարձողներուն:— ԾՆՈՒՆԴ ԻԺԻՑ, Ո՞ ՑՈՑՑ ՁԵԶ ՓԱԽՉԵԼ Ի ԲԱՐԿՈՒԹԷՆԷՆ ՈՐ ԳԱԼՈՑՆ Է: ԱՐԱՐԷՔ ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՊՏՈՒՂ ԱՐԺԱՆԻ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ—:

Պիծակներու բոյնը դարձեալ խառնուած է Մոսկուայի մէջ: Բոլշեւիկեան լրտեսութեան որջը եղող չէնքը պոմպայով օդը հանած են հակաբոլշեւիկները: Այս արարքը բոլշեւիկներուն համար լաւ պատճառ մըն է ըսելու,— Ձենք կրնար բռնապետութեան վերջ տալ, քանի որ երկիրը տակաւին հակայեղափոխական յեղափոխականներէ մաքրուած չէ—: Իսկ անոնց հակառակորդները իրաւացիօրէն կ՚ըսեն,— Մենք

չենք կրնար յեղափոխական միջոցներու վերջ տալ, քանի որ բռնակալութիւնը անսանձօրէն կը թագաւորէ։— ՀԱՐՑ, հաւկիթը հաւէն առաջ է՞, թէ հաւը հաւկիթէն։

Ամերիկեան Հէրրիմէն ընկերութիւնը բոլշեւիկներէ Վրաստանի Մանկանէզի հանքերը շահագործելու մենաշնորհ ստացած էր։ Ցիշեալ ընկերութիւնը տարիներ աշխատութիւն թափել եւ երեք ու կէս միլիոն տոլար ծախսելէն վերջ՝ բոլշեւիկներու ոտնձգութիւն ու կաշկանդումներէն ձանձրացած իր մենաշնորհէն հրաժարած ու թողուցած է զայն, անշուշտ լաւագոյն օրերու յոյսով թէ մի գուցէ ապագային մի օր բոլշեւիկները բարի ըլլան այդ երեք ու կէս միլիոն տոլարը իր տոկոսով հանդերձ հատուցանելու։

Ամերիկեան արեւելեան նահանգներու մէջ Ալպանացի եւ Ցոյն մը Թուրք մը կը սպաննեն։ Դատաւարութիւն տեղի կ'ունենայ եւ Ալպանացին ցկեանս եւ Ցոյնը 10 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուին։ Արդեօ՞ք կարելի չէ այդ դատական կարգը Թուրքիա փոխադրել եւ հոն Ալպանացի եւ Ցոյն սպաննող Թուրքերը դատել միեւնոյն արդարամտութեամբ, քանի որ Թուրքիոյ մէջ արդար միտք մը չէ մնացած որ կարենայ արդարամտութեամբ դատել առանց ինքզինք դատապարտելու միանգամայն։

Միլվոքիի մէջ 19 տարեկան Ամերիկացի աղջիկ մը ծանուցումով կը խոստանայ ամուսնանալ այն մարդուն հետ, որն իր ծնողներուն հողատարութիւնը յանձն կ'առնէ։ 45 տարեկան միատոն մարդ մը կը խոստանայ այդ բանը ընել։ Երկուստեք համաձայնութիւն կը գոյանայ եւ մարդ ու աղջիկ վեց ամսուան ամուսնական փորձի պայմանադրութիւն կը կնքեն։ Երկու ամիս վերջ աղջիկը կը տեսնէ որ ըրածը սխալ է եւ չի կրնար մարդը սիրել։ Կը պահանջէ պայմանադրութիւնը ժամանակէն առաջ վերջացնել ու կը համաձայնին։ Այս դէպքը կը փաստէ որ որդիական սէրը մայրական սիրոյ չափ անսահման չէ զոհողութեան մէջ։

Կատարուած քննութիւնները փաստած են որ Ճորճիա նահանգի Հանրապետականները կառավարութեան պաշտօնեաները աճուրդի դրած են եւ բարձր գին վճարողը պաշտօնի տիրացած է։ Կ'երեւի թէ

Ամերիկացիները Թուրքերուն չափ իրենց կաշառակերութիւնները ծածուկ ու անյայտ պահելու մէջ ճարպիկ չեն: Ամերիկացիներու կաշառակերութիւնները թերթերու էջեր կը լեցնեն ամէն օր, մինչդեռ այդ կարգի հրատարակութիւն Թուրքիոյ մէջ շատ հազուադէպ է: Սակայն ի՞նչ է տարբերութիւնը, Թուրք կաշառակերները չեն հրապարակուիր, Ամերիկեան կաշառակերները չեն պատժուիր:

Եգիպտական կառավարութիւնը Հայ եկեղեցւոյ Սահմանադրութիւնը մեկնաբանեց եւ Եգիպտոսի Առաջնորդ Թորգոմ Եպիսկոպոսի բռնած ընթացքը Սահմանադրութեան հակառակ գտաւ, որն ապօրինի կերպով Ալեքսանդրիոյ Թեմականը լուծած էր: Առաջնորդը այդ ապօրինի քայլին մղողը Ռամկավարներն էին: Ուրեմն Եգիպտահայ պատերազմադաշտը պէտք է խաղաղի յետ այսու, պայմանաւ որ Ռամկավարները խաղաղ մնան: Չեմ գիտեր թէ Ռամկավարները ինչպէ՞ս պիտի մարսեն այս ապտակը իրենց միջնաբերդի մէջ իրենց ապտակի վարժ երեսին իջած: Միակ միջոցը, որն կրնամ Ռամկավարներուն թելադրել այն է, Եգիպտոսի վարչապետը, իբր Դաշնակցական, Դաշնակցականներու սեւ ցանկին մէջ անցընել ու վարուիլ անոր հետ այնպէս, ինչպէս կը վարուին բոլոր Դաշնակցականներուն հետ:

Յուլիս 14, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Միլվոքիի մէջ բժիշկները կոյր ծնած 20 տարեկան աղջկան մը աչքերը բացած են գործողութեամբ եւ աղջիկը սկսած է այժմ ամէն ինչ տեսնել: Նախ քան իր աչքերը բացուիլը այդ աղջիկը կոյրերու դպրոց յաճախելով աղագրութիւն եւ գրի մեքենայի վրայ գրելը սորված էր ու այդ ճիւղին մէջ շատ արագ եւ կարող մէկը դուրս եկած էր: Այժմ որ իր աչքերը բացուած են, զինք շրջապատող իրերը, անձերը, աշխարհը ու ամէն ինչ իր երեւակայած ու կարծածէն բոլորովին տարբեր կը գտնէ, այնպէս որ իր երեւակայութեան ու տեսածին միջեւ եղած ահագին տարբերութիւնը զինք զարմանքի մատնած է: Մինչ կոյր էր, նա վստահ էր թէ իր մտքին մէջ տեսնել երեւակայածները, պատկերացումները կատարելապէս շիտակ էին ու իր այս ինքնավստահութիւնն է որ իրեն այժմ յուսախաբութիւն ու տագնապ պատճառած է,

Շատ բնական էր որ այս կոյր աղջիկը հիասթափուէր երբ սկսաւ իր շրջապատը տեսնել: Նա, մինչ կոյր էր, երբեք գոյն երանգ չէր տեսած, արեւին ոսկեթել ու աչք ծակող ճառագայթները, արեւածագը իր ամբողջ գեղեցկութեամբ, արեւամուտը իր հրեղէն գոյներով, ծաղիկները, ծիածանը ինչպէ՞ս կրնար նկարագրել եւ կամ երբեք ըմբռնել: Մարդկային դէմքերու ներդաշնակ եւ կամ կատղած գիծ ու շարժումները, աչքերու բարկութիւն եւ կիրք, կամ սէր ու համակրութիւն ցոլացնող արտայայտութիւնները երբեք չէր տեսած, անոնց տարբերութիւնը երբեք չէր ուսումնասիրած, ինչպէ՞ս կարող պիտի ըլլար գեղեցիկ, համակրելի ու սիրուն դէմքերը տգեղ, վանողական եւ Դեկտեմբերի առաւօտեան նման սառն ու ցուրտ դէմքերէն զանազանել իր մտքին մէջ: Մեր ունեցած այսօրուան փորձառութիւնները մեզ վաղուան համար իմաստուն ու բանգէտ կ՚ընեն: Փորձառութիւն չեղած տեղ գիտութիւն չի կրնար թափանցել:

Եթէ այս աղջիկը հակառակ իր կամքին կոյր ծնած, 20 տարիներ ինքզինք իր վիճակին հետ հաշտեցնելով իրեն համար երեւակայական աշխարհ մը ստեղծած ու իր այդ երեւակայութեան մէջ երջանիկ ըլլալ աշխատած էր, աշխարհս ունի ուրիշ կարգի կամաւոր կոյրեր, որոնք կը նախընտրեն երեւակայութեան մէջ ապրիլ, կոյր ապրիլ, այդպիսիները առանց իրենց ապրած շրջապատը ուսումնասիրելու, առանց իրենց դրացիները ճանչնալու, կը ձգտին ոչ ոքի տեսած, գիտութեան չթափանցած, մեր փորձարկութեան չենթարկուած ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ Ա-ՊԱԳԱՅ վիճակը նկարագրել, սահմանել, պատկերացնել ու իբր իրականութիւն, իբր շիտակ ըմբռնում ընդունիլ ու ինքնախաբէութեան մէջ օրօրուիլ, ալ աւելի վատը, կեանքի ընթացքը այդ երեւակայութեան յարմարցնել եւ իրական կեանքին մէջ երազով ապրիլ: Երբ մահուան բժիշկը այս կարգի կոյրերուն աչքերը պատող քօղը պատռէ, այն ատեն անոնք ալ այս աչքերը բացուած կոյր աղջկան հիասթափումին մէջ պիտի գտնեն զիրենք:

Կը խորհէի թէ Ամերիկեան Նահանգներու կառավարութիւնները կուսակցական ղեղծարարները, Հանրապետական Վարչութեան տակ պաշտօն աճուրդի հանողները, դրամով քուէ գնողները երբեք չի պատժեր ու այս կարգի կաշառակերութիւնը կուսակցութեան հովանաւորութիւնը կը վայելէ: Սակայն պէտք է սխալած ըլլալս հրապարակաւ

խոստովանիմ, քանի որ տեղական թերթերէ տեղեկացայ թէ Միսիսիպի Նահանգին Հանրապետական կուսակցութեան առաջնորդներէն հինգ անձինք կաշառակերութեամբ ամբաստանուած ու դատի յանձնուած են։ Այս դէպքէն առաջ ալ ուրիշ բարձր պաշտօնեաներ, ինչպէս Միացեալ Նահանգաց նախկին Ներքին Գործոց Նախարարը կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ դատի յանձնուած էր, սակայն չէր պատժուած։ Բայց զօրաւոր պատճառներ ունիմ հաւատալու որ այս հինգ անձինք պիտի պատժուին, որովհետեւ ԱՆՈՆՔ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐ ԵՆ։

Ինչպէս ամէն երկրի, նաեւ Ամերիկայի օրէնքները կը գործադրըւին պարզ մահկանացուներու հանդէպ, որոնց քսակները պարարտ չեն, որոնք բարձր դիրք ու ազդեցութիւն չունին, որոնք երկրին զաւրիւն տոհմէն չեն սերած։ Օրինակ, գինեհատական օրէնքի գործադրութեան զոհերը հասարակ մահկանացուներ են, կարծես թէ բարձր դասակարգը, ազդեցիկ պաշտօնեաները, հարուստները ըմպելիք պահելու, ծախելու, գործածելու, արբենալու սխալմունքը չեն գործեր։ Կարծես թէ անոնք իրենց տուներուն մէջ ամբարած այլեւայլ ընտիր զովացուցիչ ու կազդուրիչ ոգելից ըմպելիքներ չունին ու Բագոսի տաճարներ չեն կանգնած իրենց նկուղներու մէջ։ Սակայն ոչ ոք անոնց հանգիստը կը խանգարէ։

Մուստաֆա Քէմալ նոր բարենորոգում մը եւս կը շնորհէ երջանիկ Թուրքիոյ։ Երջանիկ կ'ըսեմ, որովհետեւ Եւրոպական ազգերը իրենց երկիրները բարենորոգելու համար պէտք է դէպի Թուրքիա երես դարձնեն իբր օրինակ։ Այս նոր բարենորոգումը ՓԱՇԱ տիտղոսը կը ջնջէ, եւ անոնք որ այս տիտղոսին կ'արժանանան եւ կամ ունէին, յետ այսու պիտի կոչուին ՃԷՆԵՐԱԼ։ Արդեօք մնացորդ հայ ՓԱՇԱՆԵՐԸ ի՞նչ պիտի ըլլան։ ՃԷՆԷՐԱԼ չեն կրնար ըլլալ, քանի որ զինուորականներ չեն։ Ուրեմն պէտք է որ անոնք զինուորական ճիւղը ընտրեն, որպէսզի ՓԱՇԱ տիտղոսը կրնան ՃԷՆԷՐԱԼ-ի հետ փոխանակել։ Հայ Փաշաներու համար Բարեգործականներու ու Ռամկավարներու հսկայ բանակ մը կայ պատրաստ, եթէ Ճէնէրալ դառնալ կը փափաքին։

Մարդիկ կան, որոնք կը զարմանան թէ Պուլկարիոյ երկրաշարժին Հայ աղէտեալներու օգնութեան հասնելու համար Քալիֆորնիոյ անդ-

բանիկ Առաջնորդին անդրանիկ կոչին ժողովուրդը անտարբերութեամբ պատասխանած է: Հայ ժողովուրդը իրեն եղած դիմումներուն միշտ պատասխանած է, պայմանաւ որ կամ դիմումները մուրացիկ ձեւերով կատարուին, կամ ձեռնարկին մէջ կողմնակցութիւն մը գտնուի: Օրինակ, Հայաստանի մէջ Ամերիկահայ Տուն մը շինելու, Հայաստանի մէջ չորս տարի վերջ Նուպարաշէն գիւղ մը կառուցանելու, Կարմիր Խաչերու, Կուսակցութիւններու, Հայրենասիրացներու, Վերաշինացներու, Արշըն Մալ Ալան-ի սիրահարներու եւ ուրիշ կարգի դիմումները: Մինչեւ որ Առաջնորդը մուրացկանօրէն Հայ դռները ալ չառնէ, ոչ ոք իր քսակին բերանը կը բանայ: Պուլկարահայ կողմնակի Միութեան մը չգոյութիւնը, գործը դժուարութեան կը մատնէ:

Յուլիս 21, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Տարիներ առաջ Թուրքիոյ Շէրիի դատարանները չէին թոյլատրեր որ քրիստոնեայ մը դատարանին առաջ վկայութիւն տայ: Օրէնքը առանց վկան լսած ըլլալու, նախապէս անոր վկայութիւնը արգելքի տակ առած էր, որովհետեւ նա քրիստոնեայ էր, տարբերութիւն չէր ըներ թէ այդ վկան պատուաւոր, հաւատալի եւ ճշմարտախօս ճանչցուած մէկը եղած ըլլար: Մինչդեռ Թուրք մը, որչափ ալ անպատիւ, խարդախ ու ստախօս եղած ըլլար, դարձեալ վկայ ըլլալու իրաւասու էր, քանի որ նա մահմետական էր:

Թէպէտեւ այժմ ժամանակները փոխուած եւ տարիներէ ի վեր մահմետականի ու քրիստոնեայի միջեւ եղած այդ խտրականութիւնը վերցած է, այնպէս որ քրիստոնեայ մը մահմետականի համահաւասար վկայ դառնալու իրաւասու է: Սակայն մենք՝ Հայերս ունինք մեր մէջ Շէրիաթը ու անոր աններող ոգին իւրացնող անհատներ, որոնք հակա-Դաշնակցական ուղղափառներու հոսանքին կը պատկանին եւ Շէրիէթին այդ փտած ու նեխած օրէնքը Դաշնակցականներու հանդէպ իր խստութեամբը գործադրելու մարմաջով կը տառապին: Այդպիսիները Շէրիաթէն աւելի Շէրիաթճիներ են:

Սակայն դէպի Շէրիաթը արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ՝

անոր քրիստոնէի վկայութեան դէմ դրած արգելքը զուտ կրօնական համոզմունքի արդիւնք էր: Որովհետեւ քրիստոնեայ մը յանուն ԱԼԼԱՀԻ երդում առնելու որակումը չունէր, իսկ երդումը ճշմարտութիւնը խօսելու երաշխիք կը նկատուէր: Այսուամենայնիւ Շէրիաթը քրիստոնեային միմիայն բերանը կը գոցէր եւ վկայութիւն տալէ կ'արգիլէր, այնպէս որ քրիստոնեայ մը դատարան մտնելու եւ հոն տրուած ոեւէ վկայութիւն մտիկ ընելու եւ վկան տեսնելու կատարեալ ազատութիւն ունէր:

Հայ Շէրիաթճիները Դաշնակցականի մը ոչ թէ վկայութիւն տալը, այլ նոյնիսկ տրուած վկայութիւնը լսել ու վկան տեսնելը կը փափաքին արգիլել: Իրենց այս փափաքը կրօնական կամ քաղաքական համոզմունքի արդիւնք չէ, այլ անոնք կը ձգտին պատասխանատուութենէ խուսափիլ, իրենց աղտոտ ու դաւաճան արարքը պարտկել ու սքօղել կը խորհին Դաշնակցականներու բերանը, աչքը ու ականջը գոցելով: Արթնցէք, ով Հայ ԲԻՊ ՎԷՆ ՎԻՆՔԸԼ–ներ, ձեր շուրջը նայեցէք եւ տեսէք թէ ո՞ր դարու, ո՞ր երկրի մէջ կ'ապրիք:

Միացեալ Նահանգաց ՓՕՍՏ–ի Նախարարը տեսնելով որ Հարաւային Նահանգներու մէջ նամակատան պաշտօնները դրամով կը ծախուին, հրահանգ մը հանած է, որով կը սպառնայ արձակել այն պաշտօնեաները, որոնք իրենց պաշտօնները դրամով ծախու առած են: Սքանչելի կարգադրութիւն մըն է: Մէկը պաշտօն ձեռք ձգելու համար կաշառք կուտայ, քանի որ առանց կաշառքի չի կրնար պաշտօն ստանալ, եւ յետոյ թէ' ձեռք ձգած պաշտօնը կը կորսնցնէ, թէ' տուած դրամը: Մինչդեռ պաշտօնը աճուրդի հանող բարձր անձնաւորութիւնը թէ' առած դրամը կը պահէ, եւ թէ' ծախած պաշտօնը թափուր իրեն ետ կուգայ, անգամ մը եւս աճուրդի հանելու համար անշուշտ: Յետ այսու պաշտօնները ամսական վճարումներով — ԻՆՍՏՕԼՄԷՆՏ — ծախու առնելը խելացիութիւն պիտի ըլլայ, քան թէ կանխիկ վճարումով:

Մեքսիկոյի նորընտիր Նախագահը, Օպրըկօն, անկասկած հայրենասէր մըն էր, սակայն նա իր հայրենիքը սիրելու իր մասնաւոր ձեւը ունէր, իսկ անոնք որ իր սիրած ձեւով չէին սիրեր ՀԱՅՐԵՆԻՔ–ը, իբր հայրենիքի դաւաճաններ կը վարուէր անոնց հետ: Նախագահի ընտր–

րութեան առթիւ երեք թեկնածուներ կային հրապարակ, նա երկուքին հանդէպ հաշտ չէր, եւ ընտրութենէն առաջ այդ երկու թեկնածուները սպաննուեցան եւ Նախագահի ընտրութիւնը կատարուեցաւ միայն մէկ թեկնածուով — իրմով։ Հայրենիքը տարբեր ձեւով սիրող ուսանողի մը արձակած գնդակը հայրենասէր Օպրէկոնին կեանքին վերջ տուաւ։ Երանի թէ այս ցաւալի սպանութիւնը Մարդկութիւնը, կամ Հայրենիքը սիրել ու անոնց ծառայելը մենատիրութիւն ընող ուրիշ երկիրներու ՍԻՐԱՄՈԼ-ներու համար դաս մը դառնար ու անոնք ԳԱՂԱՓԱՐ-ի մէջ քիչ մը ԱԶԱՏ ՍԷՐ-եաններ դառնային։

Նիւ Եորքի մէջ հայ խմբագիր մը պրն. Վ. Գարտաշեանի բացակայութեան անոր գրասենեակը առանց հրաւէրի մտած եւ կարգ մը կարեւոր թղթեր ԹՌՑՈՒՑԱԾ է կ'ըսուի։ Կ'երեւի թէ մեր խմբագիրը իր սուղ ժամանակի մէկ մասը — ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐՈՒ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԹԱՓԱՆՑԵԼՈՒ է — արհեստը իւրացնելու նուիրած է։ Եթէ այդ խմբագիրը Հայրենասիրութենէ մղեալ այս կարգի ճարպիկութիւն ու աչքբացութիւն ընելու չափ զոհող է, պէտք է անմիջապէս զինք Մոսկուա ղրկել, ուր, Կրէմլին-ի մէջ, կը գտնուին բոլշեւիկ եւ Թուրք յարաբերութիւններու գաղտնեաց պահարանները, եւ այդ գաղտնիքները իրեն շատ նիւթ կրնան մատակարարել իբր ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ու ԱԶԳԱՍԷՐ խմբագիր։

Քալիֆորնիոյ նահանգը անցեալ մէկ տարուան մէջ գինեհատական օրէնքը եղծանողներէն միայն 41,000-ը ձերբակալած է, եթէ այդ օրէնքը եղծանողներու բոլորն ալ բանտարկած ըլլար, ամբողջ նահանգը մի մեծ բանտի պէտք էր վերածել, առանց բանտապահի, եւ հաւանական է առանց դատաւորի, իսկ եթէ ազատ մնար մի դատաւոր օրինազանցները դատելու համար, բանտարկեալներէն ոեւէ մէկը կրնար ըսել — ԱՆՄԵՂՆ Ի ՁԷՆՋ ՆԱԽ ՆԱ ԸՆԿԵՍՑԷ ՔԱՐ Ի ՎԵՐԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԼՈՑ—։

Գինեհատական օրէնքը գործադրող պաշտօնեաները սկսած են քիչ մը շնորհք ցոյց տալ իրենց պաշտօնի կիրարկման մէջ։ Վերջերս Շիքակոյի մէջ ոստիկանատուն մը խուզարկութեան կ'ենթարկեն ու հոն գտնուող ոստիկաններու բոլորի քովն ալ ըմպելի կը գտնեն։ Օրէնքը

գործադրող պաշտօնեաները, եթէ փափաքին, շատ լաւ գիտեն ո՞ւր եւ ուրո՞ւ քով եւ ո՞ր ժամանակին գտնել այդ արգիլեալ ապրանքը:

Յուլիս 28, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Մեր Ազգային Պատմութիւնը Արշակաւան անուն քաղաք մը կ'արձանագրէ, կառուցուած Արշակ Թագաւորին կողմէ: Այս քաղաքը պատմութեան մէջ մասնաւոր ուշադրութեամբ արձանագրուած է, ոչ թէ Թագաւորին կողմէ կառուցուած ըլլալուն համար, այլ այն պատճառով որ այդ քաղաքը ամէն կարգի ոճրագործներու համար ապաստանարան մըն էր (ՍԷՆԿՉԻՒԷՐԻ): Թագաւորը հրամայած էր որ այն ոճրագործները, որոնք Արշակաւան կ'ապաստանին, օրինական հետապնդումէ ու պատժէ զերծ մնան: Կարճ միջոցի մէջ Արշակաւան իր բնակչութեան քանակով զարգացաւ եւ մեծ քաղաք դարձաւ:

Այժմ այդ հին օրին յաջորդը Նոր Օր-ը ունինք, որն Դաշնակցութեան դէմ ամէն կարգի յանցանք ու յարձակում գործողներու եւ Դաշնակցական անհատները անուանարկողներու համար ապաստանարան կը ներկայանայ: Հին օրին տէրը, Արշակ Թագաւոր, Արշակաւան ապաստանող ոճրագործները միայն պատժէ զերծ կը պահէր, իսկ ոճրագործը դարձեալ ոճրագործ կը մնար, իսկ Նոր Օր-ի տէրը իրեն ապաստանող յանցագործը անմեղ ցոյց տալու ամէն ջանք կը թափէ. կը հիւրընկալէ զայն, իր էջերը անոր Թունաւոր ձափռուքներու առջեւ լայն կը բանայ, անոր անհեթեթ, այլանդակ եւ ատելութիւն ցանող տեսակէտները առանց ոեւէ դիտողութեան իր ընթերցողներուն կը հրամցնէ: Այսպէս Նորը Հինը կը գերազանցէ:

Ամերիկեան Կեդրոնական Կառավարութեան գինեհատական օրէնքը գործադրող պաշտօնատունը իր պաշտօնեաները ծպտեալ Նիւ Եորքի գիշերային ակումբները կը ղրկէ, որպէսզի անոնք այդ տեղերը յաճախելով փաստեր հաւաքեն թէ այդ ակումբները ըմպելիք կը ծախե՞ն: Պաշտօնեաները որպէսզի անմեղ երեւոյթ ստանան եւ իրենց վրայ ոեւէ կասկած չհրաւիրեն, իրենց կիները մէտեղ կը տանին, փառաւոր կը կոնծեն, շիշ մը ՇԱՄՊԱՆԻԱՅԻ համար քառասուն տոլար կը վճարեն, երեկոյեան մը խրախճանքն ու գինարբուքը $380.00 կ'արժէ: Կառա-

վարութիւնը այս կարգի պաշտօնեաններու ծախքին համար կը վճարէ $ 75,000:

Եթէ օրինազանցութեան փաստ հաւաքելու համար կառավարութիւնը $75,000 ծախսելու պէտքը կը զգայ, ուրեմն պարզ մահկանացու մը իրեն դէմ եղած անիրաւութիւնը փաստելու համար որչա՞փ դրամ պէտք է ծախսէ: Պաշտօնեաները փաստ հաւաքելու համար ըստիպուա՞ծ էին $40·00 վճարել շիշ մը ըմպելիքի: Անհրաժե՞շտ էր պաշտօնեաները, փաստ հաւաքելու համար, լաւ մը քէֆ ընէին ի հաշիւ կառավարութեան եւ մէկ երեկոյեան սեղանին համար ծախսէին $380·00 Գինեհատական օրէնքին պաշտպանները թող պատասխանեն այս հարցերուն:

Նախագահի ընտրութեան համար Հանրապետական եւ Ռամկավար կուսակցութիւնները այս տարի մօտաւորապէս տասը միլիոն տոլար պիտի ծախսեն, որպէսզի Ամերիկեան քուէարկուները կրթեն եւ շիտակ քուէ տալու ճամբան սորվեցնեն: Ամերիկեան ժողովուրդը շատ հաստգլուխ ըլլալու է որ չորս տարին անգամ մը այս կերպ դաս առնելու հարկին տակ կը գտնուին:

Օգոստոս 4, 1928

ՁԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Սովիէտ Ռուսիոյ վերջին նորութիւնն է երկրագործական ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՅ: Այսինքն կեդրոնէն ընտրուած եւ կարգուած պաշտօնեայ մը, որն անսահման իշխանութիւն պիտի ունենայ գիւղացիին ըսելու թէ ե՞րբ, ի՞նչ, ինչպէ՞ս եւ որչա՞փ պիտի ցանէ, քանի ժամ պիտի աշխատի, ինչպէս մայր մը իր մանուկը կը կառավարէ: Մեզ կ՚ըսէին թէ Ռուսիան հսկայական յառաջդիմութիւն ըրած է վերջին տաս տարիները, թէ ժողովուրդը ոչ թէ միայն տնտեսականօրէն, այլ նոյնիսկ մտաւորապէս բարգաւաճ ու զարգացած վիճակ մը ունի եւ այլեւս իր նախկին անգրագէտ ու անգիտակ վիճակին մէջ չապրիր: Սակայն Դիկտատուրայի շարունակութիւն, ընդարձակում ու ընդլայնումը այդ հաւաստիքներուն հակառակը կը փաստեն: Դիկտատուրա եւ Ազատութիւն երկու հակոտնեայ բեւեռներ են, որոնք չեն կրնար միանալ: Դիկ-

տատուրայի տակ ապրող, գործող ու շնչող ժողովուրդ մը ոչ թէ իր ունեցածին վրայ մտաւոր պաշար մը կ'աւելցնէ, այլ իր նախկին ունեցածը կը կորսնցնէ:

Քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ Դիկտատուրան պատերազմի ծընունդն էր,— ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՉԱՐԻՔ ՄԸ — եւ պատերազմի անհետանալովը հաստատուած Դիկտատուրան եւս կամաց կամաց անհետացաւ: Ռուսիոյ մէջ հաստատուած Դիկտատուրան փոխանակ կամաց կամաց անհետանալու, աւելի խորունկ արմատներ կ'արձակէ, աւելի կը տարածուի: Ուրեմն պատերազմը, ոչ թէ արտաքին, այլ ներքին, դեռ հոն կը շարունակուի. ինչպէս ուրիշ պատերազմներ, նոյնպէս ներքին այս պատերազմը վերջ չի կրնար գտնել, մինչեւ որ պատերազմող կողմերէն մին, իշխող կամ իշխուող, չպարտուի ու ուժասպառ չըլլայ: Վայ անոնց որ այդ օրերուն պիտի ապրին:

Թուրքիոյ մէջ անձնասպանութիւնը սկսած է բազմապատկուիլ, ոմանք խեղդուելով, ոմանք դանակով, ոմանք ղնդակով, ոմանք թոյնով, ոմանք կախուելով իրենց կեանքին վերջ կուտան: Արդեօ՞ք Թուրք ժողովուրդը այս աշխարհի վրայ իր պաշտօնը կատարած, իր գործը գլուխ հանած, երկրագնդէս իսպառ հեռանալու պատրաստութեան վրայ է: Կամ իր անձէն դուրս ոչ ոք մնա՞ց սպաննելու: Եթէ այսպէս է, ի սրտէ անոր բարի եւ անդարձ ճանապարհ ու յաջողութիւն կը մաղթեմ:

Վերջերս Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներէն Կուտանիոյ եւ Պրուսայի մէջ ծագած հրդեհները մեծ աւերներ գործած են: Ամերիկեան թերթերու տուած տեղեկութեանց համաձայն, ՋՈՒՐԻ ՊԱԿՍՈՒԹԻՒՆ-ը մեծ դեր խաղացած է հրդեհի տարածութեան մէջ: Պրուսան որ իր ջուրի առատութեամբ հանրածանօթ էր, տները եւ փողոցները հոսող ջուրերու կարկաչներով լեցուն էին, ինչպէ՞ս կարելի է ջուրի պակասութիւն ունենալ: Երեւակայեցէք կաթնաման մը որ կաթով լեցուն ղեաին դրուած է, անոր կողքին գետնի վրայ պառկած է կատուի ձագ մը որ իր անօթութիւնը յագեցնելու համար կաթնամանը դրսէն կը լիզէ եւ չի գիտեր ինչպէս կաթնամանէն վեր մագլցիլ ու կաթը խմել, հուսկ յետոյ այդ կատուի ձագը կաթով լեցուն կաթնամանին քով սովահար կ'իյնայ: Ահաւասիկ Թուրք ժողովրդեան պատկերը, առատու–

թիւններով շրջապատուած, սակայն զանոնք վայելելու միջոցներուն անգիտակ խեղճութեան մէջ կը տապլտկի:

Նիւ Եորքի Մկրտչական Գողգոթայ եկեղեցւոյ հովիւ Ստրէտըն, որ ամերիկեան կրօնական հրապարակը դրաւող հարիւրաւոր բողոքական ՊԱԳ–երու գլխաւորն է, իր մէկ կիրակնօրեայ պաշտամունքին մէջ իր քարոզին նիւթը ըրած էր Նիւ Եորք նահանգի կառավարիչ եւ յաջորդ նախագահական թեկնածու Սմիթ–ը, եւ զայն անուանած էր — ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃՇՄԱՐԻՏ ՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՆԱՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԹՇՆԱՄԻ—: Սմիթ Պատ. Ստրէտընի նամակ մը գրելով՝ զայն հրաւիրած էր որ մի ուրիշ կիրակի օր միեւնոյն եկեղեցւոյ մէջ, իր ժողովրդեան եւ իրեն ներկայութեան իր ըրած ամբաստանութիւնները անգամ մը եւս կրկնէր եւ իրեն միջոց տար իր ամբաստանութիւններուն պատասխանելու եկեղեցւոյ մէջ: Պատ. Ստրէտըն եղած առաջարկը ընդունած էր, բարեփոխելով զայն **թէ** ժողովը փոխանակ իր եկեղեցւոյ մէջ ըլլալու, ընդարձակ սրահի մը մէջ տեղի ունենար, առարկելով թէ եկեղեցին ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՎԱՅՐ ՉԷ:

Երբ քարոզիչ մը քաղաքական խնդիրներու մէջ կը մխրճուի, իր եկեղեցին քաղաքական բեմի կը վերածէ, այն ատեն չխորհի՞ր թէ եկեղեցին կրօնական վայր մըն է, ու ինք կրօնքի պաշտօնեայ մը, քանի որ իր խօսքերուն պատասխան մը չպիտի կրնայ տրուիլ հոն: Սակայն երբ իրեն պատասխանել առաջարկուի միեւնոյն բեմէն, երեւոյթը անմիջապէս կը փոխուի եւ եկեղեցին կը դառնայ կրօնական վայր մը: Ուրեմն, եկեղեցւոյ բեմին հանգամանքը փոխողը ոչ թէ հոն կատարուած խօսակցութեան նիւթն է, այլ այդ նիւթին ներկայացման ձեւը ու ներկայացնող անձը: Ուրիշ խօսքով, քարոզիչ մը եկեղեցւոյ բեմը ամէն կարգի նիւթերու համար գործածելու իրաւունքը ունի, պայմանաւ որ իր դէմ ընդդիմախօս մը չգտնուի: Իրեն հոն պատասխան չտրուի: Իսկ երբ միեւնոյն բեմէն իրեն պատասխանել առաջարկուի, եկեղեցւոյ դռները, եկեղեցւոյ անդամներու ականջները առաջարկուած պատասխանին ու առաջարկող անձին դէմ անմիջապէս կը գոցուին:

Սմիթ մերժեց Ստրէտընի բարեփոխուած առաջարկը ընդունիլ եւ պնդեց որ ժողովատեղին միեւնոյն եկեղեցին ըլլայ: Ստրէտըն իրա–

յատուկ տաղանդ մը ցուցադրեց հոս, Սմիթը ԵՐԿԶՈՏ ու ՆԵՆԳԱՄԻՏ անուանելով: Ամբոխավարութեան գլուխ գործոց մը: Սարէտըն նենգօրէն կը խուսափի Սմիթի առաջարկը ընդունելէ, ու իր նենգութիւնը ծածկելու համար ՍՄԻԹ ՆԵՆԳ կ'անուանէ: Սարէտըն քաջութիւնը չունենար իր ըրած ամբաստանութեան պատասխանները իր ժողովրդեան հետ, ու անոնց ներկայութեան լսելու: Սարէտըն առնականութիւնը չունենար թոյլատրելու որ իր ժողովուրդը իբր դատաւոր լըսէ ամբաստանեալը եւս, ինչպէս լսած էր ամբաստանութիւնը, եւ այսպէս իրեն արժանի բաժին ինկած երկչոտութենէն ազատուելու համար, Սմիթը ԵՐԿԶՈՏ կ'անուանէ: Ահաւասիկ բարոյականի անունով խօսող մարդու մը բարոյականի չափանիշը:

Օգոստոս 18, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Տրապիզոնի մէջ Օգոստ. 20-ին տաս ոտք խորունկ ձիւն տեղացած է, 12 անձինք, ոչխարներու հօտեր եւ կենդանիներ ցրտէն սառած են, բերքերը փճացած են: Հաւատացեալ Մուսուլմանները Աստուծոյ բարկութեան մէկ նշանը կը նկատեն այս տարօրինակ ու անսովոր ձիւնը, ինչպէս Զմիւռնիոյ երկրաշարժը Ալլահին պատիժը կը նկատէին: Ալլահին բարկութիւնը մեղմացնելու ու անոր գութը իրենց վրայ հրաւիրելու համար հաւատացեալները գիշեր ցորեկ մզկիթները կը լեցուին, կ'աղօթեն Ալլահին, որպէսզի տեղացող ձիւնին վերջ տայ, ցրտերը դադրեցնէ, տաք օդեր ղրկէ: Ոչ թէ միայն Մահմետական հաւատացեալներու, այլ ուրիշ բոլոր կրօնքներու հետեւողներու հաւատքին մէկ մասը կը կազմէ աղաղրանքներ, հրամաններ տալ Աստուծոյ, խնդրել անկէ որ նա իր ծրագիրը եւ իրերու բնական ընթացքը փոխէ ու իրենց մտանանչած ու փափաքած ձեւով կառավարէ տիեզերքին գործերը:

Պատերազմի միջոցին էր, օր մը ջերմ հաւատացող բարեկամ մը այցելութեան եկաւ ինծի մօտ: Բնականաբար մեր խօսակցութեան նիւթն էր պատերազմը: Խօսակիցս յարեց — ԱՂՕԹԵՆՔ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՐ ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԵՐՋ ՏԱՅ—: Իրեն հարցուցի,— Աստուծոյ կը հաւատա՞ս: Պատասխանեց այո: Հարցուցի,— կը հաւատա՞ս որ Աստ-

ուած ամենագէտ է—: Պատասխանեց այո: Արդ քանի որ կը հաւատաս որ Աստուած գիտէ թէ պատերազմ մը կայ աշխարհիս վրայ, կարող է այդ պատերազմին ակնթարթի մը մէջ վերջ տալ, եթէ կամենայ, այլեւս ինչո՞ւ Աստուած նեղել, մանաւանդ խնդրել որ իր ամենագիտութիւնը մէկդի թողու, իր ծրագրէն հրաժարի, ու մեր խիստ սահմանափակ գիտութեան հետեւելով՝ մեր խորհուրդներուն ի սպաս դնէ իր ամենակարողութիւնը: Այս, հաւատացեալները կը ձգտին, կը փափաքին Աստուծմէ վեր ըլլալ, Աստուծմէ բարձր ըլլալ ու աշխարհը կառավարել իրենց ուզածին պէս, եւ ոչ թէ հպատակիլ անոր անսահման կամքին, ինչպէս իրենք կը հաւատան ու կը դաւանին: Ըստ Սուրբ Գրոց, այս ոգին էր պատճառը որ Աստուած հրեշտակներէն ոմանք իրենց փառքերէն մերկացուց ու զանոնք Սատանաներու վերածեց: Տակաւին հաւատացեալները իրենց պաշտած Սուրբ Գիրքին բովանդակութենէն դաս ու օրինակ չեն առներ եւ դէպի սատանայութիւն կ'ընթանան:

Երբ Միացեալ Նահանգաց Արտաքին Գործոց Քարտուղարը Եւրոպա գնաց պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու ձգտող իր ջատագոված միջազգային դաշնագիրը վաւերացնել տալու համար, Լոնտոնի եկեղեցիները աղօթքի ժողովներ սարքեցին խնդրելու Աստուծմէ որ այդ դաշնագրութեան յաջող ելք տայ որպէսզի պատերազմները վերջանան: Գեղեցիկ գաղափար եւ մարդասիրական ձգտում: Սակայն երբ պատերազմի մէջ էին, միեւնոյն եկեղեցւոյ մէջ, միեւնոյն Աստուծոյ կ'աղօթէին, որպէսզի պատերազմի յաղթութիւնը իրենց տայ եւ թշնամին ջախջախուի: Արդար Աստուծոյ մը պատասխանը պէտք է ըլլայ, — Վայ ձեզ դպրաց եւ փարիսեցւոց կեղծաւորաց, զի նման էք գերեզմանաց բռելոց, որ արտաքոյ երեւին գեղեցիկ եւ ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց եւ ամենայն պղծութեամբ—:

Եթէ ցուրտ է, ջերմութիւն պահանջել, եթէ երաշտ է, անձրեւ պահանջել: Այսինքն երկինքը ինչ որ կուտայ, անով չգոհանալ ու անոր հակառակը պահանջել: Այս է հաւատքի արդիւնքներէն մին: Եթէ հաւատացեալ մը ինքզինք արտօնեալ կը զգայ, յանուն իր դաւանած կրօնքի, Աստուծոյ գործերուն միջամուխ ըլլալ ու անոր գործելու հրահանգներ տալու, այլեւս ինչո՞ւ զարմանալ երբ այդ հաւատացեալները մարդոց առօրեայ գործերուն, ապրելակերպին կը խառնուին եւ

կը ձգտին որ բոլոր մարդիկ իրենց ցոյց տուած ուղղութեան համաձայն ապրին, եւ անսաստողներուն օրինական ու բարոյական պատիժներ կը սահմանեն:

Պատուելի Ստրէտըն, Ուղղափառ Բողոքականներու Պապը, Նախագահութեան Թեկնածու Սմիթի ետեւէն ինկած՝ ամէն միջոցի կը դիմէ զայն վարկաբեկելու համար, անոր հետեւած կրօնքին ու գինեհատական օրէնքի հանդէպ անոր ունեցած տեսակէտին պատճառաւ: Պատ. Ստրէտըն Հարաւային Նահանգներու մէջ կրօնական ժողովներ կը սարքէ եւ ունկնդիրներուն կը պատուիրէ որ աղօթքի ու ծոմապահութեան օրեր նշանակեն եւ Աստուծոյ դիմեն, որպէսզի Աստուած Սմիթի յաջողութիւն չտայ: Պատ. Ստրէտըն կը խորհի թէ Աստուծոյ հետ ուխտ կնքած է, փոխադարձ օգնութեան դաշինք կապած է: Այդ դաշինքի համաձայն Պատ. Ստրէտըն Աստուծոյ կը հաւատայ, իր աղօթքներովը, քարոզութեամբը Աստուծոյ փառքը կ'աւելցնէ, նա Աստուծոյ կուտայ բան մը, որուն Աստուած կարիք ունի, եւ ի փոխարէն իր այս կերպ ծառայութեան, կը պահանջէ որ Աստուած ալ իրեն օգնութեան գայ, իր զգացած կարիքին գոհացում տայ ու իր խնդիրները կատարէ: Կը փափաքինք գիտնալ թէ արդեօք Աստուած քանի՞ մարդոց հետ այս կարգի դաշինքներ կնքած է, որոնք իրարօգնութեան բնոյթ ունին, եւ եթէ կնքած է, արդեօք այդ կարգի դաշնագրերու վրայ իբր — ԱՆՊԷՏ ԹՂԹԻ ԿՏՈՐՆԵՐ — նայած չէ՞:

Մկրտչական Ներքին Միսիոնարական Գործին գանձապահը աներեւութացած է: Անոր հետ աներեւութացած է նաեւ Մէկ Միլիոն Տոլար Գործի գանձէն: Այդ անհետացած գանձապահը փոխանակ Մկրտչական եկեղեցիներու մէջ փնտռելու, գերասանուհիներու սենեակներու մէջ կը փնտռեն, որովհետեւ այդ գանձապահը իր միսիոնարական գործի ասպարէզ ընտրած է եղեր դերասանուհիները իր հաւատքին բերելու եւ իր ճամբուն դարձնելու խիստ անհրաժեշտ գործը, որն ուրիշները անտես առած են: Անշուշտ գանձապահը ուշ կամ կանուխ պիտի գտնուի եւ նա իր միսիոնարական գործի յաջողութեան մասին իր տեղեկագիրը պիտի տայ: Սակայն չենք գիտեր թէ անհետացած մէկ միլիոն տոլարէն որչա՞փը Գործին գանձանակը պիտի վերադառնայ: Եթէ այս կրօնական կազմակերպութիւնը իր գանձին մէջ մէկ միլիոնէն աւելի դրամ չունենար, գանձապահը անկէ մէկ միլիոն չէր կրնար

խօսել: Կրօնական կազմակերպութիւններու պահեստի ուժը, որու մասին այնչափ կը յօխորտան, ոչ թէ անոնց դաւանած սկզբունքներու եւ քարոզած գիրքերու մէջ է, այլ անոնց թաղուն գանձանակներու մէջ:

Սեպտեմբեր 15, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Մինչ Եւրոպիոյ ժողովուրդները դէպի Հանրապետական վարչաձեւ կ'ընթանան, Ալպանիան Թագաւորութիւն կը հաստատէ: Ահաւասիկ Եւրոպիոյ մէջ իբր Ասիացի ապրող ժողովուրդ մը: Վստահ եմ որ եթէ Ալպանացիներու մէկ մասը Ասիականութիւնը ներկայացնող Մահմետական կրօնքին հետեւողները չըլլային, պիտի նախընտրէին Հանրապետական վարչաձեւը: Թագաւորութեան հաստատուելէն վերջ Թագաւորին ամուսնութեան խնդիրն է որ աւելի լուրջ կերպարանք առած է: Զօկուն, իբր Թագաւոր, պէտք է որ Թագաւորական զարմէ աղջկան մը հետ ամուսնանայ: Ռումանիոյ կամ Իտալիոյ արքայական տոհմէն աղջիկներու անունները կը յիշուին: Սակայն այդ աղջիկները քրիստոնեայ են, իսկ Զօկուն մահմետական: Շշուկներ կան որ հաւանական է որ Զօկուն քրիստոնեայ դառնայ քրիստոնեայ աղջկան մը հետ ամուսնանալու համար, եւ այս փսփսուկները արիւնհեղութեան դուռ բացած է Ալպանիոյ մէջ: Եթէ Թագաւոր Զօկու խելացի մարդ է եւ իր երկրին խաղաղ բարգաւաճման ցանկացող, իր ամուսնութեան խնդիրը հայրենիքի անդորրութեան կը զոհէ եւ ամուրի կը մնայ:

Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք որ Անատոլուի մէջ մզկիթ մը փլեր եւ մի քանի մահմետականներ փլատակներու տակ թաղուեր են: Կարծես թէ Թուրքիոյ համար մեծ աղէտի լուր մը եղած ըլլայ մզկիթի մը փլումը եւ մի քանի անձերու կորուստը: Թուրք ժողովուրդը ի վաղուց վարժուած է տեսնել, ոչ թէ մզկիթի մը փլումը, այլ ամբողջ երկրին փլումը եւ միլիոնաւոր մարդոց այդ փլատակներու տակ կորսուիլը: Երբ ամբողջ երկիր մը կը փլի, այլեւս ի՞նչ նշանակութիւն կրնայ ունենալ մզկիթի մը փլումը:

Մարդ որչափ ապրի, այնչափ շատ բան կը սորվի: Ազօթքներու

պատասխաններ ստանալու մասին շատ բան լսած ու կարդացած էի, առանց տեսած ըլլալու: Մի քանի օր առաջ կին մը դատարանի մէջ խոստովանեցաւ որ նա իր սենեակին մէջ փակուած՝ Աստուծոյ առաջ ծունկի եկաւ եւ ջերմօրէն աղօթեց որ Աստուած իր ամուսնու ձեռնարկին յաջող ելք տայ, երբ իր ամուսինը դրամատուն մը կողոպտելու գործին վրայ էր: Պէտք է որ այդ կինը իբր ոճրի մասնակցող մէկը պատժուի, քանի որ ոճիրին յաջողութեան նպաստած եւ նպաստելու ձգտած էր իր աղօթքով:

Սովիէտ Հայաստանի թերթերը քաջալերական լուրեր կը պարունակեն իրենց էջերուն մէջ: Հայ Համայնավարներու Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար «ԸՆԿԵՐ» Հայկազ Կոստանեան իր մէկ տեղեկագրով կը մատնանշէ «ԸՆԿԵՐ»-ներու կատարած դրամական զեղծում, մսխում եւ վատնումները եւ կ'ըսէ թէ — ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՋՈՒՐՆ ԵՆ ԹԱՓՈՒՄ ԴՐԱՄՆԵՐԸ—: Ոչ թէ — ՔԱՄՈՒՆ ՏՐՈՒԱԾ — գումարներու մերկացման խնդիրն է քաջալերականը, ինչ որ արդէն ծանօթ իրողութիւն մըն էր այդ այլ մերկացման ձեւ ու միջոցն է քաջալերականը: Ցարդ այդ կարգի մերկացում կատարողները — ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ — էին եւ այդ մերկացումները իբր չարամտութեան ու թըշնամութեան արդիւնք կ'որակուէին. իսկ այժմ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐ մըն է մերկացնողը: Յետոյ, մերկացում ու բողոք կատարողը իբր ԹՇՆԱՄԻ հալածանքի կ'ենթարկուէր, իսկ այժմ մերկացում ու բողոքը ներքին շարքերէն կուգան:

Համայնավար Հայկազ Կոստանեան կ'երեւի կարող դիւանագէտ եւ ՏԱԿՏԻՇԸՆ մըն է: Որովհետեւ երբ ԸՆԿԵՐՆԵՐ-ու ապիկարութիւնն ու անճարակութիւնը, վարչական սիստէմին ախտաւոր ու պակասաւոր կողմերը ցոյց կուտայ, իր միեւնոյն տեղեկագրով կ'ըսէ — ԱՄԵՆԱՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, ԱՄԵՆԱԹՇՆԱՄԱԿԱՆԸ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ Է ԵՒ ՄԵՆՔ ՊԷՏՔ Է ՊԱՅՔԱՐ ՄՂԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋԳՏՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ—: Եթէ Դաշնակցութեան դէմ այս հալածանքը կցած չըլլար իր տեղեկագրոյն, շատ բնական է որ բոլշեւիկները ԸՆԿԵՐ Հայկազ Կոստանեանը թշնամի, հակառակորդ եւ հակայեղափոխական ԴԱՇՆԱԿ-ներու շարքին դասէին ու իբր այդպիսին վարուէին անոր հանդէպ:

Ուղղափառ Համայնավարներու համար ապիկար ու զեղծարար պաշտօնէութիւն մը, ախտաւոր ու վատթար սիստէմ մը, ԲԱՆՈՒՈՐ-ԳԻՒՂԱՑԻՈՒՆ պէտքերուն յատկացուելիք գումարները ՋՈՒՐԸ ԹԱՓՈՂ եւ ՔԱՄԻՒՆ ՏՈՒՈՂ ԸՆԿԵՐ-ներու գործունէութիւնը աւելի նախընտրելի, աւելի տանելի ու աւելի նպատակայարմար են քան թէ ազգային ճգնումները: Համայնավարները իրենց այս նախընտրութեան շարժառիթը լռելեայն կը խոստովանին, երբ ազգային ճգնումները իրենց վտանգաւոր թշնամին կը նկատեն:

ԸՆԿԵՐ Գրիգոր Վարդանեան դարձեալ արտասահման ղրկուած է Հօկերը վերակազմելու համար: Միեւնոյն Համայնավար Վարդանեանն էր որ երկու տարի առաջ Ամերիկա եկաւ Հօկերը կազմելու: Եթէ երկու տարուան մէջ կազմակերպութիւն մը ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԵԼՈՒ հարկին տակ կը գտնուի, դա կը նշանակէ թէ, կամ այդ կազմակերպութիւնը գոյութեան դատին չունի, իր միջավայրին խորթ է, հետեւաբար ժամանակավրէպ. եւ կամ կազմակերպողը անճարակ, անընդունակ եւ գործին անյարմար էր: Քանի որ Համայնավարները Հօկերը վերակազմելու գործը զայն կազմողին կը յանձնարարեն կրկին անգամ, ըսել է թէ անոնք կը հաւատան որ Հօկերը կազմող ԸՆԿԵՐ Վարդանեան այդ գործին յարմար անձն է եւ կը սպասեն որ նա ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՓՈԽԷ: Ինչո՞ւ չէ, միթէ՞ ամբողջ աշխարհը յեղափոխող հզօր, հուժկու Համայնավարութիւնը չի կրնար ժամանակը փոխել: Երազողներու համար անկարելի բան չկայ աշխարհիս վրայ:

Մեռած, քանիցս թաղուած եւ սակայն դեռ յարութիւն չառած Դաշնակցութեան դէմ, անոր քարոզած սկզբունքներուն դէմ մաքառելու, պայքարելու համար է որ բոլշեւիկները Հօկերու վերակազմութեան պէտքը կը զգան: Եթէ դիակի, կամ անոր աճիւններու անգործունէութեան դէմ պայքարելու համար Հօկերը վերակազմելու կարիքը կը զգան, հապա եթէ այդ մեռեալը օր մը յարութիւն առնէ, արդեօք այդ օրը բոլշեւիկները ի՞նչ պիտի ընեն: Կարծեմ յարութեան այդ մղձաւանջն է որ բոլշեւիկներու երկաթէ ջիղերը կը թուլցնէ:

Սեպտեմբեր 22, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ազատական-Ռամկավար կուսակցութիւնը վերջերս 25-ամեայ մը տօնելով՝ ջրհորը քար մը նետեց, 40 իմաստուններու կարիք կայ այդ քարը ջրհորէն հանելու միջոց մը գտնելու համար: Չի գիտցուիր թէ այդ 25-ամեան ի՞նչ բանի համար էր, Խ–ութեա՞ն, Ծննդեա՞ն, Յղացմա՞ն. եթէ ծննդեան էր, 25 տարի առաջ Ազատական-Ռամկավար կուսակցութիւն մը գոյութիւն չունէր: Եթէ յղացման էր, հայր-Հնչակեան եւ մայր-Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութիւններու ապահարզանը 25 տարիէն շատ աւելի առաջ էր: Եթէ Խ–ութեան էր, ալ աւելի հին եղած պէտք էր ըլլար:

Ազատական-Ռամկավար կուսակցութեան ճիւղահամարը հետեւեալն է: Հնչակեան ծնաւ զՎերակազմեալ Հնչակեան: Վերակազմեալ Հնչակեան ծնաւ զՀայ Սահմանադիր Ռամկավարական: Հայ Սահմանադիր Ռամկավարական ծնաւ զԱզգային Ռամկավարական: Ազգային Ռամկավարական ծնաւ զԱզատական Ռամկավար: Հետեւաբար Ազատական-Ռամկավարը Հայ Հնչակին հինգերորդ շառաւիղն է: Նա ծնունդ չէ: Եթէ ծնունդ եղած ըլլար, իր ծննդեան որոշ օրը ունեցած պիտի ըլլար, որն ամէն պարագայի տակ 25 տարի չէ: Ըստ քրիստոնէական վարդապետութեան, նա Խ–ութիւն պէտք է եղած ըլլայ: Ի սկզբանէ էր Ազատական-Ռամկավար, եւ Ազատական-Ռամկավարն էր առ Հնչակեան, եւ Հնչակեան էր Ազատական-Ռամկավարն: Ուրեմն Ազատական- Ռամկավարն ծնունդ մը չէ, այլ հայր Հնչակեանի համահաւասար, անոր հետ Խ–ութիւն ունեցող, անոր տարիքով ու հասակով, անոր մէկ անբաժան, երբեմն ալ բաժնուած եւ սակայն դարձեալ անբաժան մնացած մասը: Այնպէս որ ոեւէ Թուական իբր տարեդարձ կրնայ գործածուիլ:.

Ըստ Զրադաշտական վարդապետութեան, Հայր Զրուան — Հնչակ — 1000 տարի մատաղ ու զոհ մատոյց, որպէսզի զաւակ մը ունենար: ԶԻՐՆ ԶԻՒՆ, ՎԱՍՆ ԶԻՒՆ ՀԱՇՏ ԱՌՆԷՐ, ինչպէս Եզնիկ Կողբեցին վայելչօրէն ըսած է: Հայր Զրուան 1000 տարի վերջ զգաց որ յղի էր երկուորեակով — Վերակազմեալ եւ Ռամկավար —: Նա խոստացաւ այդ երկուորեակի առջինեկը — ԱՐՀՄՆ — բարութեան Աստուած, իսկ երկրորդը — ՈՐՄԻԶԴ — չարութեան Աստուած ընել: Արհմն ստեղծեց կեանքը, իսկ Որմիզդ ստեղծեց մահը, որ կեանքը կը լափէ: Ծննդեան

առջինեկութենէն չափելով, Արհմնը Վերակազմեալ Հնչակեան, եւ Որմիզդը Ռամկավարները պէտք է եղած ըլլան:

Չեմ կարծեր որ Ռուս բոլշեւիկները անկեղծութիւնը ունենան իրենց թերթերու մէջ հրատարակելու թէ՝ իրենց Ամերիկեան մասնաճիւղը Ամերիկեան նախագահական ընտրութեան պայքարին կը մասնակցի թեկնածուով մը: Բոլշեւիկները այս երկրին մէջ ի նպաստ իրենց թեկնածուին պրոպականտ մղելու, ժողովներ սարքելու եւ ժողովրդեան ազատ քուէն պահանջելու իրաւունքը կը վայելեն: Եթէ այս կէտը Ռուսիոյ մէջ հրատարակեն, շատ վտանգաւոր քայլ մը առած կ'ըլլան: Որովհետեւ նախ Ռուս ժողովուրդը պիտի տեսնէ որ հակայեղափոխական, դրամատիրական, իմպէրիալիստական Ամերիկան աւելի ազատութիւն տուած է իրենց, քան իրենք ոեւէ մէկուն, նոյնիսկ բոլշեւիկներու, կուտան: Երկրորդ, ընտրութեան արդիւնքը, այսինքն բոլշեւիկներու շահած քուէի գումարը, այնչափ ոչինչ ու աննշան պիտի ըլլայ որ Ռուս ժողովրդեան աչքը պիտի բանայ ու համոզում գոյացնէ թէ բոլշեւիկեան յախորտանքները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ պարզ օճառի պղպջակներ

Արգիլականները կը վախնան, մի գուցէ Սմիթ նախագահ ընտրուի եւ Միացեալ Նահանգներու Սահմանադրութեան 18-րդ Յաւելուածը, որն գինեհատական օրէնք է, չէզոքացնէ եւ չգործադրէ: Կարծես այդ օրէնքը այժմ գործադրուած ըլլար Ամերիկան ՉՈՐ անապատի վերածելով: Ահաւասիկ այդ օրէնքի ույժին մէկ օրինակը: Ֆիլատելֆիոյ մէջ կատարուած կառավարական քննութիւնը ցոյց տուաւ որ անցեալ մէկ տարուան մէջ այդ քաղաքի գինեվաճառները ՏԱՍ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ շահած են ըմպելիքի ապօրէն առեւտուրի մէջ, իսկ անոնց վճարած կաշառքի գումարը կը հասնի ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ-ի: Չենք գիտեր թէ Նիւ Եորք եւ Շիքակօ քաղաքներու մէջ եղած ըմպելիքի առեւտուրը քանի՞ կը հասնի: Երջանիկ երկիր, երանելի ժողովուրդ, որ օրէնքով ՉՈՐ կ'ապրի, եւ ՉՈՐ ալ պիտի մնայ... ԹՂԹԻ ՎՐԱՅ:

Անգլիա ԹԱՑ է եւ խմիչք կ'արտադրէ: Առեւտրական տեղեկագրերը ցոյց կուտան որ, եթէ Անգլիա իր արտադրած ըմպելիքը Ամերիկայի չի կրնար ծախել ու Ամերիկա ներմուծել, իր գործարանները ըմպելիք արտադրելէ վաղուց դադրած պիտի ըլլային: Ուրեմն, Սահ-

մանադրութեան Գինեհատական Յաւելուածը եղածին պէս պահելու ու այս երկիրը ՉՈՐ տեսնելու մէջ ամենախոշոր շահ ունեցողներն են, ոչ թէ արգիլականները, այլ ըմպելիք արտադրողները, ըմպելիք ներմուծողները, ըմպելիքի ապօրինի եւ գաղտնի առեւտուրով զբաղողները:

Եթէ եկեղեցիներու պաշտօնեաները, հաւատացեալները, բարեպաշտները կրօնքի միջոցով մարդիկը բարեկարգել կը ձգտին, տալով անոնց արդարամտութեան, ճշմարտախօսութեան, չխտակութեան, անկեղծութեան օրինակ ու հրահանգներ, ինչպէս իրենք կ'ըսեն թէ այս է իրենց կոչումը, պէտք էր որ Նախագահութեան ընտրութեան պայքարին մէջ ազատ ու անվախ դուրս գային եւ թելադրէին որ այն քուէատուները որոնք Սահմանադրութեան 18-րդ Յաւելուածը կ'անտեսեն եւ երբեմն երբեմն ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ՊՏՈՒՂ խմիչքը կը կոնծեն, ի նպաստ Սմիթի քուէարկեն եւ այսպէս ցոյց տան թէ իրենք ստախօսներ, կեղծաւորներ, խաբեբաներ չեն, այլ ներդաշնակ կեանք մը կ'ապրին:

Հոկտ· 22, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ կղերը ի մի հաւաքուած Ամերիկեան Անկախութեան տօնին յատուկ ու յարմար աղօթք մը շարադրելու գործով զբաղեցաւ: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այդ աղօթքի շարադրութեան մէջ գործածուելիք բառերու շուրջ, որպէսզի վշտացուցիչ ոգի մը չունենայ: Եթէ պատրաստուած աղօթքը Աստուծոյ ուղղեալ աղերսանք մըն է ու անկէ խնդրուած շնորհքը ստանալու իբր ուղղութիւն եւ Աստուծոյ դատողութեան իբր առաջնորդող պիտի ծառայէ, կատարուածը ոչ թէ աւելորդ աշխատանք մըն է, այլ անարգանք մը Աստուծոյ անսահման կարողութեան ու ամենագիտութեան: Իսկ եթէ շարադրուածը եկեղեցւոյ անդամներու քաղաքական դաստիարակութիւն տալու ու դէպի անգլիական կառավարութիւնը բարեացակամութիւն սերմանելու համար է, աւելի լաւ էր այդ գործը, այդ աղօթքի պատրաստութիւնը յանձնել դիւանագէտ ու քաղաքագէտ գրողներու, որով շարադրուած աղօթքը թէ՛ իբր գրական արտադրու-

թիւն մը արժանաւոր եւ թէ՛ երբ դիւանագիտական քայլ մը արդիւնաւոր եղած կ՚ըլլար։

Հաւանական է Ամերիկան քաղաքագէտ ու դիւանագէտ գրողներու ավէն տառապած ըլլայ եւ այդ պատճառաւ ալ Եպիսկոպոսական կղերները իր ուսին վրայ առնէ այս ծանր ու պատասխանատու բեռը։ Արդարեւ Ամերիկացիք ինքնահաւան ու ինքնամփոփ ժողովուրդ մ՚են։ Անոնք իրենց քթին տակ գտնուած օտար ոյժերը չեն տեսներ ու չահագործեր։ Եթէ անոնք ինքնամփոփ եղած չըլլային, անպատճառ հրապարակի վրայ գտնուած մեր եղական ոյժ ու տաղանդները, դիւանագիտական փրոֆեսորները, քաղաքականութեան շրջանաւարտները, ակադեմական մագիստրոսները նշմարած եւ այդ քաղաքական աղօթքի շարադրութեան գործը անոնց հեղինակաւոր դատողութեան ու կարգադրութեան յանձնած պիտի ըլլային։

Եպիսկոպոսական կղերը աղօթքի շարադրութեան մէջ փաստաբաններու օրինակին հետեւած է։ Փաստաբանները երբ դատարանին ներկայացուելիք փաստարկութեան թուղթ մը կը պատրաստեն, անոր ամէն մէկ բառը կը չափեն, կը կշռեն, կը ձեւեն, որպէսզի գործածուած բառը սխալ նշանակութիւն չտայ, քանի որ գործածուած բառերը պիտի ըլլան դատին արդարութիւնը փաստողը, դատաւորին միտքը լուսաբանողը եւ ակնկալուած վճիռին ուղղութիւն տուողը։ Եթէ դատաւորները ըլլային այնպէս ամենատես, ամենագէտ ու ամենակարող, ինչպէս կ՚ըսեն թէ Աստուած է, անշուշտ փաստաբաններու ճարտասանութիւնը, փաստարկութիւնը, օրէնսգիտութիւնը անպէտ, անօգուտ ու անարժէք բաներ պիտի ըլլային։ Դատաւորները փոխանակ իրենց վճիռները վկայութիւններու ու ուրիշներու խօսքերու վրայ հիմնելու, իրենց անձնական ծանօթութեան ու գիտութեան վրայ հիմնած պիտի ըլլային, սխալ վճիռներու դուռ բացող վկայութեան ձեւը անտես պիտի առնուէր։ Աստուծոյ մը ու դատաւորի մը խնդրանք ներկայացնելու մէջ եղած տարբերութիւնը խիստ աչքառու է։

Երբ տարուայ եղանակին առաջին անձրեւը մեր քաղաքը այցելեց, հայ պատուելի մը, որն երկար տարիներ Ֆրէզնօ բնակած եւ Տիրօջը Այգիին մէջ գործելէն զատ իր այգիին մէջ եւս գործած ու աշխատած էր, այս կանուխ անձրեւէն Ֆրէզնոյի չամիչ արտադրող այգեպաններ-

րու առաջ գալիք վնասը կը տեսնէ, եւ ջերմագին աղօթք կը մատուցանէ Աստուծոյ, խնդրելով որ Ֆրէզնօ այդ կանուխ անձրեւէն խնայէ: Սակայն Ֆրէզնօ այգեպաններէն դուրս ունի նաեւ ԱԼՖԱԼՖԱ արտադրողներ, որոնք անհամբեր ամէն օր անձրեւի կը սպասեն: Արդեօ՞ք պատուելին չի մտաբերեր որ այգեպաններու համար խնդրած Աստուածային պաշտպանութիւնը ԱԼՖԱԼՖԱ մշակողներու հաշւոյն եղած պիտի ըլլար:

Վստահ եմ որ պատուելին երբ չամիչի այգիին մէջ կը գործէր, իր յաջողութեան համար հանապազ Աստուծոյ աղօթքներ մատուցած եւ Աստուածային պաշտպանութեան դիմած էր: Սակայն ի հեճուկս իր մատուցած անչափ ու անսահման աղօթքներուն, նա դարձեալ կորուստով դուրս եկաւ, ինչպէս պատահեցաւ երբեք չաղօթողներուն: Ուրեմն, աղօթողի ու չաղօթողի տարբերութիւնը ինչպէ՞ս պէտք է գիտնալ:

Աղօթքը առանց արժէք մը վճարուած ըլլալու մարդու մը մտքին մէջ ամբարուած անսպառ ապրանք մըն է, ամէն տեսակ մարդկային կարիքի գոհացում տալ խոստացող, եւ որուն վաճառման մէջ ոեւէ ծախք կամ զոհողութիւն չի պահանջուիր: Հնարիչի հովեր առնող մարդիկ կան աշխարհիս վրայ, որոնք — ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ-ը գտնելու ետեւէ ինկած են: Աղօթքը — ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ — գիւտն է, անոր հնարիչները թէպէտեւ ձրի առած են զայն, սակայն իբր շահու աղբիւր կը գործածեն:

Անգլիացի Մր. Տըլի մը Պոլսոյ մէջ կը մահմետականայ ու կը դառնայ Տըլի Պէյ: Նա այժմ Պոլիս Թուրք ոստիկաններու անգլիերէնի ու քաղաքավարութեան դասեր կուտայ. իր դպրոցէն շրջանաւարտ եղած տասներկու ոստիկաններ յաջող քննութենէ անցած եւ Պոլսոյ ոստիկանապետին կողմէ օտար այցելու զբօսաշրջիկներու յատկացուած են, որպէսզի երբ անոնք Պոլիս այցելեն, այդ տասներկու նոր Առաքեալներու կողմէ Պոլսոյ ու արուարձաններու տեսարանները ցոյց տրուին: Այլեւս Ամերիկահայեր կրնան հանգիստ սրտով Պոլիս այցելել, քանի որ անգլիագէտ եւ քաղաքավարի նոր ոստիկաններ պիտի ըլլան անոնց առաջնորդողները: Կար ժամանակ մը որ Ամերիկացի միսիոնարները

առաջնակարգ տեղ կը բռնէին Թուրքիոյ գործերուն մէջ, այժմ անգլիական ձեռնասունները պիտի գրաւեն անոնց տեղը։

Նոյեմբեր 5, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Բոլշեւիկ Տրոցկի իր աքսորավայրին մէջ նոր գիրք մը գրած է, (ՍՏՈՅԳ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ) խորագրով, որուն մէջ հետեւեալ ասացուածքները յատկանշական են։ «Մենք բանուորներու պետութիւն մը ունինք դիւանակալական—ՊԻՒՐՈԿՐԱՍԻ—խեղաթիւրումով)։ «Ուսած ու առանձնաշնորհեալ վարչական մեքենան մեր յաւելուած արժէքին խոշոր մէկ մասը կը կլլէ»։ «Աշխատաւորութեան զօրութիւնը կ'աւելնայ, սակայն աշխատաւորութեան վատ դրութիւնը նոյնը կը մնայ»։ «Աշխատաւորական բազմութիւններու մեծ մասը ճնշիչ միջոցներով կը կարգադրուին եւ ոչ թէ հաշտարար ճամբաներով»։ «Բանուոր վարձելն ու արձակելը միայն վարչութեան վերապահուած է»։ «Բանուորները յեղափոխութիւնը գլուխ հանեցին, իսկ գիւղացիները իւրացուցին զայն»։ «Յեղափոխութեան կառավարութիւնը նոր պուրժուազի մը ստեղծեց»։ «Պրոլետարիատ առաջապահը Սովետ պետութեան բանալին իր ձեռքին մէջ ունի, սակայն Կուլակ ու Նէպմերը գանձանակին տիրացած են»։

Տրոցկի ընդդիմադիրներու հանդէպ Ստալինի գործադրած բռնութիւններու դէմ իր զայրոյթը կը յայտնէ եւ կ'ըսէ.— Այդ կարգի բռնութիւնները ներելի են միայն այն ատեն, երբ դասակարգային քաղաքականութեան կը ծառայեն—։ Անշուշտ Ստալինի տուած լռելեայն պատասխանը պիտի ըլլայ այն թէ՝ այս կարգի բռնութեան գործադրութեան հեղինակը ոչ թէ Ստալին է, այլ Լէնին եւ Տրոցկի իրենք եղած են. թէ Լէնին ու Տրոցկի դասակարգային բաժանումը իրագործեցին այս կարգի բռնի միջոցներու գործադրութեամբ եւ բանուոր-գիւղացին պուրժուայէն բաժնեցին։ Այժմ ժամանակը եկած է որ միեւնոյն միջոցներու կիրարկումով ուրիշ դասակարգային բաժանում մը եւս տեղի ունենայ, գիւղացին բանուորէն բաժնելով իբր ուրոյն դասակարգ։ Տրոցկին պէտք է իր ականջին օղ ընէ սա ժողովրդական առածը,— ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ՑԱՆԵՍ, ՆՈՅՆԸ ԿԸ ՀՆՁԵՍ—։

Մոսկուա իր պարպած գանձանակը լեցնելու համար նոր միջոցի մը դիմած է։ Կողոպտած ու գրաւած թանկագին ու հնամեայ իւղաներկերը Պերլին փոխադրած է, զանոնք հոն հրապարակաւ ծախելու համար։ Այդ իւղաներկերու նախկին տէրերը Գերմանական դատարան դիմած եւ այդ պատկերներու ու գեղարուեստական թանգ. առարկաներու վաճառումը արգիլող հրաման ստացած են դատարանէն։ Այժմ անոնք կ'աշխատին այդ իրերու իրենց սեփականութիւնը եղած ըլլալը փաստել գերման դատարանին առաջ։ Անշուշտ գերման դատարանին որոշումը պիտի ըլլայ գործուած կողոպուտը պաշտօնականացնել ու անոր օրինաւոր գոյն տալ, իրենց իրաւասութենէն դուրս գտնելով ներկայացուած խնդիրը։ Այն տէրերը, որոնք ի բացակայութեան ընչազուրկ ու իրաւազուրկ հռչակուած են բոլշեւիկ կառավարութեան կողմէ, եթէ այդ որոշումէն դժգոհ կը մնան, կրնան Ռուսիա վերադառնալ եւ բոլշեւիկներու առած քայլին դէմ բողոքել ու այդ քայլին ապօրինի ու անտեղի ըլլալը փաստել։ Կը վստահացնեմ որ բոլշեւիկները շատ գոհ պիտի մնան զիրենք ընդունելու ու անոնց բողոք ու առարկութիւնները լսելու։ Միայն թէ այդ քայլը առնելու համար մարդ պէտք է երկու գլուխ ունենայ, մին պէտք է արտասահման թողու, երբ Սովիէտ Ռուսիոյ սահմանէն ներս ոտք կը դնէ։

Համատարած Սովիէտ Ռուսիոյ մէջ բոլշեւիկութեան հարազատ առաքեալները միայն Սովիէտ Հայաստանի մէջ կարելի է գտնել։ Հայր Ակինեան Հայաստան գնաց գիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Որովհետեւ Հայր Ակինեանի հետապնդած ուսումնասիրութիւնը մեր անցեալին կը պատկանէր. որովհետեւ մեր անցեալը մահուան դատապարտուած է բոլշեւիկներու կողմէ, հետեւաբար մեր անցեալի հետ զբաղուող ոեւէ անհատ եւս պէտք էր անցեալին հետ անհետանար, եւ այս տրամաբանութեամբ Հայր Ակինեան կ'անհետացուի Հայ բոլշեւիկներու կողմէ։

Ուրիշ սրտցաւ Հայ մը, Վահան Ջերազ, Հայաստան գնաց Հայ մանուկները մարզելու իր մասնագիտութիւնը հոն գործադրելու։ Որովհետեւ Հայ բոլշեւիկները որոշած են ապազգայ չունենալ, որովհետեւ Վահան Ջերազի գործը ապազգային սերունդ պատրաստել էր, հետեւաբար ապազգայ հետապնդողը պէտք էր մէջտեղէն վերնար, եւ Հայ բոլշեւիկները կատարեալ խղճի հանդարտութեամբ կը գնդակահարեն Վահան Ջերազը։

Ուրիշ Հնդկաստանցի հայրենաբաղձ Հայ մը Եւրոպա կատարած ճամբորդութեան միջոցին կը փափաքի իր հարազատ հայրենիքը այցելել: Հայաստանի պարսպապատէն ներս մտնելու արտօնութիւնը կը ստանայ ու ներս կը մտնէ: Կը ցանկայ իր հայրենիք Հայաստանի ներկան իր աչքով տեսնել: Որովհետեւ Սովիէտ Հայաստանը ներկայ չունի, որովհետեւ այդ հայրենատենչ Հայը Հայաստանի ներկան տեսնել կը բաղձայ, հետեւաբար ներկան տեսնել փափաքող Հայը Հայաստանի սահմաններէն պէտք էր վտարել, եւ Հայ բոլշեւիկները հաւատարիմ իրենց ընդգրկած սկզբունքին, 24 ժամուան մէջ այդ Հայը իր հայրենիքի սահմաններէն դուրս ելլելու անյետաձգելի հրամանը կ'արձակեն ու դուրս կը վտարեն զայն:

Այն Հայերը, առանց իրենց գլուխը կորսնցնելու վտանգին ենթարկուելու, կրնան Հայաստան մտնել արտօնուիլ, որոնք մեր անցեալը մոռցած են ու անով երբեք չեն հետաքրքրուիր, մեր ապագայի երազով չեն ապրիր ու մեր ներկան տեսնելու համար կամաւոր կոյրեր կը դառնան: Ուրեմն միայն դիակնե՞րը պիտի արտօնուին Հայաստան մտնել, պիտի հարցնէր մէկը, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ կան ուրիշ դիակներ, որոնց Հայաստան մուտքը եւս արգիլուած է:

Բոլշեւիկեան հակում ունեցող Յունահայ թերթ մը Խորհրդային Միութեան սահմաններու մէջ գտնուած բանտերու գովասանքը կ'ընէ ու կ'ըսէ թէ բանտարկեալները հոն բոլորովին տարբեր իրաւունքներ կը վայելեն, ինչ որ պուրժուական երկիրներու բանտերու մէջ այդ իրաւունքները կը բացակային: Եթէ բանտարկուելու ախորժակները սրելու համար չէ այդ գովասանքը, ուրեմն պէտք է ընդունինք որ Խորհրդային Միութեան սահմաններու մէջ ապրող անձերէն իրաւունքներ վայելողները միայն բանտարկեալներն են, եւ բոլշեւիկները իրենց սիրած անձերը կը բանտարկեն անոնց բացառիկ իրաւունքներ տուած ըլլալու համար: Կրօնամոլ բողոքական Հայ կին մը օր մը ինձ ըսաւ թէ՝ Աստուած մեր ազգը խիստ շատ սիրած ըլլալուն համար էր որ ջարդեր կը ղրկէր մեր ազգի գլխուն: Աստուծոյ այս կարգի սէրը եւ բոլշեւիկեան բանտերու մէջ գտնուած իրաւունքները իրարու յար եւ նման եղող երկու ուղեղներէ կը բղխին:

Նոյեմբեր 17, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Ամերիկեան թերթի թղթակից մը վերջերս Քէմալի մայրաքաղաք Անկօրան եւ Սովիէտ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը այցելած է: Թղթակիցը այդ երկու մայրաքաղաքներու վրայ իր ունեցած տպաւորութիւնը արտայայտելու համար կ՚ըսէ, թէ՝ Անկօրան աշխարհիս մայրաքաղաքը կրնայ կոչուիլ Երեւանի հետ բաղդատելով: Վերջին ութը տարիները բոլշեւիկեան շինարարութեան լուրերով մեր ականջները խլացուցին: Ինչպէս կ՚երեւի, բոլշեւիկեան բոլոր պրոպականտները երբեմն ականջները խլացնելու մէջ կրնան յաջողութիւն գտնել, սակայն աչքերը կուրացնելու գործին մէջ երբեք չեն յաջողած:

Որպէսզի բոլշեւիկեան պրոպականտան կատարեալ եղած ըլլար եւ կարենային աչքերը եւս կուրացնել, պէտք էր որ ակնոց մը հնարած ըլլային, եւ զայն Սովիէտ Ռուսիոյ սահմաններէն ներս ոտք դնող ամէն անհատի աչքին դնէին, որպէսզի ամէն ինչ ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ տեսնէին: Եթէ այս գիւտին մէջ յաջողին, այն ատեն բոլշեւիկներու պրոպականտան անթերի եղած կ՚ըլլայ:

Քաղաքիս ՀՕԿ-ի մասնաճիւղը Դեկտ. 2-ին պիտի տօնէ Հայ բոլշեւիկներու յաջողութեան տարեդարձը, որովհետեւ ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ի հիմնադրութիւնը այդ օրէն սկսաւ, երբ բոլշեւիկները այդ օր Հայաստան մտնելով քանդեցին բոլոր հնութիւնները, հալածեցին ու սպաննեցին բոլոր հին հերոսները, այլանդակեցին Հայ հին լեզուն ու գրականութիւնը, եւ այսպէս իրացուցին Սուրբ Գրոց մարգարէութիւնը, որ կ՚ըսէ. (ԵՂԻՑԻՆ ԵՐԿԻՆՔ ՆՈՐ ԵՒ ԵՐԿԻՐ ՆՈՐ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ԻՆՁ ՆՈՐ ԵՂԻՑԻ, ԱՍԷ ՏԷՐ):

Բոլշեւիկեան յաղթութեան տարեդարձի հանդէսին նուագելու համար երբ Հայ արուեստագէտ մը կը հրաւիրեն, կը խնդրեն արուեստագէտէն որ հակաբոլշեւիկեան կտոր չնուագէ հանդէսին: Աս ալ նորութիւն մըն է: Գիտէինք որ բոլշեւիկները արգիլուած գիրքերու, թերթերու, մարդոց ընդարձակ ցանկ մը ունէին, սակայն չէինք գիտեր թէ երաժշտական կտորներու արգիլուած ցանկ մ՚ալ ունէին:

Սովիէտ Հայաստանի մէջ բոլշեւիկները կղերականները կը հալածեն, իբր դասակարգ: Գիւտ Եպիսկոպոսը, պարզապէս իր սքեմին հա-

մար իբր ոճրագործ մէկը բանտերու մէջ փտեցուցին, իսկ հոս բոլշեւիկներու ձագուկները իրենց յաղթութեան տարեդարձը Տէրտէր ու Պատուելիով ու անոնց ատենախօսութիւններով կը տօնեն։ Աս ալ ուրիշ նորութիւն մըն է։ Մի գուցէ Տէրտէր ու Պատուելին ԱԶԱՏ ԵԿԵՂԵՑԻ-ի շարժման հերոս Բենիկ ու Աբէլ-ներու հետեւողներ եղած ըլլան։

ՀՕԿ-ի անդամները քառասուն կտոր կ'ըլլան մեզ հաւատացնելու թէ ՀՕԿ-ը քաղաքական մարմին մը, բոլշեւիկեան բոյն մը չէ, այլ Հայաստանի վերաշինութեամբ զբաղուող կազմակերպութիւն մը։ Կարծեմ ՀՕԿ-երը բոլշեւիկեան յաղթութեան տարեդարձները տօնելով, բոլշեւիկեան գովաբանութիւններով, բոլշեւիկեան պրոպականտայով է որ Հայաստանը պիտի վերաշինեն։ Եթէ խօսքով ՓԻԼԱՒ կ'եփի, ծովու չափ իւղ ինձմէ, կ'ըսէ ժողովրդական ասացուածք մը։

Սակայն զարմանալին այն է որ Հայաստանի վերաշինութեամբ շահագրգռուող ՀՕԿ-ի կազմակերպութիւնները իրենց քաղաքական գործունէութեան հրահանգները բոլշեւիկ կառավարութենէն կը ստանան, բոլշեւիկ վարչութեան ընդդիմադիրներուն դէմ իրենց դռները ամուր գոցած են, տարբերութիւն չըներ թէ այդ ընդդիմադիրները իրենցմէ աւելի կը շահագրգռուին Հայաստանի վերաշինութեամբ։ Ուրեմն, Հայաստանի վերաշինութեան համար անհատական ձեռներէցութիւնը արգիլուած է, միայն բոլշեւիկեան ձեռքեր ու խողովակներն են որ Հայաստանի սնունդ, կեանք, օդ եւ ջուր պիտի մատակարարեն։

Նոյեմբեր 24, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

«Ասպարէզ»ը իր գոյութեան քսանամեակը տօնեց, այսինքն քսան տարիներ շարունակ եւ անընդհատ թերթը հրատարակած է։ Խմբագիրը այս կէտը հրճուանքով յիշելով կը փափաքի որ իր ընթերցողները եւս այդ ուրախութեան մասնակցին։ Քիչ մը համեստ եղէք, պարոն խմբագիր։ Անդին կան կազմակերպութիւններ, որոնք քսան տարիներ ոչ թէ միայն մէկ թերթ ապրեցուցած են, այլ քսան տարուան մէջ քսան թերթեր թաղած են, եւ դեռ համեստ են այդ թերթերու չարաններու մասին ոչինչ ըսելու. մինչդեռ դուք միայն մէկ ԱՍՊԱՐԷԶ ապրեցուցած ու անով բաւականացած էք։

Երբ «Ասպարէզ»ի խմբագրութիւնը այսպէս կը մեղադրէի, մեղմացուցիչ պարագայ մը տեսայ խնդրոյն մէջ: «Ասպարէզ»ի խմբագիրը քանի որ ոեւէ թերթ թաղած չէ, ՋԱՒԱԿԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ըսուած ցաւին տեղեակ չէ, հետեւաբար ոեւէ բանէ մը ուրախ ու զուարթ ըլլալու տըրամադրութեան վիճակին մէջ կը գտնուի: Մինչդեռ ի՞նչպէս սպասել որ քսան տարուան մէջ քսան թերթերու թաղումը կատարող մայր մը տակաւին ՋԱՒԿԻ ԿՈՐՈՒՍՏ չտեսնողի մը պէս ցնծալի տրամադրութիւն մը ունենայ:

«Ասպարէզ» նոյնպէս ուրախ կը զգայ որ քսան տարիներ պատնէշին վրայ կանգնած միեւնոյն սկզբունքը ջատագոված ու պաշտպանած է անդադար: Այսինքն իր գոյնը չէ փոխած: Իր սկզբունքէն չէ շեղած: Եթէ «Ասպարէզ» իր գոյնը ու սկզբունքը ընտրած ու քսան տարիներէ ի վեր հաստատօրէն անոնց փարած ու փակած է, ուրիշներ ալ քսան եւ կամ աւելի երկար տարիներէ ի վեր յարմար գոյն ու սկզբունք մը փնտռել ու գտնելու եւ զանոնք իւրացնելու ետեւէ եղած են, անշուշտ զանոնք գտնելէն վերջ: Եթէ պատահի որ օր մը անոնք ալ իրենց փընտռածը գտնեն, անշուշտ այն ատեն անոնց կը յարին առանց լքելու: Որովհետեւ ըսուած է — ՋԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՈՐ ԽՆԴՐԷ՝ ԱՌՆՈՒ, ԵՒ ՈՐ ՀԱՅՑԷ՝ ԳՏԱՆԷ, ԵՒ ՈՐ ԲԱԽԷ՝ ԲԱՑՑԻ ՆՄԱ—:

«Ասպարէզ» իր ծննդեան օրէն մինչեւ այսօր միշտ ձգտած է ու տակաւին կը ձգտի դէպի վեր բարձրանալ, բլուրն ի վեր մագլցիլ, եւ այս պատճառաւ նա կարօտ եղած է օգնական ձեռքերու եւ իր ստացած օգնութեան շնորհիւ յաջողած է դէպի վեր ելք կատարել: Նա բարձրէն դէպի վար ճամբորդութեան չէ սկսած, ինչպէս անոր պաշտօնակիցներէն շատերը ըրած են: Երբ մէկը դէպի վար, բլուրն ի վար կը ճամբորդէ, կրնայ շատ դիւրութեամբ եւ առանց օգնական ձեռքերու թաւալգլոր մինչեւ վարը, յատակը իջնել: Ցաւալին հոն է որ շատ անգամ մարդիկ ուրախ կ'ըլլան որ կը ճամբորդեն, առանց նկատի ունենալու որ իրենց կատարած ճամբորդութիւնը դէպի վե՞ր է, թէ դէպի վար:

«Ասպարէզ»ի առաջին խմբագիրը, միանգամայն անոր զոհը եղած է հանգուցեալ Ս. Կ. Սէքլէմեան: Նա երբեմն ստանալու պայմանաւ շաբաթական $6·00 ստացած է իբր վարձատրութիւն, իբր կատարած խմբագիր, գրագիր, սրբագրիչ ու ամէն տեսակ գործի համար, բացի

գանձապահի պաշտօնէն, քանի որ պահելու գանձ մը չկար մէջտեղ։ Ցանցանքը Սէքլէմեանին էր որ փոխանակ շաբաթական $75·00–ով ԿՈՉՆԱԿ–ի խմբագրութեան, եւ կամ 120,000 Ֆրանք տարեթոշակով Բարեգործականի քարտուղարութեան յարմարցնելու ինքզինք, «Ասպարէզ»ի հիմնադրութեան ու խմբագրութեան նեղ ցանցին մէջ ինկաւ, իր համոզմունքին հետեւելով։ Հոս էր Սէքլէմեանի մեծութիւնը, եւ հոս է «Ասպարէզ»ի յաջողութեան գաղտնիքը։ «Ասպարէզ» երբեք ծախու գրիչներ չէ վարձած։

Ֆրէզնօ չամիչի քաղաք է։ Այդ ապրանքէն այնչափ շատ կ'արտադրէ որ կար ժամանակ մը Ֆրէզնոցիներու գրպանները պարարտացնելու կը ծառայէր։ Իսկ այժմ, ժամանակի փոփոխութեան պատճառաւ, ԽՈՉԵՐ պարարտացնելու կը ծառայէ։ Լոզ Անճըլըս քաղաքը արեւմուտքի պատմական Հռոմը դառնալու հսկայական քայլեր կ'առնէ։ Ունինք կրօնական, քաղաքական, գրական, բարեգործական, համաքաղաքացիական, վերաշինական, որբախնամ, թատերական եւ ուրիշ այլեւայլ կարգի կազմակերպութիւններ, որոնց թիւը 45–ի կը հասնի։ Դերասան, սիրող ու չսիրողներէ կազմուած թատերական խումբերու թիւը միայն 5–ի կը հասնի։ Մի քանի տարի վերջ շատ հաւանական է որ ամբողջ գաղութս դերասան դառնայ եւ դրսէն հանդիսականներ մուրալու կարիքը զգանք։

Ներկայացումներու, ժողովներու, կերուխումներու ՍԷԶՕՆ–ին մէջ ենք այժմ։ Չունինք բաց ու ազատ Կիրակի մը։ Առաւօտուն եկեղեցիներ, կէսօրին ներկայացում, երեկոյեան ժողով եւայլն։ Այս ձեռնարկները կը ձգտին կամ մեր հոգիները փրկել դեհենէն, կամ մեզ քաղաքական ազատութիւն ապահովել, կամ Հայաստանը շինել, հոն գիւղ մը, Ամերիկահայ տուն մը կառուցանելով, կամ մեր որբերը կշտացընել, կամ մեր գեղարուեստի ճաշակը զարգացնել։ Սակայն ամենէն առաջ այս բոլորը մեր քսակները թեթեւցնելու ձգտումը ունին ՑԱԻԵԼՈՒԱԾ–ը առնելով։

Այս կազմակերպութիւններու ձեռնարկներու արդիւնքն են հետեւեալները․— Կրօնականները իրենց հովիւներու ամսականները կ'ապահովեն։ Դերասանական խումբը իր ժամանակէն դուրս իր դրամն ալ վրայ կուտայ։ Մնացեալները գործ մը ըրած ըլլալու բաւարարութեան զգացումով կը բաւականան։ Որովհետեւ ոչ հոգիները փրկուած են,

ոչ քաղաքական ազատութիւնը ստացուած է, ոչ Հայաստանը շինուած է, ոչ մեր որբերը կշտացած են, ոչ ալ մեր գեղարուեստի ճաշակը զարգացած կը տեսնենք։ Կը վախնամ որ մեր գաղութին ցոյց տուած չափէ աւելի գործունէութիւնը Ֆրէզնոյի չափէ աւելի արտադրած չամիչի բերքին նմանի։

Դեկտ. 5, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Միացեալ Նահանգաց Նախագահը ըստ սովորութեան Նոյ. 29-ը ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ յայտարարեց, եւ այդ օր Ամերիկայի մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը եկեղեցիներու մէջ շնորհակալութեան մաղթանքներ նուիրուեցան Աստուծոյ, անոր պարգեւած առատութեան ու բարօրութեան համար։ Վերջին նախագահական ընտրական պայքարի առթիւ մեզ հաւաստեցին թէ Ամերիկեան ժողովրդեան վայելած առատութիւնն ու բարօրութիւնը Հանրապետական կուսակցութեան կը պարտինք։ Եթէ արդարեւ ժողովրդեան վայելած առատութիւնը Հանրապետական կուսակցութենէն կը բղխի, ուրեմն ինչո՞ւ շնորհակալութեան մաղթանքները Աստուծոյ ուղղել։ Իսկ եթէ անոնք Աստուծմէ կը բղխին, Հանրապետական կուսակցութիւնը խնդիրը սխալ ներկայացուցած է։ Պարզ խօսքով ժողովուրդը խաբած է։

Սակայն մեզ կ'ըսեն թէ Հանրապետական կուսակցութիւնը Աստուծոյ կողմէ ընտրուած է առատութիւնը Աստուծմէ ստանալով մեզ բաժնելու համար։ Եթէ այսպէս է, ուրեմն Աստուծոյ եւ Հանրապետական կուսակցութեան միջեւ մտերմական կապ մը, դաշինք մը կայ։ Նախա-Աւետարանական շրջանին Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը Հրեաներն էին, այժմ ալ Աստուծոյ ընտրեալ կուսակցութիւնը Հանրապետականն է։ Հրեայ ժողովրդեան առաջնորդ Մովսէս Եգիպտացիներու ոսկի եւ արծաթները կողոպտեց զանոնք խաբելով, այժմ ալ Հանրապետականները Ամերիկեան հասարակութիւնը կը կողոպտեն ահարկու զեղծումներով։ Արդարեւ կ'արժէ Աստուծոյ դաշնակից դառնալ ոեւէ պարագայի տակ։

Չեմ գիտեր թէ Աստուած ոեւէ պատճառ ունէր կամ ոչ Հրեաներու հետ դաշնակցելու։ Բայց կը խորհիմ թէ Աստուած շատ օրինաւոր

պատճառ, նոյնիսկ կարիք ունի Հանրապետականներու հետ դաշնակցելու: Փարիզի շտեմարանները Հանրապետականներու ապրանքներն են: Աստուած այս անհուն տիեզերքը կը կառավարէ, տիեզերքին անիւներուն անադմուկ, անշշուկ եւ թեթեւօրէն թաւալման համար ահագին քանակութեամբ իւղ պէտք է, եւ այդչափ իւղ միմիայն Հանրապետական կուսակցութիւնը կրնար հայթայթել:

Դեմոկրատները Աստուծոյ կողմէ լքուած են, որովհետեւ Աստուծոյ շնորհքին արժանանալու համար անոր առաջարկելիք ոեւէ ապրանք չունին: Նախագահական ընտրապայքարի միջոցին Հանրապետականները Դեմոկրատ թեկնածուն իբր Բաղոսի խնկարկու կ'ամբաստանէին, առանց վերյիշելու թէ մարդ պէտք է իր ցաւերը խեղդէ, եթէ իր ցաւերէն խեղդուիլ չփափաքիր: — ԿՈՒՇՏԸ ԱՆՕԹԻԻ ՎԻՃԱԿԷՆ ՉՀԱՍԿՆԱՐ — ասացուածքը շատ շիտակ է:

Պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու նպատակ ունեցող այն Դաշնագիրը, որն Միացեալ Նահանգաց Արտաքին Գործոց Նախարարը յղացաւ եւ աշխարհի պետութիւններէն վաւերացնել տալու համար Եւրոպա տարաւ, իր մոգական զօրութիւնը ցոյց տալ սկսած է: Տակաւին այդ դաշնագրութեան տակ դրուած ստորագրութիւններու մելանները չչորցած, Ամերիկան 15 նոր զրահապատներ շինելու ծրագիրը հրապարակ դրաւ: Ինչո՞ւ չէ, պատերազմէ խուսափելու միակ միջոցը պատերազմի պատրաստուիլն է կ'ըսեն մեծ դիւանագէտները:

Այդ դաշնագրութիւնը պատերազմները երկու դասակարգի կը բաժնէ, մին ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ, իսկ միւսը ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆ: Առաջինը կը դատապարտէ, երկրորդը կ'արդարացնէ: Իւրաքանչիւր պետութիւն իրաւունքը ունի իր մղելիք պատերազմին բնոյթը ճշտելու: Իբր պաշտպանողական միջոց բոլոր պետութիւնները պատերազմի պատրաստուելու իրաւունք ունին: Դարձեալ, իւրաքանչիւր պետութիւն ինքզինք պաշտպանելու համար իրեն գոյութեան սպառնացող վտանգը չհասած իր սաղմին մէջ խեղդելու իրաւունքը ունի:

Դաշնագրութիւններով պատերազմներու վերջ տալու ճգնիլը նորանոր պատերազմներու դուռ բանալ ըսել է: Միակ կերպը որով պա-

տերազմները աշխարհիս վրայէն կրնան վերնալ այն է, ստեղծել աշխարհիս վրայ բացարձակ միապետութիւն մը, հետեւելով երկինքի մէջ գոյութիւն ունի ըսուած բացարձակ միապետութեան օրինակին. դաստիարակել մարդկութիւնը այդ միապետին երկրպագելու ու անոր ըրամններուն ենթարկուելու, առանց անոնց իրաւ կամ անիրաւ եղած ըլլալը հարցի ենթարկելու, եւ այն ատենն է որ — ՅԵՐԿԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ Ի ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ–ը կ'իրականանայ:

Յարդ մեզ կ'ըսէին թէ Խորհրդային Հայաստանը թէպէտեւ կը փափաքի Հայ գաղթականներ ներս առնել, սակայն հողի պակասութիւն ունի, այսինքն ՏԵՂ ՉԿԱՅ: Կ'երեւի թէ երբ այս յայտարարութիւնը կը կրկնէին, Հայաստան երկիրը տակաւին ուսումնասիրած չէին: Որովհետեւ վերջերս կը յայտարարեն թէ, ըստ հեղինակաւոր մասնագէտներու կարծիքին, Հայաստան կրնայ ամբողջ գաղութահայութիւնը իր մէջ զետեղել: Աչքերնիդ լոյս, ո՛վ Հայաստանի կարօտով չարչարուող Թափառական գաղթական Հայեր, մխիթարուեցէք լսելով որ Հայաստան ձեզ համար տեղ ունի, հող ունի, ներս ընդունելու կամք ունի, եւ այդ տեղը, հողը նոր շինուած. չփորձուած բան մը չէ, այլ նոր գիտցուած է: ԲԱՅՑ..

Հայ ժողովուրդը իր յոյսերը պէտք է իր սեփական միջոցներու վրայ դնէ իր ապրուստը Հայաստանի մէջ ապահովելու համար: Այս ալ լաւ: Ուրեմն սեփական միջոց ունեցող Թափառական Հայ գաղթական մը, կամ Բարեգործականի, եւ կամ Հայրենաշինացներու դրամներով ապրուստը ապահովուած Հայ գաղթականներ յետ այսու կրնան Հայաստան երթալ: ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ, ԲԱՅՑ...

Սխալ չհասկնաք, ով գաղթական Հայեր: Ձեր Հայաստան ընդունուելու երբ նախապայման բոլոր ազգային կուակները, ինչպէս Բարեգործականի կոկորդը մխրճուած Մելքոնեան կտակը, պէտք է նախապէս Հայաստան փոխադրուին եւ բոլոր գումարները յանձնուին Խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան, եւ այն ատեն է որ միայն Խորհրդային Հայաստան իր դռները ձեր առաջ լայն պիտի բանայ: Պայմանաւ որ այդ գումարները յանձնուելէն վերջ ուրիշ հեղինակաւոր մասնագէտներ չյայտարարեն թէ Հայ գաղթականներ ընդունելու համար բաւելու չափ հող չունին:

Մարդ մը երբ յաճախ իր խօսքէն կը դառնար, հարցուեցաւ իրեն թէ ինչո՞ւ իր խօսքը չի յարգեր։ Ինչո՞ւ ինքզինք կը հակասէ։ Նա պատասխանեց.— ԲԱՐԵԿԱՄՍ, ԿՌՆԱԿՍ ՀԱՒԿԻԹԻ ԿՈՂՈՎ ՉԿԱՅ, ՈՐ ԿՈՂՄ ՈՐ ՈՒԶԵՄ, ԱՅՆ ԿՈՂՄ ԿԸ ԴԱՌՆԱՄ—։ Այս մարդը եթէ իր կռնակը հաւկիթի կողով մը ունենար, հաւկիթները կոտրելու վտանգէն խուսափելու համար իր ուզած ժամանակ, իր ուզած կողմը չպիտի դառնար։ Եթէ պոլշեւիկներն ալ արժանապատուութեան զգացումի կայծ մը ունենային իրենց սրտերուն մէջ, իրենց այս օրուան ըսածը վաղը չպիտի ջրէին։ Անհատի մը համար շատ դժուար բան մըն է անպատուաբեր գործ մը ընելը, եթէ այդ անհատը իր պատուոյն նախանձախնդիր մէկն է։

Դեկտեմբեր 15, 1928

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Հայը կազմակերպուած ազգ մըն է, նպարավաճառի խանութի մը պէս ամէն կարգի կազմակերպութիւններ կը պարունակէ իր մէջ։ Տեսակները օրէ օր կ՚աւելնան, ամենավերջինն է կազմակերպութիւն մը, որով Հայերը աւելի լաւ Ամերիկեան քաղաքացիներ պիտի շինեն յետադիմական եւ դաւաճանական քայլերով։ Աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ մեր ազգայինները ընդհանրապէս, եւ ի մասնաւորի այս կազմակերպութեան հեղինակները, նախապէս աւելի լաւ ու պարտաճանաչ Հայերու վերածէինք, այնուհետեւ այդ լաւ Հայերը առանց դժուարութեան, առանց մասնաւոր ջանքի, կրնային լաւագոյն քաղաքացիներ դառնալ։ ԿՈՐ ՔԱՆԱԿՈՎ ՇԻՏԱԿ ԳԻԾ ՉԻ ԳԾՈՒԻՐ։

Թէպէտեւ կազմակերպութիւններու բազմութիւնը ինքնին փորձանք մըն է, սակայն փորձանքին մեծը կազմակերպողներու ու կազմակերպութեան նպատակի մէջ եղած աչքառու հակասութիւնն է։ Օրինակ, մտքով ծերեր ու ծիւրեր կը կազմեն մարմին մը, որպէսզի մեզ երիտասարդացնեն։ Անգրագէտներ կը կազմեն միութիւն մը, որպէսզի գրականութեան զարկ տան։ Ոչ-դպրոցականներ կը կազմեն Համալսարանական ակումբ մը, որպէսզի ուսման փափաքը արթնցնեն մեր մէջ։ Հայկական միջավայրէ, մշակոյթէ, զգացումէ հեռու ապրող ու

իրենց շահուն համար ցեղին պատիւը արատաւորողներ Ցեղին պատիւը իրենցմով բարձրացնելու համար Ցեղին ԲԵՐԱՆ–ը ըլլալ կը ձգտին։ Իրենց կիրք ու քմահաճոյքը հետապնդելու համար կրօնական հաստատութիւններու սիւները կը դառնան, որպէսզի մենք ալ իրենց պէս հաւատացողներ դառնանք։ ՋՈՐՆ ԱՍԵՄ ԿԱՄ ՋՈՐՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՄ ։

Մի այլ առակ լուարուք։ Իբր ընկալեալ սովորութիւն կազմակերպութեան մը յայտարարած ժողովին փառաւորապէս կը բացակային անոր անդամները։ Մեծ զոհողութիւն մըն է որ կ՚ընեն այսպէս։ Բացատրեմ թէ ինչո՞ւ։ Ընդհանրապէս այդ ժողովներու նպատակն է իրենց բարիքն ու օրհնութիւնները ներկաներուն բաժնել ու բաշխել ձրիաբար եւ Թուաբանական հաշուով հաւասարաբար։ Ներկաներու թիւը որչափ շատ ըլլայ, իւրաքանչիւր ներկայի այնչափ քիչ բաժին կ՚իյնայ այդ բարիքէն։ Հետեւաբար կազմակերպութեան անդամները այլասիրաբար ու անձնուիրաբար իրենց իյնալու բաժինները ոչ–անդամ ներկաներու կը նուիրեն... ժողովէն բացակայելով։

Հաւանական է դտնուին անձինք որոնք Ամերիկահայութեան կազմակերպուելու հանդէպ ցոյց տուած արտակարգ եռանդը Ամերիկացիներու ձեռներէցութեան ոգիին ընդօրինակութիւնը նկատեն, եւ մեր լաւ Ամերիկեան քաղաքացիներ դարձած ըլլալուն վերագրեն։ Արդարացի չէ որ մեր այս կարգի տոհմային բարի յատկութեան դափնին մեզմէ խլեն ու Ամերիկացիներուն տան ձրիաբար։ Միթէ՞ չունէինք երբեք կաթողիկոսութիւն եւ երկու պատրիարքութիւններ նախ քան մեր Ամերիկայի երեսը տեսած ըլլալը։

Քաղաքիս Ռամկավարները կը մոռնան որ Հարաւային Քալիֆորնիոյ մէջ կ՚ապրին, ուր արեւը ամէն օր կը ծագի։ Անոնք իրենց ժողովներով Հիւսիսային բեւեռի արեւուն կը նմանին, շատ քիչ անգամ հրապարակ կուգան։ Երբ այս դիտողութիւնը կ՚ընէի Ռամկավար բարեկամի մը, նա ըսաւ.— ԽՕՍԵԼՈՒ ՆԻՒԹ ՋՈՒՆԻՆՔ, Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ։— Իր այս յստակ ըմբռնումին ու ազատ արտայայտութեան համար զինք շնորհաւորեցի, որ գիտէր թէ իբր կազմակերպութիւն Ռամկավարները սնանկացած են եւ համարձակութիւնը ունէր խոստովանելու այս կէտը։

Եթէ Հայաստանէն նոր վերադարձող (մօտաւորապէս երեք տարի) ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ — գործիչին այցելութիւնը առիթ չըլլար, անշուշտ քաղաքիս Ռամկավարները ժողով չպիտի ունենային։ Սակայն գործիչին այցելութեան շարժառիթը Հայաստանէն բերած եւ անմոռանալիօրէն երեք տարի իր գրպանը պահած ՊԱՏԳԱՄ-ը իբր նորութիւն ժողովրդին հրամցնել չէր, այլ Ռամկավարներու Ֆրէզնօ թերթ մը հրատարակելու առթիւ թողուցած $8000.00-ի պարտքին մէկ մասը այս տեղէն գանձելու խիստ կարեւոր եւ ազգային ու ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ հարցն էր, որն յանձն առած էր ՄԵԾ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ-ը՞։

Սակայն այդ պարտքը գոցելու համար նոր գումար ափ առնել շիտակ չէ, Ննջեցեալին յիշատակը կ'աղարտէ։ Թերթին հրատարակութեան նախանձախնդիր անձինք գոյացուցին կլորիկ գումար մը, ստեղծեցին իրենց սիրասուն ու փայփայուն զաւակը, խնամեցին ու կրթեցին զայն ԸՍՏ ՊԱՏԿԵՐԻ ԻՒՐԵԱՆՑ։ Պատահեցաւ որ օր մըն ալ ԱՐՕՐԸ կայծքարի զարնուելով փշրուեցաւ ու մեռաւ։ Միթէ՞ արժանի չէ որ զաւակին թաղումը ծնողքներու կողմէ ու անոնց ծախքով կատարուի։

— ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ-ը Ազգային դիւանագիտական գործերով այնչափ ծանրաբեռնուած ու մտազբաղ է որ նախաբոլշեւիկեան շրջանին Հայաստանի արտադրած բերքերու մասին գաղափար մը կազմելու ժամանակ չէ ունեցած, հետեւաբար Հայաստան գնաց իր երանելի աչքերով տեսնելու Հայաստանի արտադրած բամպակը, եւ վայելելու Երեւանի գինին ու Սեւանայ Իշխան ձուկը։ Այժմ վերադարձած՝ հիացմունքով կը պատմէ թէ ինչպէս Հայաստան բամպակ կ'արտադրէ։ Հին Հայաստանի արտադրած բամպակը նոր կը մանէ ու կը դզէ ՄԵԾ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ-ը՞։ Ի՞նչ դժբախտութիւն է փոքր ազգին մեծ դիւանագէտ ըլլալը։ Եթէ մեծ ազգի մը փոքր դիւանագէտը եղած ըլլար, Ռամկավարներէն եւ ոչ մին զինք նշմարած պիտի ըլլային։

Դեկտեմբեր 22, 1928

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Մի քանի շաբաթուայ համար քաղաքիս Ռամկավարներու երեսները ժպիտով զարդարուած էին, որովհետեւ իրենց ընկեր — ՄԵԾ ԴԻՒՆԱԳԷՏ-ին ներկայութիւնը ու այդ ներկայութեան պատճառած ջերմութիւնը վայելեցին: — ՄԵԾ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ-ը իր — ՄԵԾ-ութենէն մինչեւ ԹԱՀՍԻԼՏԱՐ-ի պաշտօնին իջնալու չափ զիջում ըրած էր, անշուշտ յանուն եւ ի սէր ոչ-գոյ կազմակերպութեան, յանձն առնելով մեռեալին թողուցած պարտքը գոցելու համար պնակ շրջագայել հոս: Նա իր այս պաշտօնը կատարեալ հաւատարմութեամբ եւ խղճմտութեամբ կատարեց, իր ճամբու ծախքը հայթայթելով:

Ռամկավար լուրջ ընկեր մը, որուն դիմած էր — ՄԵԾ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ-ը ձեռքը պնակ մը բռնած, լրջօրէն կ՚ըսէ — Ընկեր Հ..., լաւ է որ այդ պարտքին մնացորդը ամբողջովին չվճարես, թող այդ պարտքին մէկ մասը անվճար մնայ, որպէսզի այդ առթիւ ձեր այցելութիւնը վերստին վայելելու միջոցը ունենանք:— Երկրի մէջ ժողովուրդը ԹԱՀՍԻԼՏԱՐ-ի այցելութենէն կը սարսափէր, իսկ հոս անոր այցելութիւնը հրճուանքի փոխուած է: Եթէ Ռամկավար կուսակցութիւնը իր գոյութեան շրջանին ուրիշ ոեւէ գործ կատարած չըլլայ իսկ, ԹԱՀՍԻԼՏԱՐ-ի այցելութեան ազդած սարսափը ջնջած ըլլալու յաղթութիւնը իբր կոթող պիտի կանգնի անոր անցեալ փառքին:

— ՄԵԾ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ-ը իր իսկական տաղանդը երեւան հանեց իբր ԹԷԼԼԱԼ, ի պատիւ իրեն սարքուած հացկերոյթին մէջ երկու փոքր խալիի կտորներ աճուրդի դնելով: Նա ըսաւ,— Այս աճուրդէն գոյացած գումարը պիտի յատկացուի խիստ կարեւոր եւ գաղտնի նպատակի մը համար, որն հրապարակելու արտօնեալ չեմ:— Ներկաներէն ոմանք գաղտնի նպատակին թափանցելու համար իրենց գլուխները ճաթեցուցին: Ոմանք խորհեցան թէ մի գուցէ Ռամկավարները այդ գումարով Կիլիկիան պիտի փրկեն, անշուշտ ծախու առնելով զայն: Ոմանք խորհեցան թէ մի գուցէ Ռամկավարները այդ գումարով Հայաստանի ճահիճները պիտի չորցնեն՝ Հայաստան փոխադրուելիք Ռամկավարներու տեղ պատրաստելու համար: Սակայն տիրող կարծիքը այն էր թէ մեռել թաղելն ալ խիստ կարեւոր ու նուիրական նպատակ մըն է:

Ամերիկացի հրջուն քարոզիչ մը վերջերս իր մահկանացուն կըն-

քեց։ Անոր ստացուածքը կը բաղկանար մէկ սեղանի ձայնատու ժամացոյցէ, մէկ մուրճէ եւ մէկ Աստուածաշունչ գիրքէ։ Նա ժամացոյցը կտակած է ոստիկանութեան, որպէսզի գործուած ոճիրներու ձայնը աւելի շուտ իր ականջին հասնի· մուրճը կտակած է կազմակերպութեան մը որ ազատ խօսքն ու մամուլը կաշկանդող շղթաները փշրելու կը ձգտի։ Աստուածաշունչը կտակած է եկեղեցիներուն, որուն պէտքը խիստ զգալի տեսած է եկեղեցիներէն ներս։

Այդ քարոզչին կտակը ցոյց կուտայ որ նա իր կենդանութեան մեծ փորձառութիւն կուտակած է իր գլխին մէջ, եւ իր կենդանութեան չկրցած կատարած գործը իր կտակով ընել աշխատած է։ Սակայն իր կտակը կատարեալ եղած պիտի ըլլար, եթէ իր Աստուածաշունչ գիրքը նախ քան եկեղեցիներու կտակելը, կարմիր մելանով մը այդ գիրքին պարունակած ընթերցանութեան անարժան, անբարոյացուցիչ, ոճրային, անպարկեշտ էջերը գծէր ու անընթեռնելի դարձնէր։

Ամերիկեան բողոքական եկեղեցի մը իր կիրակնօրեայ պաշտամունքը շարժապատկերի թատրոնի մը մէջ կը կատարէ։ Ազատական ճանչցուած եկեղեցւոյ քարոզիչը լսելու գացի կիրակի օր մը։ Ի մէջ պաշտամունքի քարոզիչը յայտարարեց թէ թատրոնը մասնաւոր զեղչով տոմսակներու կտրօններ հանած է եւ թելադրեց որ ժողովուրդը եկեղեցիէն դուրս ելած պահուն այդ տոմսակներէն գնէ, եւ ըսաւ որ ինք արդէն տաս տոլարնոց տոմսակը իննը տալէրի գնած է։

Հայ բողոքական քարոզիչները ոչ թէ թատրոնի տոմսակներ գնելը կը թելադրեն իրենց բեմերէն, այլ նոյնիսկ ներկայացումներու, երգահանդէսներու եւ ուրիշ կարգի ձեռնարկներու ծանուցումներ ընելը սրբապղծութիւն կը համարեն։ Իսկ եթէ պատահի որ այս կարգի ձեռնարկները ի նպաստ եկեղեցւոյ, Բարեգործականի եւ կամ Ռամկավարներու ըլլան, այն ատեն խնդիրը կը տարբերի եւ սրբապղծութիւնը սրբագործութեան կը փոխուի։ Բողոքական եկեղեցին եւս ունի իր ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ-ը։

Յունուար 19, 1929

ՁԱՐՄԱՆԱՁԱՆՔ

Հօկ-ի ներկայացուցիչները Հայաստանէն մինչեւ Ամերիկա ճամբորդած են վերաշինուած Հայաստանը պաստառի վրայ հայ գաղութներու ցոյց տալու համար: Անոնք կ՚ըսեն,— դրամի համար չենք եկած եւ Հայաստանը գաղութներու դրամին կարիք չունի—: ՖԻԼՄ-ի ցուցադրութենէն գանձուած մուտքի գումարը անշուշտ երկու պատճառներ ունի, մին սրահի վարձքը գոցել, իսկ միւսը Հօկ-ի ներկայացուցիչներու ատենախօսութիւններուն համար վճարել, որով իրենց ճամբորդութեան ծախսերը գոցելով կառավարութեան պիւտճէի վրայ բեռ չեն ըլլար:

Երբ Հօկ-ի ներկայացուցիչները իրենց չէզոք բարեկամներէն մէկուն կ՚ըսեն թէ,— Հայաստանի արտասահմանի հայութեան դրամին կարիք չունի եւ դրամի համար չեն եկած հոս—, այդ բարեկամը կը պատասխանէ — ուրեմն ինչո՞ւ համար եկած էք—: Պատասխանը շատ պարզ է, Բրօբականտի համար եկած են: Եւ որովհետեւ եթէ անոնք առանց Հայաստանի պատկերներու եկած եւ ատենախօսութեան ժողովներ սարքած ըլլային, այդ ժողովներուն ոչ ոք պիտի երթար, հետեւաբար Հայաստանի պատկերները ձուկ որսալու համար գործածուած ԽԱՅԾ-ի տեղ բերած են:

Իր ատենախօսութեան միջոցին Հօկ-ի ներկայացուցիչներէն մին Հայաստանի հարստութիւնները կը գովէ եւ կը ծանրանայ ՔԱՐ-երուն վրայ, որով Հայաստանը առատ է եւ կը թուէ քարերու տեսակները: Սակայն այդ քարերու շարքին կը մոռնայ թուել բոլշեւիկ իշխանաւորներու քար սրտերը, քար գլուխները, եւ քարկոծող ձեռները, որոնցմով Հայաստանի շուրջ այնպիսի ամուր պատնէշներ քաշած են, որ Հայաստանի սահմանները միայն ՀԱՅՈՒ համար անանցանելի դարձուցած են:

Խորհրդային Հայաստանի շինարարութիւնը իր խորհրդաւոր կողմերը ունի. որպէսզի Հայաստանի հողը պարարտանայ ու առատ բերք արտադրէ ի նպաստ բանուոր-գիւղացիական դասակարգին, Հայ բոլշեւիկները նոյնիսկ հակայեղափոխական ու պուրժուա իրենց անհարազատ եղբօրներու արիւնով Հայաստանի հողը պարարտացնելու քայլեր առած են, սակայն շինարարութեան այս մասը ՖԻԼՄ-ի չեն վերա-

ծած։ Բոլշեւիկներու ամենամեծ պակասութիւնը ուրիշներու ու անցեալի փորձերէն դաս չառնելն է. օրինակ, Թուրքը իր հողը պարարտացնելու համար ՀԱՅՈՒ արիւնով ներկեց զայն, եւ փորձով տեսաւ որ հողը փոխանակ յուռթի դառնալու, նոպանացաւ։

Հայ բոլշեւիկեան կուսակցական 10-րդ համաժողովը, Երեւան գումարուած, կը ձգտի սուր պայքարի դաշտ իջնել Ուղեփոխներու, Մենշեւիկներու, Հնչակեաններու, Դաշնակցականներու դէմ, որոնք Ազգայնական, հետեւաբար այլազան ազգերու խաղաղ համագործակցութեան արգելքներ կը նկատուին։ Կարծես թէ այդպիսի պայքարէ ցարդ հեռու մնացած ըլլային։ Սակայն զարմանալին հոն է որ Ազգայնական հատուածներու շարքին Ռամկավար-Ազատական Մեծադղորդ կուսակցութեան անունը չեն յիշած։ Բոլշեւիկներու այս զլացումը երկու բան կը նշանակէ, կամ Ռամկավարները Պուրժուազիայէ ձեռըն-թափ ապազգայնականներ են, եւ կամ իբր կուսակցութիւն ոչնչութիւն, այնպէս որ ՆԱԼԻՆ ԱԼ ԿԸ ԶԱՐՆԵՆ, ՄԽԻՆ ԱԼ։ Հօկ-ի պատուիրակին Ռամկավարներու ուղղած ողակումն է այս ասացուածքը։

Երբ Հայ բոլշեւիկները Ուղեփոխներ, Մենշեւիկներ, Հնչակեաններ, Դաշնակցականներ կը հալածեն, ինչ որ իրենց գործունէութեան կեդրոնը եղած է ցարդ, արդեօք իրենց շարքերը ուրկէ՞ պիտի լեցնեն։ Միթէ՞ իրենց թունդ կարմրապլեզոնները այդ հալածուած շարքերէն առնուած չեն։ Ամերիկա երկու անգամ այցելող Հօկ-ի պատուիրակը Հնչակեան չէ՞։ Այս բոլորը գիտնալով է որ Հայ Բոլշեւիկները կը փափաքին իրենց շարքերը նորահաս ու ներելուկներով լեցնել, եւ որպէսզի այս նոր թեկնածուներու մտքերը ազգայնականութեան թոյնով չվարակուին, որոշած են Հայաստանի սահմաններէն խաղաղ վտարել ու հեռացնել Րաֆֆիի, Ահարոնեանի եւ Հայ ազգային ռոմանթիզմի ուրիշ երգիչներու գործերը։

Սովիէտ Ռուսիոյ այժմեան ամենամեծ տագնապը Տրոցքի-ի հարցն է։ Պաշտօնազուրկ, շնորհազուրկ ըրին զայն, օգուտ մը դուրս չեկաւ։ Աքսորեցին զայն, աւելի վատ հետեւանք ունեցաւ։ Այժմ Մոսկուա փոխադրած են զայն դատելու համար, հետեւանքը ալ աւելի վատ դուրս պիտի գայ։ Զրոյց կայ թէ կը ծրագրեն զայն Անկօրա աքսորել եւ Մուստաֆա Քէմալ իր համաձայնութիւնը տուած է, պայմանաւ որ

Տրոցկի ռուսական դեսպանատան երկու ոստիկաններու հսկողութեան տակ մնայ. մին ռուս եւ միւսը թուրք: Ստալինի նպատակն է Տրոցքին պատժել, ամենախելօք քայլը առած կ'ըլլայ, եթէ նա հրաժարի Ռուսիոյ Տիկտատորութենէն եւ յանձնէ այդ պաշտօնը Տրոցկի-ի, որովհետեւ Տրոցկի երբ այդ պաշտօնին տիրանայ, ուշ կամ կանուխ իր պատիժը կը գտնէ:

Սակայն Սովիէտ Ռուսիոյ տագնապը Տրոցկիէն աւելի տրոցկիութիւնն է: Ստալին քաջ գիտէ այս կէտը եւ այս պատճառաւ կը ձգտի տրոցկիութեան ծառը տապալել կացինը արմատին — Տրոցկիին — զարնելով, առանց նկատի առնելու թէ արմատը արդէն չորս կողմերը ճիւղեր արձակած է, որոնք ժամանակի ընթացքին պիտի ծլին ու ծաղկին եւ իւրաքանչիւրը մէկ մէկ ծառեր դառնան: Միակ միջոցը հողը կորդացնելու մէջն է, իսկ բոլշեւիկեան ոեւէ հոսանք այս կարգի արմատական միջոցի կիրարկութեան մէջ աննման է:

Փետրուար 2, 1929

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Վերջերս Միացեալ Նահանգաց Օրէնսդիր մարմինը երկու խոշոր ու աչքառու վաւերացումներ ըրաւ: Մին Քէլօկի Հակա-պատերազմական Դաշինքը, իսկ միւսը տաս նոր զրահաւորներու կառուցման պահանջքը: Ասոնցմէ առաջինը Միջազգային Դաշինք մըն է, որն պիտի ծառայէ ազգամիջեան պատերազմներու վերջ տալ եւ ծագած կնճռոտ հարցերը փոխանակ պատերազմի դաշտի վրայ մարդկային արեան մէջ թաթախելու, հաշտութեան կանաչ սեղաններու շուրջ լուծել: Երկրորդը պատերազմի պատրաստութեան եւ պատերազմական զէնքեր հայթայթելու ձեռնարկ մը:

Նոր աշխարհը հինցած եւ ծերացած Եւրոպիոյ դիւանագէտներուն քայլերուն կը հետեւի ու անոնց վարդապետութիւններուն ջերմ հաւատացող մըն է: Եւրոպական դիւանագիտութեան աւետարանն է — Պատերազմէ խուսափելու համար պատերազմի պատրաստուիլ:— Ամերիկան կը փափաքի նոր զրահաւորներու շինութեամբ պատերազմէ

խուսափիլ։ Եթէ այդպէս է, Եւրոպական ազգեր եւս ինչո՞ւ պատերազմի չպատրաստուին նորանոր զէնքերով ապագայ պատերազմներէ խուսափելու համար։ Ամերիկան էր որ պատերազմներու վերջ տալու համար ձիթենեաց ճիւղով խաղաղութեան աղաւնին Եւրոպա ղրկեց. նոյնպէս Ամերիկան է որ պատերազմներու նոր գործիքներու համար երկու հարիւր եօթանասուն միլիոն տոլար կը յատկացնէ։ Հաւանաբար Ամերիկան Քէլօկի հակապատերազմական դաշնագիրը պատերազմով գործադրելու հակում ունի։

Տիրող երաշտութիւնը երկնքէն անձրեւով դարմանելու համար օր մը աղօթքի ժողովի կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որոնք աղօթքի զօրութեան եւ պատասխան ստանալու կը հաւատան, որպէսզի Աստուծմէ անձրեւ խնդրեն։ Աղօթատեղին հոծ բազմութեամբ կը լեցուի։ Քարոզիչը ամպիոն կը բարձրանայ եւ նախ քան աղօթքի սկսիլը, կը խնդրէ ժողովուրդէն անոնք որ իրենց հետ հովանոց բերած են ոտքի կանգնին, ոչ ոք ոտքի կը կանգնի։ Այն ատեն քարոզիչը կը դառնայ ժողովուրդին եւ կ՚ըսէ,— Դուք ձեր աղօթքի զօրութեան չէք հաւատար, եթէ ոչ ձեր հետ մէկ մէկ հովանոց բերած պիտի ըլլայիք գալիք անձրեւէն պաշտպանուելու համար։

Քէլօկի դաշնագրութեան վաւերացման առթիւ Ծերակոյտին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւններէն դուրս եկաւ որ հակապատերազմական այդ դաշինքը հետեւեալ խնդիրներու մէջ անզօր է, այսինքն, նա Ամերիկեան Մընրօ քաղաքական վարդապետութիւնը չի սահմանափակեր. նա բաց ծովերու վրայ Ամերիկեան զրահաւորները Ամերիկեան շահերը պաշտպանելէ չարգիլեր. նա Ամերիկան արտասահման գտնուած իր քաղաքացիներու շահերը պաշտպանելէ չարգիլեր. նա ներքին պատերազմներու հակառակ չէ. ինքնապաշտպանութեան համար պատերազմիլը կ՚արտօնէ. մղուած պատերազմին պաշտպանողականի եւ կամ յարձակողականի հանգամանքը շտկելը պատերազմող ազգին կամքին կը թողու։ Ահաւասիկ այս կարգի դաշնագրութեամբ է որ Ամերիկան ու Եւրոպական ազգերը իրարու հետ դաշնագիր կը խաղան։

Ամերիկա նոր դեսպան մը պիտի ղրկէ Թուրքիա եւ երբ թեկնածու թերթերու մէջ Մայըր-ի անունը յիշուած էր։ Մայըր քաղաքիս մէջ

չարժապատկեր պատրաստող հսկայ ընկերութեան մը բաժնետէր ու նախագահն է: Ցարդ Ամերիկեան քաղաքականութիւնը եղած է Թուրքիոյ դեսպանները Մովսէսի սերունդէն ընտրել, եւ ի պատիւ այդ սերունդին կրնանք ըսել թէ անոնցմէ ոեւէ մէկը իբր դեսպան իր պաշտօնը աւելի խղճմտանքով ու արդարութեամբ կատարած է քան թէ Ամերիկեան Բարձր Կոմիսար Ատմիրալ Բրիստոլ, որն Հրեայ չէր, այլ Բողոքական:

Մայրը, բացի Մովսիսականութենէն, ուրիշ առաւելութիւն մը եւս ունի, որն է չարժապատկեր պատրաստել: Եթէ իբր դեսպան Թուրքիա ղրկուի եւ հոն Թուրքերու վարագոյրի ետեւ անցուցած քաղաքական ու ընկերային կեանքը Ֆիլմի վերածէ եւ ղրկէ Ամերիկա, իր ընկերութեան մեծ գործ մը կատարած կ'ըլլայ, Թուրքին ներքին կեանքը պատկերացնելով: Սակայն Թուրք պրոպականտիստները հրապարակ պիտի գան այն ատեն եւ ըսել թէ այդ տեսարանները իրական ըլլալէ շատ հեռու, շահու համար խաղցուած եւ ցուցադրուած պատկերներ են:

Ժամանակին Թուրքիոյ մէջ աւազակութեամբ զբաղողները այրեր էին, իսկ այժմ Թրքուհիներ եւս այդ արհեստով կը զբաղին: Վստահ եմ որ Թրքուհիներու աւազակութեան քաջագործութիւնները այր աւազակներու օրերը իբր քաղցր ու տանելի օրեր պիտի յիշեցնեն, ինչպէս էին Համիտի օրերը բաղդատմամբ անոր յաջորդներու ստեղծած օրերուն: Ամերիկեան Ֆիլմերու համար ինչ սքանչելի նիւթ պիտի ըլլայ Թրքուհիներու սխրագործութիւնները, սիրային արկածները իբր աւազակներ, անոնք Ամերիկայի հասարակութեան համար աւելի համով հոտով պիտի ըլլան, քան թէ — ՈՒԱՅԼՏ ՈՒԷՍՏ-ի պատկերները:

Եթէ Մայրը Թուրքիոյ մէջ այս կարգի Ֆիլմեր պատրաստէ, վստահ եմ որ նա աւելի նուրբ ճաշակ ցոյց պիտի տայ իր ընտրութեանց մէջ եւ պիտի ընտրէ գեղեցիկ ու գեղեցկուհի դերակատարներ, տեսարաններ եւ պատկերի նիւթեր, ինչ որ Հայ բոլշեւիկները — ՆԱՄՈՒՍ-ի Ֆիլմին մէջ չէին ըրած ու բոլոր աններկայանալի տիպերը, տեսարանները եւ նիւթը ընտրած էին. դերին հերոսը իր սիրական անմեղ աղջիկը անմօթաբար զրպարտող, բամբասող ու մրոտող ու անոր մահուան պատճառ եղող սինլքոր մըն էր:

Սէլվէյշըն Արմի հաստատութիւնը փոթորիկի մէջ է դարձեալ: Միեւնոյն ցաւը, միեւնոյն հարցը, որն է — Փրկութեան Բանակ-ի հրամանատարը ո՞վ պիտի ըլլայ, դէպի փրկութիւն առաջնորդող դրօշը ո՞վ պիտի բռնէ եւ տանի: Այս հարցի լուծումով զբաղած են Անգլիական թերթերը եւ Փրկութեան Բանակը ինքը: Այս հաստատութեան ձգտումն է փոթորկալից կեանքէ տառապողները, յուսահատները, փախուստ տուողները խաղաղ ու հաշտ կենցաղի փարախը առաջնորդել, եւ սակայն փարախապետները իրենք են որ փարախին մէջ յաճախ փոթորիկ, յուզում ու երկպառակութիւն կը յարուցանեն, եւ իրենց պատսպարեալները աւելի մեծ փոթորիկի կը յանձնեն:

Փետրուար 9, 1929

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Պաշտօնական վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Սովիէտ Ռուսիոյ սահմաններու մէջ, մինչեւ 16 տարեկան հաշուած, դպրոցական տարիքի մէջ եղողներուն թիւը երեսուն միլիոնի կը հասնի, որոնց 17 միլիոնը դպրոց ընդունուած է, իսկ 13 միլիոնը առ ի չգոյէ դպրոցական շէնքերու ու յարմարութիւններու, փողոցները թափուած են: 13 միլիոնի աննշան թիւ մը կազմող այս կավռոշները երբ մեծնան, աշխարհիս յեղափոխութեան ռահվիրաները պիտի դառնան իրենց ստացած ստորերկրեայ դաստիարակութեամբ, քակահատութեամբ, ստահակութեամբ եւ թռցնելու մէջ անմրցելի ճարտարութեամբ:

Շըվարց անունով Ռուս բոլշեւիկ մը, որ Չէկայի գլխաւոր անդամներէն մին դառնալու բացառիկ շնորհքը ցոյց տուած էր, պուրժուա դասակարգին պատկանող 150 կիներու հետ ամուսնութիւն կը կնքէ, զանոնք ձերբակալումէ ազատելու խոստումով եւ փոխարէն դրամական վարձատրութիւն ստանալով: Այժմ իր կիներէն 64-ը անոր դէմ դատ բացած են ու իրենց զաւակներու ապրուստը կը պահանջեն: *Բոլշեւիկ դատարանը պէտք է վարձատրէ Շըվարցը անոր իմաստութեան համար որ Սողոմոնի արժանի աշակերտը եղած է եւ բոլշեւիկ շարքերը արժանի սերունդով մը խտացուցած է:*

Սովիէտ Ռուսիա իր դրացի երկիրներու հետ հաշտութեան եւ խաղաղութեան դաշինքներ կնքած է վերջերս, այնպէս որ անոր հիւսիսային եւ արեւմտեան սահմանները արտաքին վտանգէ մաքրուած է: Բոլշեւիկները արտաքին վտանգէ ազատուած ըլլալով, այժմ ժամանակ պիտի ունենան իրենց ուշը ներքին թշնամիներուն դարձնել եւ վարուիլ Տրոցկիեաններու հանդէպ այնպէս, ինչպէս ցարդ վարուած են — ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ-ՊՈՒՐԺՈՒԱ — դասակարգին հանդէպ:

Անդրկովկասէն դէպի Պաթում ճամբորդող գերման ճամբորդ մը իր անցած վայրերու մէջ տեսած Ռուս ժողովրդեան խեղճ ու անօթի վիճակը կը նկարագրէ, եւ կ'ըսէ թէ գիւղացիները իրենց վիճակին պատասխանատու կը նկատեն բոլշեւիկները եւ աջ ու ձախ կը սպաննեն բոլշեւիկ ներկայացուցիչները, կը դանակոծեն, կը չարչարեն եւ իրենց գիւղերը անոնցմէ կը մաքրեն: Ռուսիան այնպիսի մի մեծ հսկայ է որ անոր աջ ձեռքի կատարածը ձախ ձեռքը չի կրնար իմանալ:

Երկրի մը հարստութիւնը իր արտածման մէջ է: Այսինքն, դուրսը ապրանք ծախել եւ ներս դրամ բերել: Ռուսիա շատ հարուստ է իր արտածումով, նա Եւրոպան ու Ասիան կշտացնելէն վերջ, այժմ սկսած է Ափրիկէի Արաբ Վէհապիները կերակրել իր արտածումով, որն կը բաղկանայ չորենաւ լեցուն պրոպականտի տետրակներէ: Երբ Արաբները այդ տետրակները մարսեն, անշուշտ անոնց փոխգինը իր տոկոսով հանդերձ բոլշեւիկներուն կը վճարեն, ինչպէս Չինաստան ըրաւ: Կապիտալիստ երկիրներ իրենց արտածումը դրամով կը փոխարինեն, իսկ ընչազուրկ Ռուսիա ամէն կարգի յեղափոխութեամբ կը գոհանայ, եթէ նոյնիսկ այդ յեղափոխութիւնը իրեն դէմ ուղղուած իսկ ըլլայ, հերիք է որ աշխարհիս ոեւէ կողմ խաղաղութիւն չտիրէ:

Ռուս բոլշեւիկները ԿԱՊԻՏԱԼ-ը կը մեղադրեն, կ'ամբաստանեն զայն իբր ընկերային չարիքի ակն ու աղբիւրը: Այս ուղիղ վարդապետութեան հետեւելով, անոնք կը ձգտին ԿԱՊԻՏԱԼ-ը ջնջել, որպէսզի մարդկային կեանքը խաղաղ ու անդորր ճամբու մէջ դրուի: Հողը կը ստեղծէ ԿԱՊԻՏԱԼ, առանց հողի կապիտալը բոլորովին անզօր պիտի մնար: Ուրեմն եթէ հողը եւս կեդրոնանայ տեղ մը, ձեռքի մը մէջ, ինչպէս կապիտալն է, այն ատեն հողի կեդրոնացումն ալ կը դառնայ այնքան չարիք ընկերութեան համար, որչափ կապիտալը:

Եթէ Անգլիան, կամ Ամերիկան, աշխարհիս ամենավիթխարի կապիտալիստ երկիրներն են, իրենց հսկայ եւ կեդրոնացած դրամագլխով, նոյնպէս Սովիէտ Ռուսիան աշխարհիս ամենավիթխարի երկիրն է իր ընդարձակ, անմշակ ու կեդրոնացած ՀՈՂ–ով, որն իր ձեռքին մէջ բռնած՝ իր արժանի ու օրինաւոր տէր ԱԶԳԵՐ–ուն տալը կը մերժէ: ՀՈՂ–ի ընդարձակութիւնը, զայն կառավարելու անհնարութիւնը եւ ագահ օրէնորերու տիրանալու աչքծակութիւնն է որ մխահեծան Ռուսիան սովի, անօթութեան ու մերկութեան անապատի հաւասարեցուցած է:

Վերջապէս հաստատ լուր առնուեցաւ որ Տրոցկի երբեմնի Սուլթաններու մայրաքաղաքը՝ Պոլիս հասած եւ Ռուս դեսպանատան չորս պատերուն մէջ վանդակուած է: Հաւանական է Անկորա փոխադրուի եւ հոն նոյնպէս Ռուս դեսպանատան մէջ իբր ՀԻՒՐ պատսպարուի: Եւրոպական պետութիւններ մերժեցին Տրոցկին հիւրընկալել եւ Մուստաֆա Քէմալ հերոսաբար ընդունեց զայն: Մուստաֆա Քէմալ իր անկեղծ բարեկամութիւնը ցոյց տուաւ Ստալինի: Ուրիշ խօսքով, Մուստաֆա Քէմալ անգին ծառայութիւն մը կը մատուցանէ Ստալինի: Արդեօք Ստալին ինչո՞վ պիտի փոխարինէ Քէմալի այս ծառայութիւնը: Գուշակելու համար մարգարէ ըլլալու կարիք չկայ, Ստալին ալ իր կարգին Քէմալի մի ուրիշ բաղձանքը պիտի կատարէ, որն պիտի ըլլայ բնականաբար,— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ԹՈՒՐՔ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷ ՀԵՌՈՒ ՊԱՀԵԼԸ:—

Ստալին չկրցաւ Տրոցկին իր համախոհ ու հետեւորդներէն անհաղորդակից պահել. չկրցաւ զայն մեկուսացնել Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ. չկրցաւ զայն իբր հակայեղափոխական–դաւաճան դատի ենթարկել, եւ ինչ որ ամենակարող Ստալին չէր կրնար ընել, ինք անձամբ, յանձնեց Մուստաֆա Քէմալին որ նա կատարէ եւ Քէմալը բանտապահ կարգեց Տրոցկիի վրայ: Ոչ ոք կ'ուրանայ որ Ստալին Քէմալէն աւելի լաւ կարգապահ, խղճամիտ, չիտակ ԱԼԱ ԹՈՒՐՔԱ բանտապահ մը չէր կրնար գտնել աշխարհիս վրայ: Այժմ Ստալին կրնայ հանգիստ առնել, իսկ Տրոցկի իր բանտ–դեսպանատան պատուհաններէն կրնայ Անկորայի այծերու մօրուքի ձեւերը ուսումնասիրել:

Մուստաֆա Քէմալ հրաման մը հանած է վերջերս, որով պաշտօ–

նավարութենէ կը զրկէ բոլոր այն Թուրքերը, որոնք օտարուհիներու հետ ամուսնացած են: Թուրքերու համար անել կացութիւն մը կը ստեղծէ այս հրամանը: Թուրքերը ոչ պաշտօնազուրկ ըլլալու գաղափարին եւ ոչ ալ հարուստ ու ազդեցիկ օտարուհիներու խնամքէն ու գուրգուրանքէն հրաժարելուն հետ կրնան համաձայնիլ: Սակայն Թուրքերը երկու չուաններու վրայ ալ միանգամայն խաղալու մէջ շատ ճարպիկ են, կրնան իրենց քրիստոնեայ կիները օդափոխութեան համար արտասահման ղրկել, իսկ քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ Եւրոպիոյ ու Ամերիկայի գեղեցկուհիները, որոնք Թուրքերու հետ ամուսնացած են, ալ աւելի հաճոյակատարներ են, ինչ որ Թուրքերը կը սպասեն անոնցմէ, այնպէս որ անոնք կրնան անմիջապէս ՀԱԳ ՏԻՆ–ը, ճշմարիտ Կրօնը ընդունիլ, քանի որ կրօնափոխութեան արարողութեան կատարման ենթակայ չեն, եւ այս Գորդեան Հանգոյցը լուծել:

Փետրուար 16, 1929

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Քաղաքիս Գեթսեմանի Հայ Աւետարանական եկեղեցին իր մէջ — ԳՈՐԴԵԱՆ ՀԱԳՈՅՑ — ունի, որն է Պատ. Երէցեանի հրաժարականը, տրուած ճնշման տակ, ընդունի՞լ թէ մերժել: Ժողովուրդը երկու բանակներու բաժնուած է, հակա ու համա–Պատուելիականներ: Հակաները իրենց ճարպիկութեամբ, ճկունութեամբ եւ ճակատայարդարութեամբ այդ հանգոյցը անմիջապէս լուծեցին: Կիրակի օր կրօնական պաշտամունքին աւարտումէն վերջ աշխարհային պաշտամունքի ժողով սարքեցին եկեղեցւոյ մէջ, եւ ժողովին ատենապետը պահանջեց — անոնք որ Պատուելիին հրաժարականը կ՚ընդունին, թող ոտքի կանգնին—: Հակառակ եղած բողոքներուն, համաներուն ոտքի կանգնիլը պահանջելու, առանց ոտքի կանգնողներու քուէատուութեան իրաւունքը ճանչելու, պատուելիի հրաժարականը ընդունուեցաւ ՈՏՔԵ–ՐՈՒ ՔՈՒԷՈՎ: Եկեղեցւոյ Սահմանադրութիւնը կը պահանջէ որ քուէները ԶԵՌՔՈՎ տրուին:

Իրենց հաշմանդամութեան եւ ուրիշ ՔՐՈՆԻԿ ցաւերու պատճառներով տարիներէ ի վեր ժողովարան չյաճախող անդամակցներերը այդ

որ բժշկուած էին։ Պատուելիի հրաժարականի լուրը անոնց ցաւերու ԲԱԼԱՍԱՆ մը եղած էր, ու անոնք իրենց սրբազան պարտականութիւնը կատարելու համար այդ օր ժողովարան եկած էին։ Նոյնիսկ երկու — ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ — Ամերիկեան ոստիկաններ հոն էին, թէպէտեւ անոնք ճոխ հայերէն լեզուով արտասանուած հոգեպարար ու հոգեզմայլ աղօթքները չէին կրնար հասկնալ։ Սակայն հաւատացեալի համար լեզու հասկնալու ի՞նչ պէտք։ Բայց չար բերաններ կ'ըսեն թէ այդ երկու ոստիկանները իրենց հաւատքէն տարուելով չէին եկած հոն այդ օր, այլ իրենց պաշտօնին բերմամբ ներկայ էին։

Եկեղեցիները — ՈՂՋՈՅՆ ՏՈՒՔ ՄԻՄԻԱՆՑ Ի ՀԱՄԲՈՅՐ ՍԸՐԲՈՒԹԵԱՆ — կը քարոզեն։ Ընդունուած սովորութիւն է համբոյրը զայն ստացողին մարմնոյն ոեւէ մէկ մասին վրայ դրոշմել ՇՐԹՈՒՆՔՆԵՐՈՎ։ Սակայն եկեղեցւոյ տուած արդիական մեկնաբանութեան համաձայն համբոյրը զայն ստացողին մարմնոյն ոեւէ մէկ մասին վրայ կրնայ դրոշմուիլ… ԲՌՈՒՆՑՔՆԵՐՈՎ։ Այդ օր եկեղեցւոյ մէջ համբոյրի այս արդիական ձեւը չգործադրուեցաւ, ինչպէս գործածուած էր անկէ քիչ ժամանակ առաջ։ Այդ զանցառութիւնը կը պարտինք այն տպաւորիչ ազդեցութեան որ խաղաղութեան պաշտօնեաններու ներկայութիւնը, խաղաղութեան տաճարին մէջ, խաղաղութիւն քարոզողներու վրայ թողուց։ Ինչ որ Աստուծոյ խօսքը, Քրիստոսի սէրը, եղբայրական զգացումը անզօր էր ընելու, երկու ոստիկաններու ներկայութիւնը մոգանակօրէն ըրաւ։

Երբ հականերու առաջնորդը՝ իր բերանը բացած, ուրկէ ամէն տեսակ խօսք կրնայ դուրս գալ, եւ կուգար ալ, կը խօսէր, անդլիէն համաներէն մին ոտքի կ'ելլէ եւ ձեռքը հականերու խօսող առաջնորդին երկարելով կ'ըսէ — ՍԱ ԷՇԸ ԱՅՍ ՏԵՂԷՆ ԴՈՒՐՍ ԸՐԷՔ—։ Գիտէինք որ եկեղեցիներու մէջ ՈՉԽԱՐՆԵՐ շատ կային, բայց չէինք գիտեր որ հոն ԷՇԵՐ ալ կային։ Ըստ Աւետարանի պատմութեան Քրիստոս — ՀԵԾԵԱԼ ՅԷՇ ԵՒ ՅԱՒԱՆԱԿԻ ԻՇՈՅ — Երուսաղէմ մտաւ ովսաններու տարափին տակ։ Մի գուցէ այդ ածականը գործածող համան կը հաւատար որ իր մատնանշած հական Քրիստոսի այդ խոնարհ ծառայէն սերած ըլլայ։ Սակայն ինչ լաւ էր որ այցելու երկու ոստիկանները հայերէն չէին գիտեր, եթէ ոչ իրենք զիրենք բոլորովին սխալ տեղ մը եկած պիտի նկատէին։

Առաքելական եկեղեցւոյ հովիւ Տէր Սատոմ, ըստ սովորութեան, Կիրակի օր եկեղեցւոյ բեմէն պարահանդէսներու ծանուցում կ'ընէ: Բարեպաշտ Հայ մը եկեղեցւոյ աւարտումէն վերջ՝ պարահանդէսներու ծանուցումը եկեղեցւոյ բեմէն ըրած ըլլալուն համար Տէր Սատոմը կը մեղադրէ, սրբապղծութիւն կը նկատէ եղածը, եւ զօրաւոր լեզուով կը պահանջէ որ եկեղեցին խախտող, կրօնքը քանդող, բարոյականը սպաննող այդ կարգի ծանուցումներ եկեղեցւոյ բեմէն ներս չմտնեն յետ այսու: ԽԵՂՃ ՄԱՐԴ, տգէտ բարեպաշտութիւնը իրեն դրամագլուխ ըրած է: Եթէ նա իր ունեցած եռանդ ու կրօնական խանդէն քիչ մ'ալ Սուրբ Գրոց ծանօթութիւն խառնած ըլլար, պիտի տեսնէր թէ ինչպէս սրբազան եռանդով Դաւիթ Մարգարէն Տապանակ Ուխտին առջեւէն — ՍԱԶ ՈՒ ՍԱՆԹՈՒՐԻ — ածած եղանակին համաքայլ պարելով, կաքաւելով եւ ցատկրտելով կ'երթար, եւ այժմ այդպիսի մի փոքրիկ ու աննշան ծանուցումէ մը չէր գայթակղեր:

Սակայն մեր այդ բարեպաշտ բարեկամին հանդէպ արդար ըլլալու համար, այդ երկու տեսակ պարերու տարբերութիւնը մատնանշել պէտք է: Պարահանդէսները աշխարհային բեմերու վրայ, սրահներու մէջ, Աստուծոյ ներկայացուցչին բացակայութեան, եւ երբեմն ալ ոգելից ըմպելիներու ազդեցութեան տակ տեղի կ'ունենան: Մինչդեռ Դաւիթ Մարգարէին պարը, եւ կամ Հոգեւորականներու հանած գառնուկի մայլները, կատուի մլաւումները, կովերու բառաչները, ձիերու խրխնջիւնները, գայլերու ոռնոցները, խոզերու խռնչումները, գետնաքարշ թաւալումն ու գլորումները, մարմնոյ ճօճում ու ծփումները, որոնք բոլորն ալ կրօնական պարերու արտայայտութեան ձեւերն են, եկեղեցիներու մէջ, Աստուծոյ ներկայացուցչին մօտ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻԻՆ ներշնչմամբ ու դրդմամբ եւ բարեպաշտ շարժառիթներով կը կատարուին: Հաւանական է մեր այդ բարեպաշտ բարեկամը ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻԻՆ այցելութիւնը երբեք ընդունած չէ իր կեանքին մէջ:

Մարտ 9, 1929

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ

Խորհրդային Հայաստանի թերթերը Տէրտէրներու հրաժարականներ կը հրատարակեն, որոնք հրապարակաւ կը յայտարարեն թէ իրենց քարոզած կրօնքին անհիմն, սուտ ու պատիր ըլլալուն համոզում գոյացուցած են, եւ այսպէս ճշմարտութեան տեղեակ՝ բաց կը թողուն իրենց ՓԱՐԱՋԱ–ները։ Այս կարգի Կրօնական Վկայութիւններ յաճախ տեղի կ'ունենան Արթնութեան Ժողովներու մէջ, ուր մարդիկ իրենց պաշտած հին կրօնքէն հեռանալով՝ կ'ընդունին նոր մը եւ կ'ըսեն — ՃՇՄԱՐԻՏ ԿՐՕՆՔԸ ՆՈՐ ԳՏԱԾ ԵՆ։

Նկարագրուած գեհենի ահ ու սարսափէն ազատուելու, արքայութեան խոստացած անվերջանալի ու առատ բարիքները վայելելու միտումով մարդիկ այլեւայլ դարերու մէջ տարբեր տարբեր կրօնքներ ընդունած են։ Այժմ գեհենական արհաւիրքները փոխանակող ամենազօր ՉԷԿԱՅԻ սարսափներէն ազատ մնալու եւ արքայութեան բարիքները փոխարինող բոլշեւիկեան սեւ հացը կուշտ փորով կարենալ ուտելու միտումով, մարդիկ սկսած են նոր կրօնքի մը հետեւիլ, որուն աւետարանն է Կարլ Մարքսի ԿԱՊԻՏԱԼ–ը, ու անոր ՃՇՄԱՐԻՏ ԱՌԱՔԵԱԼՆ է ԼԷՆԻՆԸ։

Այն կրօնքը, կ'ուզէ քրիստոնէական, կ'ուզէ լէնինական ըլլայ, որ ահ ու դողի սպառնալիքի եւ հաճոյք ու վայելք խոստումի վրայ հիմնուած է, ազատ թռիչք առնող մտքերու մէջ չի կրնար բոյն դնել, սիրոյ համերաշխութեան եւ խաղաղութեան աւետարան չի կրնար ծառայել, անոր տիրապետութիւնը չի կրնար տեւական ըլլալ. այլ կ'ապրի այնչափ ատեն, որչափ իր սպառնալիքներէն վախցողներ, ու խոստումներէն շլացողներ կը գտնուին։

Հայաստանի կառավարութիւնը ժողովրդեան ընտրեալ մասին հացի տետրակներ կը բաժնէ, եւ ժողովուրդը անոնցմով զինուած կ'երթայ ու ՀԱՑԻ ՊՈՉԵՐ կը կազմէ։ ՊՈՉ կոչուածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ շարան շարան ժողովուրդ փուռերու առաջ ժամերով կանգնած հաց ստանալու համար իր հերթին կը սպասէ։ Այս կարգի ՊՈՉ–եր Խորհրդային Ռուսիոյ սահմաններու մէջ, Հայաստան իր մէջ առած, գրեթէ սովորական երեւոյթներ են։

Պոլշեւիկները լաւ կապկողներ են: Ամերիկայի մեծ քաղաքներու մէջ եւս յաճախ ՊՈՉ-եր կը տեսնուին: Սակայն Ամերիկեան ՊՈՉ-երը թատրոններու առաջ կը կազմուին, ուր ժողովուրդը ներս մտնելու համար իր հերթին կը սպասէ: Դարձեալ, Ամերիկայի մէջ եւս կայ արտօնագրի դրութիւնը, զոր կը վայելեն Դեսպանատուները ԽՄԻՉՔ առնելու համար: Արտօնագիր չունեցողներու համար Ամերիկայի մէջ խմիչքը ԱՐԳԻԼԵԱԼ ՊՏՈՒՂ ՄԸՆ է: Իսկ պոլշեւիստանի մէջ ՀԱՑԸ ու կեանքի ուրիշ պիտոյքները ԱՐԳԵԼԵԱԼ ՊՏՈՒՂՆԵՐ ԵՆ. Արտօնագիր չունեցող Ամերիկացի մը խմիչքը իբր ԳՈՂՈՒՆԻ ապրանք կը ստանայ, թէ՛ վտանգելով ինքզինք եւ թէ՛ բարձր գին վճարելով, ինչպէս անարտօնագիր պոլշեւիկեան հպատակները ՀԱՑ-ը պիտի ստանան:

Եթէ առնելու մէջ հաճոյք մը չգտնուի, մարդիկ ՊՈՉ-եր կազմելով ժամեր չեն վատներ իրենց հերթին համար: Պոլշեւիկեան ՊՈՉ-երէն ակնկալուած արդիւնքը անօթութենէ, մերկութենէ, հիւանդութենէ ազատուելու հաճոյքն է: Իսկ Ամերիկան ՊՈՉ-երէ ակնկալուած արդիւնքը կուշտ փորով, տաք պահող հագուստներով, առողջ մարմնով ժամանցքի. եւ ՔԷՅՖ-ի հաճոյքն է:

Թուրք Արտաքին Գործոց Նախարարը կը յայտարարէ թէ Տրոցկի, որ իբր հիւր այժմ Թուրքիա կը գտնուի, կրնայ իր ուզած ժամանակ Թուրքիայէն մեկնիլ ազատօրէն: Անշուշտ Թուրք Նախարարը շիտակ է, պայմանաւ որ, նախ Ստալին թոյլտուութիւն տայ մեկնելու, երկրորդ, բացի իր հայրենիք Ռուսիայէն, մի ուրիշ պետութիւն զայն ներս ընդունելու հաւանի: Հաւանական է Տրոցկի Պոլսոյ ԻՆՍԻԶ ԱՏԱ կոչուած կղզին զրկուի, ուր փոխադրուած էին Պոլսոյ փողոցներու շները Սահմանադրութենէն վերջ, իրենց օրերու վերջին վայրկեանները հոն հանգիստ ընելու համար՝ զիրար յօշոտելով: Արդեօ՞ք լաւագոյն չպիտի ըլլար ոչ թէ միայն Տրոցկին, այլ պոլշեւիկեան բոլոր մեծաւորները հոն զրկել:

Ամերիկացի Կապիտան Հիբբըն, որ պոլշեւիկեան հակում ունէր եւ պոլշեւիկներու պաշտպան կանգնած էր, վերջերս Ամերիկայի մէջ վախճանեցաւ, եւ պոլշեւիկներու բաղձանքին համաձայն մարմինը Մոսկուա փոխադրուեցաւ հոն թաղուելու համար: Հայ ժողովրդական հերոս Զօրավար Անդրանիկ, որ իր ամբողջ էութեամբ հայրենիքին

ազատագրութեան նուիրուած էր, Թափառականի կեանքով Ամերիկայի մէջ վախճանեցաւ, այն բաղձանքով որ գոնէ իր մարմինը Հայաստան թաղուէր: Զօրավար Անդրանիկին մարմինը բոլշեւիկեան կշիռով չափուեցաւ եւ իր հայրենի հողին արժանանալու համար պակաս գտնուեցաւ:

Լութերական քարոզիչ մը իր եկեղեցւոյ անդամներուն միոյն կողմէ կտակակատար կը կարգուի: Եկեղեցւոյ անդամը, որ հարուստ մէկն էր, քարոզչին կը յանձնէ երկու հարիւր հազար տոլարի արժողութեամբ արժեթուղթեր, իր ժառանգորդներուն համար: Յետ մահու, քարոզիչը կը կարգուի կտակակատար եւ իր հաշիւը կը ներկայացնէ դատարանին, ցոյց տալով միմիայն երեք հարիւր հազար տոլարի ցանկ մը եւ զանց կ'ընէ իր նախորդ ստացած երկու հարիւր հազարի բաժնեթուղթերը ներկայացնել: Քարոզիչը իբր կեղծ երդում ընող եւ խաբեբայ կը ձերբակալուի եւ դատի կ'ենթարկուի: Դատավարութեան մէջ քարոզիչը ինքզինք կ'արդարացնէ՝ ըսելով թէ ինք այդ երկու հարիւր հազարը ընդունած է իբր սոսկ անհատ եւ ոչ թէ իբր կտակակատար, իսկ երդման տակ ներկայացուցած հաշիւը ըրած է իբր կտակակատար: Քարոզիչը իրեն օգնութեան կը հրաւիրէ Աւետարանի — ՄԻ ԳԻՏԵՍՑԷ ԱՋ ՔՈ ԶԻՆՉ ԳՈՐԾԷ ՁԱԽ ՔՈ — հատուածը, սակայն դատարանը կը գտնէ որ քարոզիչը ինչ որ ըրած էր, թէ՛ իբր անհատ, թէ՛ իբր կտակատար, իր աջ ձեռքով ըրած էր:

Մարտ 23, 1929

ԾԱՂԿԱՔԱՂ

Ոմանք կը խորհին թէ աշխարհ իրենց ապրուստ կը պարտի, բայց երբէք չեն խորհիր թէ իրենք ի՞նչ կը պարտին աշխարհի։

Տուր մինչեւ զզաս–ը ազնիւ եւ առատաձեռն նկարագիր մը կը ներկայացնէ, եթէ տալը լոկ խրատէ չբաղկանայ։

Մարդիկ պէտք է այնպէս ապրին որ իրենց կեանքի մասին ստելու չըստիպուին։

Շատ մը մարդիկ, որոնք խրատ կ'ուզեն, կը սպասեն որ իրենց հետ համաձայնինք։

Եթէ երկու անգամ խորհիս մէկ անգամ չխօսած, երկու անգամ լաւագոյնը խօսած պիտի ըլլաս։

Այն որ երջանիկ ըլլալու համար շատ զբաղած է, ամենադժբախտն է։

Շատ մը բարենորոգիչներ ինքնաշարժը վերցնող լծակին պէս առժամեայ բարձրացողներ են։

Այսօրուան ձախողութիւնը հաւանական է վաղուան յաջողութեան պատուանդանը ըլլայ։

Ոչ մէկուն կարծիքը բոլորովին անարժէք է տասը սէնթի արժէք ունեցող ժամացոյց մը իսկ օրը երկու անգամ կրնայ շիտակ ժամը ցուցնել։

Բարի սովորութիւնները մշակել պէտք է։ Ցոռի սովորութիւնները վայրենի բոյսեր են, որոնք ինքնին կը բուսնին։

Շատ մը մարդիկ մեծ հոգ կ'ընեն թէ՝ ուրիշները ի՞նչ կը խորհին իրենց մասին։

Մարդ մը ուղեղ ունենալուն համար չի վճարուիր, այլ զայն գործածելուն համար։

Արդարեւ պարտութիւն չկայ, եթէ ներքին չէ եղած։ Մինչեւ որ ներքնապէս պարտուած չես, յաղթելու յոյս կայ։

Յաջողութեան ճամբուն վրայի կարճ երեւցած արահետները ընդհանրապէս խոտորումներ են։

Ոմանք իրենց օր մը առաջ կորսնցուցած ժամանակը բռնելու համար այնչափ կ՚աշխատին որ վաղուան ուշադրութիւն չեն դարձներ։

Երբ մէկը ինքն իրեն օգնելու կը վախնայ, այդպիսիին օգնելէ վախցիր։

Աշխարհիս ամենամեծ յաջողութիւնները անպարտելի երեւցած արգելքները պարտութեան մատնելով ձեռք ձգուած են։

Գիտնալ եւ չգործածելը աւելի վատ է քան թէ չգիտնալը։

Մեզմէ շատերը կը խորհին թէ իրենց լաւագոյնը կ՚ընեն, երբ նոյնիսկ անոր մօտեցած չեն։

Ամէն բան որ կ՚ըլլայ, կրնայ ա՛լ աւելի լաւ ըլլալ։

Ոմանք իրենց ամբողջ կեանքը պատեհութիւններու պոչերու վրայ աղ ցանելով ժամանակ կ՚անցնեն։

Ոչ ոք կրնայ անարդ ու երջանիկ ըլլալ, ինչպէս նարինջ մը չի կրնար քաղցր ու թթու ըլլալ։

Ինչ որ խնայենք մեր եսին կը թողունք։ Ինչ որ կը ծախսենք, ժամանակի մը համար կը վայելենք։ Ինչ որ կուտանք բարի գործի մը համար, մեզ հետ միասին կը տանինք։

Երբ մէկը իր զէնքերը կը կապէ կռուելու համար, երբեք մի՛ հաւատար անոր պարծենալուն թէ ինքնաբերաբար զինաթափ եղաւ։

Հեռաւորութիւնը երբեմն բարեկամներու յարատեւութեան պատասխանատու է։

Այնպէս կ՚երեւի թէ օրէնքին ունեցած ակռայի նեղութիւնը ոսկիով լեցուած ըլլալու մէջն է։

Լաւ է բարեսիրութիւնը սխալ տեղ ընել, քան թէ բոլորովին բարեսէր չըլլալ։

Խաբեբայ մը կրնայ ուրիշ անուն ունենալ, սակայն նա դարձեալ գող է։

Դրամը կը խօսի, բայց երբեք անձնատուր չըլլար։

Իմաստուն մարդը մեծամասնութենէն քիչ մը աւելի պակաս յիմար է։

Մենք մեր կռնակը շոյելով չենք կրնար զմեզ յառաջ մղել։

Միակ մէկ գիծ ունեցող մտքի մը նեղութիւնը հոն է որ իր ամբողջ եռանդը պարապութիւններ փոխադրելով կը վատնէ։

Գեղեցիկ վանդակը թռչունը չի կերակրեր։

Ժամանակը սպաննել մի՛ փորձեր, նա քեզմէ շատ երկար կրնայ դիմանալ հարուածներու։

Համաձայնէ մարդու մը հետ եւ նա քու դատողութեանդ առողջութեան վրայ մեծ հիացում պիտի ունենայ։

Ծոյլ մարդը շատ քիչ անգամ սխալ քայլ կ՚առնէ, աճապարողն է որ պէտք է իր քայլերը հսկէ։

Սէրը կրնայ կոյր ըլլալ, բայց դրացիները ոչ։

Տէրը կը վարձատրէ զանոնք, որոնք իրենք զիրենք կարեւոր զգացնել տալով կարեւորութիւն չեն յաւակնիր։

Մինչ դրամը կը խօսի, խիղճը շատ քիչ անգամ անզգայ կը մնայ միջամտելու համար։

Մարդ մը որ իր վրայ կրնայ խնդալ, կրնայ ամբողջ աշխարհի վրայ խնդալ։

Մարդիկ շատ ժամանակ կը վատնեն իրարու համար ցաւ զգալով։

Դրացիիդ շունը կարելի է քու շանդ նմանի, բայց նա ուրիշ բան մը չէ, եթէ ոչ դրացիիդ շունը։

Եթէ փոքրիկ եղելութիւն մը միտքդ պահես, ուրիշ աւելի մեծ եղելութեան կապէ զայն։

Զբօսանք փնտռողը աշխարհիս համար զբօսանք պատճառողի կիսուն չափ հարկաւոր չէ։

Ռադիոյի ընտրութիւնը բարեկամներ ընտրելու կը նմանի, ոմանք ծաւալ կ'ուզեն, ուրիշներ ձայնի աստիճանը եւ ընտրանին կը դերադասեն։

Երէկուան մոխիրը հրահարելով չես կրնար այսօր շոգի արտադրել։

Ոչ ոք նեղութեան մէջ կ'իյնայ, առանց իրեն աջակցելուն։

Օրէնքները միայն հանրային զգացումը կը բիւրեղացնեն, զանոնք չեն ստեղծեր։

Երբ միտքը հասուննալէ դադրի, գլուխը կը սկսի ուռիլ։

Խաղաղ ընդդիմութեան դէմ եղած գլխաւոր առարկութիւնը այն է, որ դիմացինդ ալ աւելի կատաղօրէն կը շարունակէ պայքարիլ։

Կիները գերագոյն են։ Ոչ մի մարդ կրնայ փոշիով ծածկել իր երեսը եւ այնպէս զգալ որ իբր թէ լուացուած ըլլայ։

Անոնք, որոնք պատերազմի պատրաստութիւն կը ջատագովեն, եթէ

սխալած ըլլան, ոչ մի վնաս դուրս չի գար։ Բայց ի՞նչ կը պատահի, եթէ զինաթափութեան ջատագովները սխալած դուրս գան։

Այն մարդուն համար, որ ձեռքերով կը խօսի, Բատիօն առաւելութիւն մը չի կրնար ըլլալ։

Մասնագէտը այն է, որ նախ քան ուրիշ փորձ մը ընելը, բոլոր ակռաները քաշել կը թելադրէ։

Կին մը իր ձայնը կը ցածցնէ, երբ բան մը կը խնդրէ, կը բարձրացնէ զայն, երբ չի ստանար ուզածը։

Կան բաներ, զորս պէտք է ընդունինք այնպէս, ինչպէս որ կուգան, սակայն կան բաներ ալ, որոնց ետեւէն երթալ կ'արժէ։

Ճափոնի Չինաստանի հանդէպ բռնած ընթացքի մասին խօսելով՝ քանինե՞ր պիտի վարանէին ոսկի հանք մը խլելու, եթէ ոչ ոք կարողութիւն ունենար զիրենք արգիլելու։

Շնորհալի ծերութիւն մը վայելելու համար մէկը պէտք է ինքզինք երիտասարդ պահէ։

Եթէ մէկը կը փափաքի ազատութիւն վայելել, պէտք է որ ուրիշին ազատութիւնը յարգէ։

Լաւ է սիրել այն բոլորը որ ունիս, քան թէ բոլորը ունենալ սիրել։

Կարգ մը մարդիկ շաբթուան ընթացքին որոմ կը ցանեն, եւ կիրակիները եկեղեցի կ'երթան լաւ բերքի համար աղօթելու։

Գիտնալ կարծուած բաներէն զատ մեր սորվածներն են որ արժէք կ'ունենան։

Եթէ մարդիկ քսան ձիու ոյժ ունեցող կառքերով գոհանային, յիսուն ձիու ոյժ ունեցող կառքեր պէտք չպիտի ըլլային։

Ժամանակը այն խմորն է, որմէ կեանքը շինուած է։

Վարժեցուր մարդ մը խորհելու եւ նա յաճախ իր հարցերը ինք պիտի լուծէ։

Մարդ մը որչափ քիչ գիտնայ, այնչափ դիւրին կ'ըլլայ իր միտքը որոշելը։

Արժանի եւ տեղին աքացի մը յաճախ անարժան շոյումէն աւելի գործ կը տեսնէ։

Բամբասանքը խորհելու ժամանակ չունի։

Լաւ է մի քիչ ապահովագրութիւն ունենալ այն կամուրջներու վրայ, զորս կրակի պիտի տաս անցնելէն վերջ։

Փոքրիկ բաներու համար երկու աչքերդ ալ բաց պահէ, խոշոր բաները մէկ աչքդ գոցած կրնաս տեսնել։

Մանչուրիոյ մէջ հաստատուած ԲԱՑ ԴՈՒՌԸ շատ դիւրին է ճանչնալ։ Դրան վրայ ԱՅՍ ԿՈՂՄԷՆ ԴՈՒՐՍ գրուած է։

Այն մարդը որ խօսքով կը վիրաւորէ, սա հասարակ բռունցքով զարնելու համար շատ տկար է։

Բարոյագէտը այն է որ ինքզինք փոքրիկ երջանկութենէ զրկելուն մէջ մեծ հաճոյք կը ստանայ։

Շատ զգոյշ, կամ շատ անհանդարտ եւ կամ շատ ուրիշ մի բան ըլլալը արդարեւ շատ գէշ բան մըն է։

Ամենաերջանիկ մարդիկը անոնք են, որոնք ցուցադրութեան հարկը երբեք չեն զգար։

Առաջին լաւ տպաւորութիւն մը թողուլը աւելի դիւրին է քան թէ ձգուած վատ տպաւորութիւնը մոռցնել տալը։

Լսածներուդ կէսին մի՛ հաւատար, միւս կէսը մոռցիր, անոնցմէ եւ ոչ միոյն վրայ խօսիր եւ դու բամբասող մը չպիտի դառնաս։

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ–ը մեզ կ'առաջնորդէ ազատ թողուլ մարդիկը որ իրենց ընտրած կերպով երջանիկ ըլլան, փոխանակ անոնցմէ մեր ընտրած կերպին հետեւիլ պահանջելու:

Մարդ մը որչափ քիչ բան գիտնայ, ինքնահաւանութիւնը անոր մէջէն դուրս հանելը այնչափ դժուար կ'ըլլայ:

Երբ ուրիշներ հրաժարելու մասին կը խորհին, հաստատամիտը այդ կէտէն կը սկսի:

Առաջի եւ վերջին միջեւ մտածումի ահագին բլուր մը կայ:

Երէկուան յաջողութեան ամենաբարձր կէտը այսօրուան սկսումի կէտը պէտք է ըլլայ:

Ստացուած շնորհք մը վճարելը յաճախ շատ մը մասնավճարներ կը պահանջէ:

Իմաստութիւնը միշտ յունարէն եւ լատիներէն չի խօսիր:

Տապանագիրի վրայ չես կրնար փոխ առնել:

Վաղը այս օրուան մէջ խճողելը մեզմէ շատերը հնամեայ հագածներու կը վերածէ:

Մեծութեան առաջին յատկութիւնը անոր պատասխանատուութիւնը ընդունելու պատրաստ ըլլալն է:

Չենք կրնար հարուստ ըլլալ առանց գործելու, նիհարնալ առանց պահեցողութեան, իմաստուն ըլլալ առանց ուսանելու:

Հրապարակային աղօթքներու մեծ մասը կը փճանան ներքին կեանքին մէջ չգործածուած ըլլալնուն համար:

Բարի գործերը սուղի չեն նստիր, սակայն շատ մեծ արժէք ունին:
Շատ քիչ մարդիկ երեսի խորշոմներ կ'ունենան նեղութիւններէ հեռու մնալով:

Լաւատեսը շատ աւելի հաճոյք կը ստանայ այն բաներէն, զորս նա երբեք պիտի ունենայ, քան թէ յոռետեսը կը ստանայ այն բաներէն, զորս նա իրապէս ունի:

Երբեք չես կրնար օգտուիլ թիավարներէն մին վնասելով՝ եթէ միւսները միեւնոյն նաւակին մէջ են:

Ինչո՞ւ մարդու մը վճարումի խոստումին վրայ կասկածիլ, եթէ այդ մարդուն համար երբեք գործած չես:

Գրող մը կ՚ըսէ — արդիացած մարդիկ իրենց կիներուն նախկին գործերուն դէմ չեն բողոքեր—: Որչա՞փ գեղեցիկ բան է ապրիլ դարու մը մէջ, ուր նախանձը ջնջուած է:

Լաւ բաները աժան չեն: Աժան բաները լաւ չեն:

Սէրը կոյր է ասացուածքը հաւանական է ամբողջովին շիտակ չըլլայ: բայց նա սոսկալիօրէն կարճատես է:

Ճշմարտութիւնը կրնայ միշտ շիտակ եղած ըլլալ, սակայն շատ քիչ անգամ ժողովրդական է:
Ոմանք դիտելով կը սորվին, իսկ ոմանք երբեք հետաքրքիր չեն ըլլար:

Փորձառու է այն մարդը, որուն ըսածները երբեմն շիտակ դուրս կու-գան:

Նեղութիւնները փոքրիկ մարդերը կծու, իսկ մեծերը ազնիւ կ՚ընեն:

Յաջողութեան կը հասնի այն մարդը, որ իր ձախողութիւնները իբր պատուանդան կը գործածէ, եւ ոչ թէ իբր տապանաքար:

Երբ դուն քեզ համար խորհիլ սորվիս, միանգամայն սորվէ գործել ուրիշներուն համար եւ ուրիշներու հետ:

Մարդիկ, որոնց հետ կը համաձայնիս, քեզ բան մը չեն կրնար սորվեցնել երբեք:

Կան մարդիկ որ որչափ հարստանան, այնչափ կարեւոր դէմք դարձած ըլլալու երեւոյթը կուտան իրենք իրենց։

Կարգ մը մարդիկ շիտակ եւ նեղ ճամբէն չեն քալեր, որովհետեւ չեն հաւատար թէ այդ ճամբան զիրենք դէպի հարստութիւն կրնայ տանիլ։

Ամենագեղեցիկ գրականութիւնը պարզ կերպով արտայայտուած պարզ ճշմարտութիւնն է։

Իմաստուն մարդ մը բան մը սորվելու համար երբեք հպարտ չի զգար։

Իմաստուն է այն մարդը, որ գիտէ թէ բան մը չի գիտեր։

Կեանքի կարճ պատմութիւնը հետեւեալն է, 30 տարի երբ մարդ իր բնութիւնը կը շինէ, եւ 30 տարի երբ բնութիւնը մարդը կը շինէ։

Ազատ երկիրներու մէջ կը տպուին բոլոր այն լուրերը, որոնք հրատարակութեան յարմար են։ Ոչ ազատ երկիրներու մէջ կը տպուին բոլոր այն լուրերը, որոնք երկրին կը յարմարին։

Եթէ գեղեցիկ կին մը գեղեցկութեան ու ուղեղի միջեւ ընտրութիւն մը ընել ստիպուէր, երբեք չպիտի տատանէր իր ընտրութեան մէջ։

Շատ մարդիկ բարձր տեղեր նշան կ'առնեն, բայց կը մոռնան իրենց հրացանները լեցնել։

Խնայողութիւնը այն բանն է որ ծերութեան համար թիկնաթոռ մը կը պատրաստէ ։

Որովհետեւ աղջիկ մը կը ներկէ, չի նշանակեր թէ նա արուեստագէտ է։

Յաջողութիւնը այն տունկն է, որուն հունտը մարդու մը ներսիդին կը ցանուի եւ անկէ կը սկսի ծլիլ։

Միակ բանը որ չեն կրնար ծանր տուրքի ենթարկել, հանրութեան համբերութիւնն է:

Փոխ առնելը մարդկային է: Պարտքը վճարելը Աստուածային:

Ամուսնանալէն առաջ ԱՅՈ ըսողը կինն է: Ամուսնանալէն վերջ այրն է որ ԱՅՈ կ'ըսէ:

Հրդեհի ամենամեծ վտանգը այն մարդուն բերանն է որ միշտ կրակ կը թափէ:

Կին մը կրնայ իր տարիքը ծածկել մինչեւ որ բարձր աստիճաններէն վեր ելլելու սկսի:

Անզգուշութիւնը եւ դժբախտութիւնը երկուորեակներ են:

Փոքրիկ բաներն են որ նեղութիւն կը պատճառեն: Մէկը կրնայ լերան վրայ նստիլ, բայց չի կրնար գամի մը վրայ նստիլ:

Միտքը դրամատան հաշուի կը նմանի, եթէ հոն բան մը չես դրած, չես կրնար անկէ բան մը դուրս քաշել:

Ազատութեան գինը յաւիտենական հսկողութիւնն է:

Միակ օրէնքը որ կատարելապէս կը պահուի՝ այն է, որուն պատուաւոր մարդիկ պիտի հնազանդէին, եթէ նոյնիսկ օրէնք եղած չըլլար:

Դժբախտաբար բարենորոգչական եւ ոչ մի ձեւ կը յաջողի մինչեւ որ մարդիկ այնչափ ազնուանան որ բարենորոգումը հնարաւոր չդառնայ:

[Ιϲ.204]

A Ⅱ/80125

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐ ·— Թարգմանութիւն Անգլիերէնէ, թղթակազմ $1·50

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԵԹԱՆՈՍ ԿՐՕՆՔՆԵՐՈՒ ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆԸ, Լաթակազմ· 539 էջ 5·00

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆՔ, թղթակազմ 1·50

Ի մօտոյ մամուլի կը յանձնուի
ԱԶԱՏ ԽՈՀԵՐ — 1100 Քառեակներ

Գին՝
1·50 Տոլար